ډالۍ

ټولو هغو مؤمنو ملتپالو او هېوادپالو ته، چې په هېوادنۍ رغاونه یې ملت ته هوساینه او آرامي بخښلې ده.

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

مننه

د امریکا د متحده ایالتونو د سولې له انسټیټیوټ څخه د زړه له تله مننه کوو، چې د دې کتاب په خپرنې او چاپ کې یې له موږ سره مالي او تخنیکي مرسته کړې ده.

د دې کتاب د منځپانګې مسوولیت د لیکوالانو په غاړه دی او په هیڅ ډول د انسټیټیوټ د پالیسیو استازیتوب نه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب ځانګړنې:

د کتاب نوم: د وطن معماران دویم ټوک

لیکوالان: شاه محمود میاخیل، څېړنوال عبدالقیوم مشوانی

کمپوز: مشوانی

برېښنالیکونه:

smiakhel@gmail.com - mashwanay۲@gmail.com

د پښتۍ ډیزاین:

چاپ شمېر: ۲۰۰۰ټوکه

چاپ نېټه : ۱۳۹۵ل

چاپځی : - کابل، افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکلړ

۱. سریزه .... الف ـ و
۲. محمدهاشم میوندوال ۱
۳. نوراحمد اعتمادي ۱۷
۴. محمد نعیم خان ۲۷
۵. عبدالصمد حامد ۴۳
۶. کبرا نورزۍ ۴۹
۷. ډاکټر عبدالقیوم ۵۶
۸. معصومه عصمتي ۶۴
۹. عبدالواحد سرابي ۷۳
۱۰. سهیلا صدیق ۷۹
۱۱. وزیر غلام فاروق ۸۵
۱۲. عزیز الله واصفي ۹۰
۱۳. صالحه فاروق اعتمادي ۱۰۶
۱۴. میراحمد مولایي ۱۱۶
۱۵. عبدالحکیم کتوازۍ ۱۲۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

١٦. عبدالحکیم طبیبي........................١٤٢
١٧. لطیف کبیر سراج..........................١٤٧
١٨. علي احمد جلالي..........................١٥٥
١٩. محمدرحیم شیدا...........................١٧٤
٢٠. عبدالقادر قاضي...........................١٨٠
٢١. بهاؤالدین مجروح.........................٢٠٣
٢٢. روښندل خان................................٢١٤
٢٣. عبدالهادي خلیلزی.........................٢٢٨
٢٤.جنرال خاتول.................................٢٤٠
٢٥. حمید هلمندی...............................٢٤٨
٢٦. حلیمه خزان.................................٢٧٠
٢٧. مستوره شال.................................٢٧٩
٢٨. ماخذونه.......................................٢٨٩

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سر څو خبري

د وطن معماران دويم ټوک چې ستاسې په لاس کې دی، د افغانستان د مهمو او مؤثرو اشخاصو د کارونو او خدمتونو تذکره ده. هرکتاب چې چاپيږي، يو څه نيمگړتياوې لري؛ نو په دې توگه دا او هم مخکنی ټوک له دې قاعدې نه مستثنی نهٔ دي. موږ کوشش کړی چې دويم ټوک د لومړي ټوک په پرتله ښه کړو.

د وطن معمارانو په لومړې ټوک کې تر ټولو لويه نيمگړتيا دا راپه گوته شوې وه، چې له ښځينه و پکې څوک نه وې انتخاب شوې. ډېرو ښځو دا فکر کاوه چې گوندې موږ په قصدي ډول دا کار کړی دی. پر دې سربېره پر لومړي ټوک دوه نورې نيوکې هم وې، چې يوه يې د جمهور رئيس د فرهنگي سلاکار، اسدالله غضنفر صاحب له خوا د مشورې په توگه داسې وه:

((د کتاب کاغذ ډېر ښکلی دی؛ خو د دې ترڅنگ ډېر دروند دی، که د دې په عوض متوسط وزن کاغذ انتخاب شوی وای نو زياتې کاپۍ به يې چاپ شوې او زياتو کسانو به ترې گټه اخيستلې وای.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم موږ ه لومړی ټوک څلور زره کاپۍ (دوه زره پښتو او دوه زره دري) چاپ کړی و؛ خو بیا هم هغه څلور زره کاپۍ ډېر ژر خلاصې شوې؛ نو د غضنفر صاحب دا نیوکه او مشوره سمه وه چې موږ باید تر دې هم زیات ټوکونه چاپ کړي وای؛ البته موږ دا اټکل نه شو کولای، چې دا کتاب به دومره زیات مینه وال ولري.

د کتاب د مخکتنې په ورځ د اطلاعاتو او فرهنگ د وزیر محترم عبدالباري جهاني صاحب جدي نیوکه دا وه، چې ولې له موږ "د وطن معماران" په تذکره کې د پوهاند عبدالحی حبیبي او بېنوا صاحب په څېر مهم شخصیتونه هېر شوي دي.

د جهاني صیب گیله او نیوکه پر خپل ځای؛ خو موږ غوښتل د هغو پخوانیو دولتي چارواکو په اړه څېړنې وکړو، چې د افغانستان په فزیکي ابادۍ کې برخه درلودلې ده او د هغوی زیاترو په اړه ډېرې کمې لیکنې شوي او یا هیڅ نه دي شوي؛ نو باید د هغوی کارنامې ثبتې شي.

د هغو کسانو په اړه چې پخپله هم ډېر اثار لري او هم پرې نورو ډېرې لیکنې کړې دي؛ فکر نه کوم چې د هغوی په اړه دې موږ نوي څه درنو لوستونکو او په ځانگړي ډول ځوانانو ته وړاندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړای شو. د دغو مهمو کسانو په لېست کې د پوهاند عبدالحي حبیبي تر څنګ ډېر نور مشران لکه رښتین صاحب، خادم صاحب او په لس ګونو نور مهم لیکوال، شاعران او مؤرخین شامل دي، چې په اړه یې ښه مفصل معلومات وړاندې شوي او چاپ شوي دي.

په دې ټوک کې پر پاتې نرینه معمارانو سربېره د څو مهمو ښځینه و پېژندګلوۍ او کارنامې هم خوندي شوې دي. امېد دی چې دا سلسله دوام پیدا کړي او ډېر نور مستحق کسان، چې د افغانستان په ابادۍ او سوکالۍ کې یې په صداقت سره فعاله ونډه درلودلې ده، هم معرفي او په راتلونکې کې چاپ کړی شو. په دې دواړو ټوکونو کې چې د کومونو کسانو په اړه موږ معلومات راټول کړي او چاپ ته سپارلي دي، دا مشت نمونه خروار په توګه دي. ډېر نور شخصیتونه هم شته؛ خو د ټولو په اړه همزمان تحقیق او د هغه د چاپ اسانتیاوې امکان نه لري. زموږ هدف دا و او دی، چې خپل ولس او ځوانانو ته د خپل هېواد په ابادۍ کې د برخي اخیستنې لپاره د ښو کارونو او اشخاصو یو څو نمونې وړاندې کړو. په دویم ټوک کې بل نوبت دا دی، چې د څو ژوندیو نومیالیو پېژندګلوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم په کې راغلي ده. دا ځکه چې د چا په مړینې د هغه یادونه کوو او کارونه یې ستایو نو په ژوندونې یې هم باید خیال وساتو او د هر چا ښو کارونو ته ښه ووایو، چې په دې توګه زموږ په ټولنه کې د ټولو وګړو تر منځ یو مثبت رقابت رامنځ ته شي او خپله انرژي په مثبتو کارونو مصرف کړو.

لکه چې د لومړي ټوک په سریزه کې مې هم لیکلي وو، دې کسانو ښایي په خپل ژوند او کارونو کې تېروتنې هم کړې؛ خو څوک چې کار کوي نو هرومرو تېروتنې هم کوي او څوک، چې کار نه کوي نو بیا خو تېروتنې هم نه رامنځ ته کېږي. موږ باید همېشه په ټولنه کې د هغو اشخاصو او حکومتي چارواکو ښه کارونه تمثیل کړو، چې نورو ته د تشویق لامل وګرځي.

په افغاني ټولنه کې زموږ یوه لویه تېروتنه دا ده چې موږ یوازې د هر کس په منفي اړخ ډېر فکر کوو؛ خو مثبتو اړخونو ته یې کمه توجه کوو.

هسې اسانه غوندې برېښي؛ خو څېړنیزه لیکنه پراخ امکانات او پراخه سینه غواړي. داسې مه انګېرئ، چې دا کتابګوټی هم د څو کتابونو له پاڼو د یوه کتاب په بڼه رامنځ ته شوی دی. په دې کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر داسې کسان هم شته چې نه یې په اړه په تذکرو او کتابونو کې څه شته او نه یې د ټولنې اکثریت په ځانګړې ډول ځوانان له نامه سره اشنا دي.

دا کتاب نوي نسل ته دا په ډاګه کوي، چې که څه هم تېرو نظامونو ډېرې نیمګړتیاوې درلودې؛ خو د دې ترڅنګ یې د افغانستان استعدادونه روزل، د هغوی د رشد او پرمختګ لپاره یې لاره هواروله او اکثره کسان د خپل استعداد، لیاقت، پاکۍ او له خپل وطن او خلکو سره د مینې په اساس دغو لوړو پوستونو ته رسېدلي وو؛ نه د اوس په څېر په نورو اړیکو. که تاسې د دغو شخصیتونو ژوند، زده کړو او زحمت ته وګورئ؛ نو دا مسأله ډېره پکې ځلېږي؛ نو هیڅوک د اوس په څېر په پراشوټې توګه داسې لوړو موقفونو او چوکیو ته نه وو رسېدلي.

که څه هم ما د دې کتاب د اشخاصو په انتخاب، ماخذونو او فارمېټ کې زیاته برخه درلودلې ده؛ خو د تذکرې په اړه زیات ریسرچ او څېړنه عبدالقیوم زاهد مشواڼي او عزیزالله "مبارز" کړې ده؛ نو زه له دوی نه مننندوی یم، چې په سختو شرایطو کې د افغانستان ګوټ ګوټ ته تللي دي. که د دوی مرسته او زحمت نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وای؛ نو ما په ځانګړې توګه نه شو کولای چې دا تذکره بشپړه او چاپ ته چمتو کړم. د دې کتاب زیات کرېډټ مشوانی صاحب ته دی، چې تذکره یې ایډېټ کړې او هم یې دري ژبې ته ژباړلې ده.

په اخر کې له ټولو هغه دوستانو نه د زړه د کومي مننه کوم، چې موږ ته یې د دې شخصیتونو د غوره کولو او کتاب غني کولو په اړه لازمې مشورې راکړي دي؛ لکه پروفیسر علي احمد جلالي او کاوون کاکړ صاحب.

د خپل دفتر له همکارانواحمدطارق بهیج، عطاءالله علي زاده، عبدالوحید صبري او رفیع الله جواد نه هم مننه کوم، چې د دې کتاب په چاپولو کې یې مرسته کړې ده.

د یوهٔ متحد او سوکاله افغانستان په هیله

شاه محمود "میاخېل"

په افغانستان کې د امریکا د متحده ایالاتو د سولې د انستیتیوټ رئیس

۲۳مارچ/۲۰۱۷

وزیر اکبرخان، کابل- افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـه ظـاهر لبـاس د هيچـا مـه غـولېږه
منځ يې گوره چې چغزي دی کـه متـاک

هغه په ناڅاپي ډول او د اړيکو په مټ لوړو څوکيو ته ونهٔ رسېدهٔ، هغه دولتي دنده له عادي ماموريته پيل کړه. کورنۍ يې هم په دولت کې هغسې اثر رسوخ نه درلود، چې د هغه په برکت راڅلېدلای وای. خپله پوهه، ځيرکي، زيارايستنه، صداقت او ديانت د هغه د پرمختگ او راڅلېدا تر ټولو غوره واسطې او رابطې وې. همدغه معنوي واسطې او رابطې وې، چې د منځني پوړ يو کس يې هم د عظمی صدارت تر څوکۍ ورساوه. دا شخص **محمدهاشم** نومېده او په **ميوندوال** مشهور شو.

محمدهاشم د حاجي عبدالحليم زوی پر۱۳۹۸ل=۱۹۱۹م کال د غزني په مقر کې زوکړی دی. ميوندوال تر دولسم ټولگي پورې په حبيبيه لېسه کې زده کړې وکړې. تر فراغت وروسته پر ۱۳۲۱ل د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطبوعاتو په مستقل ریاست کې مقرر شو او ډېر ژر د انیس جریدې د مدیر په توګه وګومارل شو. د خپل ماموریت په لومړیو کې یې "پردیس" تخلص کاوۀ. بیا په هرات کې د اتفاق اسلام ورځپاڼې مدیر وګومارل شو. څه موده وروسته کابل ته راغی لومړی ځل د دایرة المعارف عمومي مدیر او بیا د انیس ورځپاڼې مدیر مقرر شو.

د محمدداؤدخان د صدارت په پیل کې د مطبوعاتو د خپلواک رئیس په توګه په کابینه کې شامل شو. د مطبوعاتو تر مستقل ریاست وروسته د پاچا مطبوعاتي مشاور شو؛ خو یو کال وروسته یو ځل بیا د مطبوعاتو د مستقل رئیس په توګه وګومارل شو.

په بهرنیو چارو وزارت کې د سیاسي معین په توګه او بیا په پاکستان کې د افغانستان د لوی سفیر او د دولت د فوق العاده استازي په توګه وټاکل شو. څه وخت وروسته په لندن کې د افغانستان د لوی سفیر او فوق العاده استازي په توګه او له هغه ځایه د امریکا په متحده ایالاتو کې د افغانستان د لوی سفیر او فوق العاده استازي په توګه وګومارل شو؛ خو څه وخت وروسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو ځل بیا په پاکستان کې د افغانستان د لوی سفیر او فوق العاده استازي په توګه وګومارل شو.

د ډاکټر محمدیوسف په لومړۍ او دویمه کابینه کې د مطبوعاتو د وزیر په تو ګه مقرر شو. د ډاکټر یوسف تر استعفی وروسته د ۱۳۴۴ل د لړم په اوومه= ۱۹۶۵اکتوبر ۲۹مه د پاچا له خوا د کابینې په جوړولو وګومارل شو.

میوندوال د اوږدۀ وخت لپاره د سردار داؤدخان او په ځانګړي ډول د هغه د ورور محمدنعیم خان ډېر نږدې ملګری و. پاچا د دۀ په ګومارنې سره غوښتل چې له داؤدخان سره خپلې اړیکې بیا جوړې کړي. میوندوال خپله کابینه په دې ډول اعلان کړه:

نور احمد اعتمادي د صدارت لومړی مرستیال او د بهرنیو چارو وزیر.

عبدالستار شالیزی د صدارت دویم مرستیال.

جنرال خان محمد خان د دفاع وزیر.

انجینر احمدالله د کورنیو چارو وزیر، وروروسته عبدالستار شالیزی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله يفتلي د ماليې وزير، وروسته عبدالکريم حکيمي.
ډاکټر محمدعثمان انوري د پوهنې وزير.
محمدحسين مسا د فوايد عامې وزير، وروسته انجينر احمدالله.
انجينر عبدالصمد سليم د کانونو او صنايعو وزير.
مير محمداکبر رضا د کرنې وزير.
محمدعثمان صدقي د اطلاعاتو او کولتور وزير، وروسته عبدالرؤف بېنوا.
ډاکټر نورعلي د سوداګرۍ وزير.
عبدالحکيم ضيايي د پلان وزير وروسته عبدالله يفتلي.
محمدعثمان انوري د عامې روغتيا وزير، وروسته پېغله کبرا نورزۍ.
ډاکټر محمدحيدر د مخابراتو وزير، وروسته عبدالکريم حکيمي.
عبدالله يفتلی مشاور وزير.
محمدخالد روښان د قبايلو مستقل رئيس.
عبدالغفور روان فرهادي د وزيرانو شورا منشي.

ميوندوال په خپله دوره کې د اساسي قانون تسويدوونکو هيڅ يوه ته مهمه دولتي دنده ورنه کړه. ډاکټر محمديوسف يې په بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې سفیر وټاکه. سید شمس الدین یو کال وروسته په قاهره کې سفیر شو. رشتیا وزګار پاتې شو، شفیق او عبدالصمد حمید ته داسې پستونه ورکړی شول، چې د هېواد په ورځنیو چارو کې یې لاسوهنه نه شوه کولای.

خلیل الله خلیلي یې د۱۳۴۵ل=۱۹۶۶م په مارچ کې په سعودي عربستان کې سفیر وټاکه. خلیلي د ډاکټر یوسف د حکومت په راپرځولو کې عمده نقش درلود، دا وخت یې د حکومت د یوه مخالف دریځ خپل کړی و او میوندوال ته ترې د ستونزو راولاړولو وېره موجوده وه.

میوندوال له پاچا محمدظاهرخان سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ميوندوال د صدارت د دندې تر پيل يوه مياشت وروسته ليږې پرتو سيمو ته په چورلکې کې سفرونه پيل کړل. دا پروګرام يې " خلکو ته ورځم" ونوماوه. هغه غوښتل له دې لارې له خلکو سره نيغ په نيغه خبرې اترې وشي او د هغو غوښتنې او نظريات په حکومت کې منعکس شي.

ميوندوال د خپلې دورې په پيل کې اعلان وکړ، چې کابينه يې لېواله ده په افغانستان کې د نويو افکارو او نظرياتو استازيتوب او د خلکو د مدني حقونو په ورکړه کې مرسته وکړي. په همدې دوره کې د احزابو قانون طرح شو. مطبوعاتو په نسبي ډول خپلواکي ومونده، د دولت له چوکاټه بهر په لومړي ځل ځينې مطبوعات راوځلېدل. په۱۳۴۵ل= ۱۹۶۶م کې "پيام امروز" د لومړنۍ خصوصي ورځپاڼې په توګه خپره شوه. "وحدت" ورځپاڼې هم په خپرېدو پيل وکړ چې معتدل افکار يې خپرول.

د ميوندوال په دوره کې تر ټولو مهمه هماغه د ۱۳۴۴ل د لړم د ۳مې نېټې پر مظاهره چيانو د ډزو مسأله وه، چې بايد حل شوې وای. د دغې پېښې د پلټنو لپاره د کورنيو چارو وزارت وګومارل شو. په پلټنو کې څرګنده شوه چې عبدالولي د ډزو قومانده ورکړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده؛ خو د کمېسیون رپوټ هیڅکله خپور نه شو. دې لړۍ دوام وموند او چې محصلینو له حکومته د ځینو نورو امتیازاتو غوښتنه کوله؛ لکه کامیابي دې له ٪ ۶۵څخه ٪۵۰ ته راټیټه شي، په ټولګي کې دې حاضري اجباري نه وي، ناکامانو ته دې د ازموینې دریم چانس او محصلینو ته دې د اتحادیو جوړولو اجازه ورکړی شي.

میوندوال د ۱۳۴۵ل کال د مرغومي په ۱۲مه د لغمان د سرخکانو پله پرانیسته کوي، ښي اړخ ته یې د ولسي جرګې رئیس "ډاکټر عبدالظاهر "هم لیدل کېږي.

میوندوال ته له پخواني حکومته داسې ستونزې ورپاتې وې، چې دهٔ ته یې د خپلو پروګرامونو د پلي کولو چانس ورنه کړ. دوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې په سياسي شخړو، لانجو، د محصلينو په مظاهرو، د ازادو جريدو په شور او ځوږ تېره شوه.

په هغه تور ولګول شو چې هغه او د حکومت ځينې وزيران يې له سي آی ای (CIA) سازمان سره همکاري لري. ميوندوال هڅه وکړه چې له دې تورونو ځان سپين کړي؛ خو د صديق فرهنګ په شمول مخالفينو يې هغه تر پای پورې په دې تور کړاوه. چپيان د هغه سخت مخالف وو، کله چې هغه په څرګنده د روغتيايي ستونزو له امله استعفا وکړه، چپيان ډېر خوشحاله وو، ځکه که چېری هغه بريالی شوی وای له شک پرته چې د کمونستانو پلانونه يې خنثی کول.

په١٣٤٨ل= ١٩٦٩م کې يې د ملي شورا د ټاکنو په ١٣مه دوره کې ځان ونوماوۀ؛ خو د حکومت د لاسوهنو له امله بريالی نه شو.

هغه په افغانستان کې د مترقي ډېموکراټ ګوند بنسټ کېښود. د دې ګوند مرامنامه د١٣٤٥ل= ١٩٦٦م په اګست کې له افغانستان راډيو څخه اعلان شوه.د دې مرامنامې بنسټ په غربي ټيپه سوسيال ډېموکراسۍ ولاړ و. اصلي سيال يې د خلق ډېموکراټيک ګوند ګڼل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېده. مترقي ډيموکراټ ګوند د مساوات په نامه خپرونه درلوده. دې ګوند، مشروطه پاچاهي، سوسياليزم، مليتوب او ولسواکي غوښته. هغه نظام چې دې ګوند غوښته بايد د اسلام د سپېڅلي دين له قوانينو او مقرراتو سره يې سمون درلوداى. ميوندوال يو فرهنګي انقلاب غوښتۀ؛ خو د دې انقلاب بنسټ بايد مترقي او ډيموکراټه عقيده واى.

د ميوندوال يوه پاليسي دا وه، چې ولس او حکومت سره نږدې کړي، ولس په حکومت باور وکړي او د هغو په ملاتړ او مرسته د هېواد د ترقۍ او سوکالۍ لپاره کار وکړي. د همدې موخې لپاره ميوندوال په هېواد کې دننه نږدې ټولو ولايتونو ته سفرونه وکړل. له ولسونو سره يې وليدل، د پاچا پيغامونه او سلامونه يې وروړسول او د هغوی ستونزې او عرضونه يې واورېدل. دا سفرونه پرلپسې وو او ان له يوه ولايته به يې هماغسې بل ولايت ته سفر کاوۀ. ځيني کورني سفرونه يې دا وو:

د ۱۳۴۴ل د جدي په ۸ مه نېټه ننګرهار ته لاړ، هلته يې د فارم پر کتلو او لارښوونو سربېره په ريګ شامردخان کې د جلال آباد ښار د پراخۍ نقشه وکتله او لازمې لارښوونې يې وکړې. د همدغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کال د قوس په ۱۹مه لغمان ته لاړ. د ۱۳۴۴ل په حوت کې پکتیا ته لاړ، په همدغې نېټې خوست ته لاړ او هلته یې د خوست د مېخانیکي مکتب معاینه کړ. د حوت په ۱۹مه د ځاځیو ولسوالۍ ته لاړ او په بېرته راتګ کې یې په سیدکرم کې د مچلغو بند هم له نږدې وکوت. د حوت په ۲۰ مه یې ارګون، زرمت او ګومل ته سفر وکړ.

د ۱۳۴۵ل د وري په لومړۍ نېټه سمنګانو ته ورسېد او هلته یې په ځانګړي ډول د پوهنې حالت وارزاوه. د وري پر دویمه بلخ ولایت ته لاړ او هلته یې د نورو ادارو پر جاجولو سربېره د خواجه ګوګردک او یتیم تاق د ګاز د تصفیه خونې د بنسټ ډبره کېښوده. په همدې سفر کې یې په مزارشریف کې د شادیان پارک پرانیسته وکړه. د وري په درېیمه فاریاب ته لاړ. د وري په پنځمه یې د مزار په کلفت کې د ګاز د پایپلاین د غځېدنګ معاینه وکړه او بیا کندز ته روان شو. هلته یې د دوشي- شېرخان بندر د سړک ډمبرولو کار له نږدې وکوت او د مؤظفینو توضیحات یې واورېدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۳۴۵ل د وري په اتمه کندهار ته وخوځېد. په دې سفر کې يې ارزګان، زابل، چخانسور، هلمند او فراه ولايتونه وليدل.

د ۱۳۴۵ل د غوايي په ۲۰مه د کونړ په لور وخوځېد. د ۱۳۴۵ل د جوزا په ۱۱مه د بغلان پلخمري ته لاړ. د جوزا په ۲۰ مه د کابل- کندهار سرک د ډمبرولو د کار کتنې لپاره غزني ته لاړ. د ۱۳۴۵ل د سرطان په ۱۶مه د وازې خوا ولسوالۍ او مقر ته لاړ. د سرطان په ۱۷مه جاغوريو او مالستان ولسواليو ته لاړ او په جاغوريو کې يې د يوه پله د رغاونې د بنسټ ډبره کېښوده. د سرطان په ۱۸مه ناور ولسوالۍ ته لاړ. په دې ډول ميوندوال د هېواد بېلابېلو سيمو ته زيات سفرونه وکړل.

پر کورنيو سفرونو سربېره هغه ډېرو هېوادونو ته هم سفرونه وکړل او غوښتل يې چې له نړيوالې ټولنې سره د افغانستان اړيکي ټينګ او د هېواد د پرمختګ لپاره ورڅخه ګټه واخلي.

د ۱۳۴۴ل د مرغومي په ۲۱مه په سيمينار کې د ګډون لپاره تاشکند ته لاړ. هند ته د هند د صدراعظم لال بهادرشاه شاستري د مړي سوځولو په مراسمو کې د ګډون لپاره لاړ. ټاکل شوې وه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې شاستري له تاشکنده د یوې ورځې لپاره افغانستان ته راشي؛ خو په هماغې ټاکلې ورځې ومړ.

د ۱۳۴۴ل کال د سلواغې په ۱۲مه پخواني شوروي اتحاد ته لاړ.

د ۱۳۴۵ل د وږي په ۲۱مه يې د ترکيې د صدراعظم "سلېمان ديميرل" په بلنه ترکيې ته سفر وکړ او د ترکيې له جمهور رئيس ښاغلی "جودت سونای" سره يې هم وليدل. د ۱۳۴۵ل د وږي په ۲۴ مه يې متحده عربي جمهوريت ته سفر وکړ. په دې سفر کې يې د متحده عربي جمهوريت له ولسمشر "جمال عبدالناصر" سره هم وليدل.

ښاغلی ميوندوال له "جمال عبدالناصر" سره په کتنه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۳۴۶ل د وري په دريمه يې د امريکا د جمهور رئيس "ليندن جانسن" په بلنه امريکا ته سفر وکړ او د وري په ۷مه يې له هغه سره وليدل.

د ۱۳۴۶ل د وري په ۱۹مه يې فرانسې ته سفر وکړ او د هغه هېواد له صدراعظم او جمهور رئيس"جنرال دوگول" سره پر ليدنه سربېره يې د يونسکو له عمومې مدير "روني ماهو" سره هم وليدل.

په همدې ډول د ميوندوال په حکومت کې د نړۍ د مهمو هېوادونو صدراعظمان او جمهور رئيسان افغانستان ته راغلل. د ۱۳۴۴ل د مرغومي په ۱۱مه د پاکستان ولسمشر جنرال ايوب خان کابل ته راغی. د ميوندوال په بلنه د شوروي اتحاد صدراعظم "الکسي کاسگين" د ۱۳۴۴ل د مرغومي په ۲۴مه کابل ته راغی. تر دې د مخه د ۱۳۳۴ل په وږي کې هم هغه کابل ته راغلی و. د ۱۳۴۶ل د وري په ۲۶ مه د ملگرو ملتونو سرمنشي "اوتانت" کابل ته راغی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ملگرو ملتونو سرمنشي" اوتانت" افغانستان ته د خپل سفر پر مهال د افغانستان له صدراعظم ښاغلي ميوندوال سره په ليدنه کې ۱۳۴۶ د وري ۲۶مه

د چنگاښ تر کودتا نږدې دوه نيمې مياشتې وروسته شپه مهال د۱۳۵۲ل= ۱۹۷۳م د سپتمر په۲۴مه له کابل راډيو اعلان وشو، چې محمدهاشم ميوندوال، خان محمدخان مرستيال، ډگر جنرال عبدالرزاق خان، د هوايي ځواکونو افسر سيدامير، ډگروال زرغونشاه، ډگروال کواټ خان، ډگرمن مهرعلي، عارف شينواری او يو شمېر نورو د يوه بل هېواد په مرسته غوښتل چې د جمهوريت پر ضد يوه توطيه وکړي، نو هغوی ټول ونيول شول او د هغوی دا خيانت به ډېر ژر رسوا شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوولس ورځې وروسته یعنې د۱۳۵۲ل= ۱۹۷۳م کال د اکتوبر په لومړۍ نېټه بیا هم د راډیو له لارې اعلان وشو، چې میوندوال په زندان کې په خپله نکټایي ځان له مرۍ راځوړند کړی او وژلی دی.

محمدهاشم میوندوال له سلطانې میوندوال سره واده کړی؛ خو اولادونه یې نه درلودل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- پوهه، ځيرکي، زيارايستنه، صداقت او ديانت ورته تر ټولو غوره واسطې او رابطې وې.
- ملي ګټو ورته لومړيتوب درلود، ځکه خو يې د وصيت له مخې خپله شتمني تر مړينې وروسته دولت ته وبخښله.
- فکر يې نه محصوراوه او نه يې واژه، بلکې فکر ته يې وده ورکوله.
- له ولس سره يې د حکومت د نږدې کولو ښې او غوره لارې چارې خپلې کړې وې.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ديموکراسۍ لسيزه د افغانستان په معاصر تاريخ کې د سياسي بدلونونو له پلوه ډېره مهمه ګڼل کېږي. په دې لسيزه کې څو لومړي وزيران وټاکل او ګوښه شول. که څه هم د دې لسيزې ټول لومړی وزيران د هېواد مهمې علمي او سياسي څېرې وې؛ خو د هغه مهال ځينې ګډوډيو او د ملت د پوهنيزې کچې ټيټوالي نړدې ټولو ته موقع ور نه کړه، چې خپلې دورې بشپړې کړي او تاريخ د هغوی د دورو په پای کې د هغو په خدمتونو او پرمختګونو بشپړ قضاوت وکړی شي؛ په دغو څېرو کې يو هم **نوراحمد اعتمادي** دی.

نوراحمد اعتمادي د غلام محمد زوی او د اعتمادالدولة عبدالقدوس خان لمسی و. اعتمادالدولة د امان الله خان په واکمنۍ کې د صدراعظم حيثيت درلود. اعتمادي هم له محمدزي کورنۍ او د سردار محمدداؤدخان له کلکو پلويانو څخه و. هغه په ۱۳۲۵ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې له سردار محمدنعیم خان سره په لندن کې د افغان سفارت د سرکاتب د کفیل په توګه دنده درلوده.

کله چې د محمدداؤدخان او محمدظاهرخان تر منځ زړه بداوی رامنځ ته شو؛ نو اعتمادي هڅه کوله چې هغوی سره پخلا کړي؛ خو څرنګه چې د دواړو تر منځ حالات ډېر خړپړ شوي وو؛ نو اعتمادي په دې کار بریالی نه شو.

کله چې محمدهاشم میوندوال تر ۱۸ورځې کم دوه کاله صدارت وروسته له چوکۍ څخه استعفی ورکړه؛ پاچا محمدظاهر د ۱۳۴۶ل د لړم په ۹ نېټه نور احمد اعتمادي د کابینې پر جوړولو وګومارۀ. هغه د لړم په ۲۳مه له ملي شورا رایه واخیسته او خپله کابینه یې په دې ډول اعلان کړه:

نوراحمد اعتمادي صدراعظم.

عبدالله یفتلي د صدارت لومړی مرستیال.

ډاکټر عبدالقیوم د صدارت دویم مرستیال او د پوهنې وزیر.

ستر جنرال خان محمدخان د ملي دفاع وزیر.

انجینر محمدبشیر لودین د کورنیو چارو وزیر.

عبدالصمد حمید د پلان وزیر.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر محمدامان د مالیې وزیر.

ډاکټر محمداکبر عمر د سوداګرۍ وزیر.

انجنیر محمدیعقوب لعلی د ټولګټو وزیر.

ډاکټر محمود حبیبي د اطلاعاتو او کولتور وزیر.

انجنیر عظیم ګران د مخابراتو وزیر.

پوهاند ابراهیم سراج د عامې روغتیا وزیر.

امان الله منصوري د کانونو او صنایعو وزیر.

عبدالحکیم د کرنې وزیر.

مېرمن شفیقه ضیایي مشاوره وزیره.

پوهندوی غلام علي امین مشاور وزیر.

پوهنیار سید مسعود د مطبوعاتو مستقل رئیس.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور احمد اعتمادي په ولسي جرگه کې

د اعتمادي د صدارات پر مهال یو ځل بیا د زده کوونکو او محصلینو مظاهرو زور واخیست او لمنه یې له کابله ان ولایتونو ته هم وغځېده. د کابل مهمو ښوونځیو او تحصیلي ادارو یو شمېر سختې غوښتنې اعلان کړې او هغه یې د اعتمادي حکومت ته راولېږلې، چې ځینې مهمې یې دا وې:

- د پولیسو کړه باید وغندل شي.
- مسوول کسان باید مجازات شي.
- هغو کسانو ته دې تاوان ورکړي، چې مالونه یې چور شوي یا تپي شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوراحمد اعتمادي او د کابينې غړي د اعتماد رايو تر اخيستلو وروسته، له پاچا محمدظاهرخان سره په دلکشا ماڼۍ کې

- د پوهنتون په چارو کې د حکومت د نه لاسوهنې تضمين دې وشي.
- د پوهنتون په انګړ کې دې سياسي فعاليتونو ته اجازه ورکړې شي او نيول شوي شاګردان دې پرېښودل شي.

څرنګه چې حکومت دا غوښتنې ونه منلې؛ نو مظاهرې شپږ مياشتې اوږدې شوې. حکومت پوهنتون رخصت کړ، ليليه يې وتړل شوه او لږ وخت وروسته د پوهنې وزير هم د مظاهرو د دوام له امله د ليليو تړلو اعلان وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اولین جلسه کابینهٔ جدید ښاغلی نوراحمد اعتمادی صدراعظم در قصر صدارت

صدراعظم هم د دې مظاهرو پر وړاندې سخته وينا وکړه او هڅوونکو ته يې د جزا ورکولو ګواښ وکړ؛ خو يوازې دا نه چې کمې نه شوې، لا زياتې شوې او محصلين او شاګردان هم ټولګيو ته نه حاضرېدل. دا مظاهرې ان د ډاکټر عبدالظاهر تر صدارته روانې وې. د ډاکټر ظاهر په دوره کې حکومت د مظاهره چيانو غوښتنو ته غاړه کېښوده او په پايله کې د پوهنتون شورا او د پوهنې وزير استعفی وکړه؛ نو په دې ډول چپيان په خپلو غوښتنو کې بريالي شول.

د اعتمادي په دوره کې څلور نړيوال سيمينارونه جوړ شول:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خطي نسخو د ننداريې نړيوال سيمينار ۹/۵/۱۳۴۵، د کوشاني ځېړنو نړيوال سيمينار۲۲/۲/۱۳۴۹، د خوشحال خان خټک نړيوال سيمينار۲۴/۵/۱۳۴۹ او د امريکا د متحده ايالتونو د نړيوال انکشاف د اداري په همکارۍ- د اوبو لګونې نړيوال سيمينار.

همدا رنګه د ملګرو ملتونو د اړوندو مؤسساتو د تخنيکي مرستو لومړنی پلاوی په ۱۳۴۹ل کې افغانستان ته راغی.

ويل کېږي، چې اعتمادي د چپيانو پلوي او له پرچم ډلې سره يې اړيکي درلودل. د هغه په دوره کې چپيانو زور وموند، چې د لينن د کليزې په مناسبت د پرچم په جريده کې د هغه لوی انځور چاپ او پر هغه درود ويل شوی و؛ نو له همدې امله ملايانو او روحانينو سختې نيوکې او اعتصابونه کول. په پل خشتي جومات کې شاوخوا درې زره کسان راټول شوي وو، چې د حکومت له خوا په زوره له هغه ځايه پورته او په بسونو کې خپلو سيمو ته ولېږدول شول. بسونو ته د خېژولو پر مهال يې د مرګ پر کمونستانو، مرګ پر لينن، مرګ پر اعتمادي، مرګ پر سردارولي او داسې نور شعارونه ورکول. د دې کار پر وړاندې حکومت يوازې د پرچم جريدې پر مصادره کولو بسنه وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه مهال د ولسي جرگې دوره درې کلنه وه د یوې دورې وخت پای ته رسېدلی او د بلې د ټاکلو وخت رارسېدلی و؛ خو د دغو دواړو دورو وکیلان له گوتو په شمېر کسانو پرته نالوستي وو او یوازې د خپل زور او زر په وسیله ټاکل شوي وو. وایي چې د اوسني پارلمان په څېر هغه مهال هم د هغو زیاتره وخت د وزیرانو

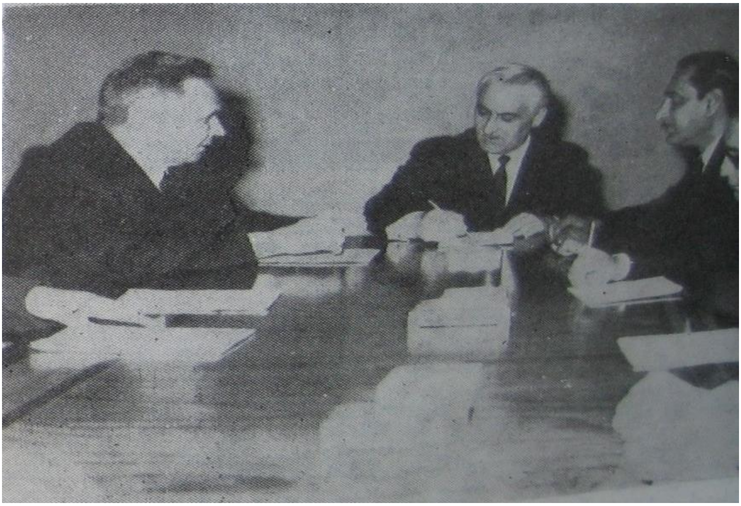

صدراعظم نوراحمدي اعتمادي له "الکسي کاسگین" سره په لیدنه کې

په احضارولو، خپل ځواک ښودلو او بې ځایه مناقشو او جنجالونو تېرېدهٔ. همدې اوضاع اعتمادي په اروایي ستونزو اخته کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پاچا له ځانګړي ډاکټر عبدالفتاح نجم سره د درملنې لپاره فرانسې ته لاړ. درملنه يې هم وشوه؛ خو د حکومتوالۍ جرأت يې له لاسه ورکړی و.

کله چې يې له خپلې کابينې سره په ولسي جرګه کې د وکيلانو پوښتنو ته له ځواب ورکولو ډډه وکړه او له خپلې کابينې سره د جرګې له غونډې ووت. وکيلانو پرېکړه وکړه چې له حکومت څخه د اعتماد رايه بېرته واخلي، خو پاچا نه غوښتل چې د بې اعتمادۍ له امله دې اعتمادي ليرې شي؛ نو په پټه موافقه وشوه چې اعتمادي دې پاچا ته استعفا وړاندې کړي. په پای کې۱۳۵۰ل= ۱۹۷۱د مۍ په۱۶مه نېټه اعتمادي د استعفی له لارې د عظمی صدارت چوکۍ پرېښوده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د ملګرو ملتونو د اړوندو مؤسساتو د تخنیکي مرستو لومړنی پلاوی د همده په دوره کې افغانستان ته راغی.
- د طب پوهنځي په تأسیس سره د ننګرهار پوهنتون بنسټ ایښودل.
- د کوشاني څېړنو د نړیوال مرکز تأسیسول.

❊❊❊

❊❊❊

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د انسانانو څېرې سره بېلابېلې دي؛ نو يې ورټياوې، مزاجونه، خويونه، نظريات او ښه بد ګڼل هم سره بېلابېل دي. نه به سل په سلو کې د دوه کسو څېرې سره يو ډول پيدا کړی شو او نه به يې نظريات. د ډېرو مشهورو افغاني څېرو په اړه هم ښايي نظريات بېلابېل وي؛ خو قضاوت د ټولنې په اکثريت کېږي. يو له هغو مشهورو څېرو او اشخاصو، چې افغاني ټولنه ورته په ډېره درنه سترګه ګوري؛ سردار **محمدنعيم خان** دی.

محمدنعيم خان(۱۹۱۱اپريل۲۷مه- ۱۹۷۸م=) د محمد عزيزخان دويم زوی او د محمدداؤدخان کشر ورور دی. دا دواړه د پاچا "محمدظاهر خان" د تره زامن دي. سردار محمدنعيم خان پر ۱۲۹۰ل= ۱۹۱۱م کال اپريل، د کابل ښار په ده افغانانو کې زېږېدلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نعیم خان لومړنۍ او دویمنۍ او عدادیه زده کړې په حبیبیه او اماني لیسو کې تر هغه وخته وکړې، چې د کلکاني په اړ و دوړ کې ټول ښوونځي وتړل شول. په همدغه اړ و دوړ کې د کورنۍ له ځینو غړیو سره یو ځای په ارګ کې بندي و. د هېواد تر نجات وروسته د خپل تره محمدنادر په لارښوونه د ترور له زوی سردار اسدالله سراج سره چې دواړه په زندان کې شکنجه شوي وو، د روغتیایي معایناتو او پامبدلۍ لپاره د لومړي ځل لپاره له هېواده باندې برتانوي هند ته په ۱۳۰۸ل= ۱۹۲۹م کې سفر کوي.

له سفره تر راستنېدو وروسته په ۱۳۰۹ل= اکتوبر۱۹۳۰م کې په بهرنیو چارو وزارت کې د عمومي سیاسي مدیر په توګه وګومارل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سردار نعیم خان له "انور سادات" سره

بیا پر ۱۳۱۱ل= ۱۹۳۲م د ایټالیا په روم کې د افغانستان مختار وزیر په توګه وګومارل شو.

په ۱۳۱۳ل= ۱۹۳۴م کې د بهرنیو چارو وزارت د کفیل معین و.

په ۱۳۱۴ل= ۱۹۳۵م د بهرنیو چارو وزارت کفیل او لومړی سیاسي معین و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۳۱۵ل= ۱۹۳۶م کې د سردار فیض محمدخان زکریا په غیابت کې چې اروپا ته تللی و، د وزارت د کفالت دنده یې پر غاړه وه او ورسره د عبدالمجید خان زابلي په غیاب کې چې هغه هم اروپا ته تللی و، د افغان ملي بانک اجرایه آمر هم و.

په ۱۳۱۶ل= ۱۹۳۷م کې یې د پوهنې د وزیر په توګه کابینې ته لاره وموندله. اووه کاله پرلپسې د پوهنې وزیر و؛ خو تر څنګ یې څه وخت د عظمی صدارت مرستیال هم و.

په ۱۳۲۴- ۱۳۲۵ل کې په لندن کې د پاچا فوق العاده استازی او مختار وزیر شو. په ۱۳۲۷- ۱۳۲۸ل کې په واشنګټن کې د پاچا لوی سفیر شو.

له ۱۳۳۲ل تر ۱۳۴۲ل پورې د افغانستان د بهرنیو چارو وزیر و.

سردار محمدنعیم خان لا د ځوانۍ په وخت کې د هغې وړتیا او لیاقت له مخې چې درلوده یې، د بهرینو چارو په وزارت کې په مهمو پستونو د هېواد دننه او د باندې کار وکړ.

هغه خپله ټولنه او خلک ښه مطالعه کړي او پېژندلي وو او همدا رنګه په نړیوالو سیاستونو او نیتونو به بشپړ ډول خبر شخص

(c) ketabton.com: The Digital Library

و؛ نو ځکه په هېواد کې د غوره او تجربه کار ډیپلومات شخص په توګه را څرګند شو.

سردار محمدنعیم خان په تهران کې د ایران له پاچا سره

کاندید اکاډمیسین داکتر محمدیعقوب "واحدی" د نعیم خان د شخصیت په اړه وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((سردار نعیم خان در تأسیس انجمن تاریخ و تقویت آن همچنان در تأسیس پښتو ټولنه و پوهنځی علوم اجتماعی پوهنتون کابل نقش مهم و کلیدي داشت. وزیر معارف بود، در گسترش معارف و تکمیل نمودن دائرة المعارف کارهای مهم و بارز را انجام داده است. ادم نرم و حلیم بود، اما جدی در کارهای دولتی. در دفاتر بروکراسی را خوش نداشت و طرفدار سرعت و صداقت در امور حکومتداری بود.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه په دوره کې پوهنې ته ډېر خدمتونه وشول. د نویو علمي مؤسساتو تأسیسولو ته یې ځانګړې پاملرنه وه، د ساینس، حقوقو او سیاسي علومو او ادبیاتو پوهنځي یو په بل پسې د هغه په دوره کې تأسیس شول.

په ۱۳۲۹ل کې یې د حقوقو او سیاسي علومو د پوهنځي تر تأسیس د مخه د بهرنیو چارو وزارت، پوهنې وزارت او ځینو نورو ادارو د مامورینو د علمي سویې او څنګیزو معلوماتو د لوړولو لپاره د مطبوعاتو مستقل ریاست د علومو اکاډمۍ په نامه د پوهنې وزارت په ودانۍ کې تأسیس کړ، چې درسونه یې په خپله خوښه او د مازیګر تر رخصتۍ وروسته وو. د ترکي یوه مشهور استاد محمدعلی"داغیبونار" چې د بهرنیو چارو وزارت حقوقي مشاور و، د دې ادارې د څارنې او تدریس چارې پر غاړه درلودې. نور استادان یې عبدالحی خان عزیز چې په فرانسه کې یې زده کړې کړې وې، استاد شرشایق، د فقهې عالم استاد عبدالکریم خان او نور پوهان وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه مهال چې د حقوقو او سياسي علومو پوهنځی جوړ شو، د دې اکاډمۍ يو شمېر شاملين د سويې تر سختې ازموينې ورکولو او برياليتوب وروسته په دغه پوهنځي کې شامل شول.

د سردار محمدنعيم خان د پوهنې د وزارت په دوره کې "پښتو ټولنه" جوړه شوه، چې په هېواد کې يې د علم او فرهنگ لپاره ډېر خدمت وکړ او ډېر شمېر څېړنيز پښتو او دري علمي آثار يې ټولنې ته و ړاندې کړل.

د همده په دوره کې په ۱۳۲۲ل کې په نصاب کې د پښتو ژبې تدريس شامل شو. د دولت پر ټولو مامورينو د پښتو ژبې کورسونه لازمي شول؛ خو د مسلکي ښوونکو د نه شتون له امله څه وخت وروسته دا کورسونه بند شول.

د سردار نعيم خان په دوره کې ښځينه ښوونځي يو په بل پسې تأسيس شول. په دې دوره کې له پوهنې وزارت سره د لوستو او تحصيل کړو همکاري د پراختيايي پلانونو په پرمخبيولو کې د پاملرنې وړ وه.

دارالمعلمينونو هر کال مسلکي ښوونکي فارغول، چې فارغان به يې د ښوونکو او د ښوونځيو د اميرانو په توگه ولاياتو ته لېږل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېدل. له پلان سره سم په ولايتونو کې هم ښوونځي يو په بل پسې جوړېدل.

سردار محمدنعيم خان له خپلې وړتيا او تجربې تل مثبته گټه اخيستله، کله چې هغه د بهرنيو چارو وزير وگومارل شو، په دې وزارت کې يې هم نوښتونه وکړل؛ په خپله يې د وزارت له پخوانيو مامورينو څخه د سويې ازموينه واخيستله. کوم کسان چې په ازموينه کې بريالي نه شول، هغه يې نورو وزارتو او ادارو ته ورولېږل او تر ازموينې وروسته په بهرنيو چارو وزارت کې لوستي او تحصيل کړي مامورين د ديپلوماتانو په توگه په دندو وگومارل شول.

په بهرنيو چارو وزارت کې به د بهرنيو پستونو لپاره د وزير په حضور کې ازموينه اخيستل کېده او بريالي کسان به گومارل کېدل. سردار نعيم خان د بهرني سياست په چارو کې پر بشپړې پوهې او تجربې سربېره له ځان سره ښه کاري ډله درلوده او په تصميم نيولو کې به يې د هغو پر مشورو عمل کاوۀ.

د پښتونستان موضوع، د افغانستان دوديز مثبت ناپيلتوب، د ناپيلو هېوادونو په سازمان کې غړيتوب او ان د هغو له بنسټوالو

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه شمېرل کېدل، د افغانستان د هغه مهال د شاهي دولت نظر او سياسي ډيپلوماسۍ پلي کېدل، د دې مدبر وزير له تجربو او نظرياتو څخه ګټل کېږي. ټولې پاليسۍ معقولې او په سالمه بڼه تر سره کېدې. افغانستان په بين المللي غونډو کې د غورې ونډې څښتن شوی و. نعيم خان د خدمت په موده کې هر کال د بهرنيو چارو د وزير، پاچا، د دولت او حکومت د استازي په توګه د ملګرو ملتونو د عمومي اسامبلۍ په کلنيو غونډو کې له خپلو لوړ پوړو چارواکو سره ونډه اخيسته.

د ناپيېلي هېواد په توګه افغانستان هغه مهال ځانګړی نړيوال شهرت تر لاسه کړ. په متحابه هېوادونو کې مختار وزارتونه لويو سفارتونو ته لوړ شول. د دوستو هېوادونو بلا عوضه مرستې د انکشافي پلانونو په عملي کولو کې ډېرې اغېزناکې وې.

د سردار محمدنعيم خان زوی عزيزنعيم هم زموږ د هېواد له مهمو مؤرخينو او پېژندل شويو څېړو څخه و.

عزيزنعيم په ۱۳۱۷ ل کال په کابل ښار شاهي کورنۍ کې دې نړۍ ته سترګې وغړولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عزیزنعیم لومړنۍ زده کړې په شاهي دربار او وروسته په استقلال لیسه کې تر سره کړې. بیا یې د کابل پوهنتون د حقوقو او سیاسي علومو پوهنځی ولوست. عزیزنعیم په کابل پوهنتون کې د حقوقو له پوهنځي څخه تر فارغېدو وروسته د نورو لوړو زده کړو لپاره امریکا او انګلیستان ته لاړ.

سردار عزیزنعیم په بهر کې تر لوړو زده کړو وروسته سمدلاسه هېواد ته راستون شو او د کابل پوهنتون په حقوقو پوهنځي کې یې د تاریخ د استاد په توګه په کار پیل وکړ. دغه دنده یې ښه په مینه پر مخ بیوله.

استاد عزیزنعیم په ۱۳۵٦ل کال په لندن کې د افغانستان د سفارت سکرتر وټاکل شو؛ نو هلته لاړ. کله چې په ۱۳۵۷ل کال د غوایي خونړۍ کودتا وشوه او په لومړي سر کې د محمدداؤد خان ټوله کورنۍ شهیده کړای شوه. عزیزنعیم د شهید محمدداؤد خان د کورنۍ یوازینی شخص دی چې د غوایي په کودتا کې له غوبل څخه ژوندی پاتې شو. د غویي له کودتا وروسته یې له دندې لاس واخیست او هلته په لندن کې جلاوطنه پاتې شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سردار عزیزنعیم په جلا وطنۍ کې ارام کښیناست، بلکې خپلو ملي ازادي غوښتونکو مبارزو ته یې دوام ورکړ.له هېواده د بهر خپرېدونکو مطبوعاتو له لارې یې خپله مبارزه توده وساتله؛ په مجاهد ولس او نورو خپرونو کې یې وخت پر وخت لیکنې راغلې، نړیوالو مطبوعاتو ته یې د افغانستان د حالاتو د روښانولو په اړه وخت پر وخت لیکنې کولې او په مرکو او تبصرو یې دغه لړۍ توده ساتله.

استاد عزیزنعیم په خپله یوه وروستۍ مرکه کې چې له اسمایي مجلې سره یې کړې، افغانستان د حالاتو په اړه خپل ملي دریځ داسې روښانه کوي:

آنچه که به نام دولت اسلامی یاد می گردید پیش از این که تشکیل شود و هنگامیکه "دولت اسلامي" صرف به نام بر قسمت اعظم خاك افغانستان حاكميت داشت، به جای شوراهای قلابی

(c) ketabton.com: The Digital Library

"اهل حل و عقد" و "هرات" برای بقای خویش، باید به اساس تقسیم اوقات قبلاً تعیین شده، بعد از مدت چهار ماه می گذاشت که حکومت مؤقت زمینه را برای سازماندهی آیندۀ افغانستان مساعد سازد. برعلاوه، منسوبین دولت اسلامی حتی الامکان کوشیدند تا اختلافات نژادی، قومی، زبانی و مذهبی را دامن زنند. اینان همچنان نتوانستند حاکمیت سرتاسری را نه تنها در افغانستان تأمین کنند، بلکه پایتخت نیز در نتیجه به چندین حوزه بین تنظیم های رقیب تقسیم گردید، ظهور طالبان در حقیقت عکس العمل در برابر همچو بی سر و سامانی بود!

...

با این بررسی با کمال تأسف باید گفت که در نتیجه واقعات اخیر در کوتاه مدت، میان مدت و دراز مدت، افغانستان عزیز ما شاهد بحرانهای دوامدار و خلای قدرت مرکزی خواهد بود و کشور ما را در مصیبت های مزید غوطه ورخواهد ساخت!

ولی با ایمان خلل ناپذیر به این واقعیت تاریخي که افغانستان هرگز نمی میرد، هر چند که مؤقتاً در خریطۀ دنیا از نظر پنهان می شود، یقیناً در آینده فرزندانی در کشور ما ظهور خواهند کرد که

(c) ketabton.com: The Digital Library

مانند میرویس نیکه و احمده شاه بابا باز افغانستان را زنده خواهند ساخت.

له ښي خوا مومند، ډاکټر کریم باز، سردار نادرنعیم او مشواني

رښتیا چې استاد عزیزنعیم پر افغانستان [خلل ناپذیر] باور درلود، خو ارمان چې دغه هیله یې ترسره نه شوه؛ مخکې له دې چې د میرویس نیکه او احمد شاه بابا په څېر شاه زلمیان د هېواد د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابادۍ ډګر ته راووځي او افغانستان يو ځل بيا د نړۍ پر نقشه هغسې راوځلوي، استاد عزيزنعيم له دې نړۍ سترګې پټې کړې.

هو! د ميرويس نيکه او احمدشاه بابا په خبر ملتپال او هېوادپال مېړني به پيدا شي او زموږ ولس او هېواد به له دغو غميزو څخه وژغوري.

استاد عزيزنعيم د وريپښې ناروغۍ له امله د۱۳۸۰ل کال د غبرګولي په ۲۶مه د يکشنبې په ورځ په لندن کې له دې نړۍ سترګې پټې کړې.

د استاد عزيزنعيم جنازه کابل ته راوړل او د مرنجان غونډۍ په هديره کې خاورو ته وسپارل شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- نوښتګر انسان و، په هره اداره کې چې مقررېده، نوښتونه يې په کې کول.
- ديپلوماتان يې په رڼه او شفافه توګه د وړتيا او لياقت له مخې مقررول.
- د پښتو ټولنې په جوړېدو سره يې د هېوادوالو لوی علمي خدمت وکړ.
- په تعليمي نصاب کې يې د پښتو په تدريس سره د پښتو علمي حيثيت پر ځای کړ.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې د طالبانو سرټمبګيو او ناسمو سياستونو په شعوري او يا ناشعوري توګه د شوروي تر۱۴ کلن يرغل۱۴ کاله وروسته د نړۍ نورو ځواکمنو واکمنو ته د يرغل جواز په لاس ورکړ، نو اوس مې هم ښه يادېږي، چې په افغانستان کې د لومړۍ پوځي الوتکې په کوزېدو سره په هماغه ورځ هغه ارواښاد په ساه نيولې بڼه له يوې بهرنۍ نړيوالې راډيو سره په پښتو مرکه کې داسې وويل:

((له همدې لحظې وروسته زه افغانستان ته يو خپلواک هېواد نه شم ويلای...))

ښايي همدا نظر يا په اوسنۍ مروجې اصطلاح تېروتنه وه، چې په دې وروستيو وېشونو او ونډو کې هغه سکيره له پامه غورځېدلی و؛ خو ډاکټر **عبدالصمد حامد** د هېوادني تاريخ په حافظه کې خوندي دی او خوندي به وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر عبدالصمد حامد د ۱۳۰۸ل= ۱۹۲۹م د جنوري په اتمه د ننگرهار په جلال اباد ښار کې د عبدالرزاق خان محمدزي کره زېږېدلی دی. د خوگیاڼو د کړې بازار له پاسه د سورمۍ په نامه ځای کې د دهٔ کورني اوسېدله، چې اوس هم د سردارانو په نامه مشهوره ده.

عبدالصمد حامد ثانوي زده کړې په نجات لېسه کې پر ۱۳۲۸ل کال پای ته ورسولې او د لوړو زده کړو لپاره سویس ته ولېږل شو. هلته په ۱۳۳۶ل= ۱۹۵۷م کې د قانون په څانگه کې د ډاکټرۍ د ډیپلوم په تر لاسه کولو بریالی شو. بیا په ۱۳۳۶ل کې د لیندۍ په ۱۵ مه د کابل پوهنتون د حقوقو او سیاسي علومو په پوهنځي کې استاد مقرر شو. په ۱۳۳۷ل کې د کابل پوهنتون د ښوونې او روزنې د لوی مدیر په توگه وټاکل شو. په ۱۳۳۹ل کې د ثانوي تدریساتو د مرستیال په توگه او په۱۳۴۰ل کې د پوهنتون رئیس په توگه وگومارل شو.

په ۱۳۴۲ل کې د پروان د والي او په ۱۳۴۳ل کې یې د کابل پوهنتون د رئیس په توگه دندې اجرا کړې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په۱۳۴۴ل کې د پلان وزیر وټاکل شو. په ۱۳۴۶ل کې د افغاني سرې میاشتې سکرټرجنرل وټاکل شو او د همدغې دندې په ساتلو یو ځل بیا په همدغه کال د پلان د وزیر په توګه وټاکل شو او د ۱۳۴۸ل د تلې تر۲۲مې د دغې دندې متکفل و.

ارواښاد عبدالصمد حامد پر بېلابېلو لوړو پستونو کار کړی دی. په۱۳۴۳ل= ۱۹٦٤م کې د اساسي قانون د تسوید د کمېټې غړی و. د غوایي تر کودتا وروسته په ۱۳۵۷ل= ۱۹۷۸م کال کې بندي شو، په۱۳۵۹ل= ۱۹۸۰م له بنده ازاد او اروپا ته مهاجر شو.

عبدالصمد حامد د ډاکټر عبدالظاهر د حکومت پر مهال د صدارت باصلاحیته لومړی مرستیال و. پر لوړو دولتي څوکیو له کار کولو او صلاحیتونو سره سره ارواښاد حامد ته د نیوکې ګوته نه شي نیول کېدای. هغه له هېواد او هېوادوالو سره هیڅکله خیانت نه دی کړی، هغه په جهاد او هجرت سوداګري نه ده کړې، ځکه خو هنرپالو د خپلو هنري پنځونو انتسابونه هم په ویاړ سره د هغه په نامه کړي دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتساب

د هغه چا په نوم چې په هجرت او جهاد یې تجارت نه دی کړی؛

د هغه چا په نوم چې د آزادۍ په لاره کې یې قربانۍ ورکړي دي؛ د هغه چا په نوم چې د مهاجرینو او مجاهدینو مال یې نه دی لوټ کړی؛

د هغه چا په نوم چې د اقتدار له هوسه یې ځان پاک ساتلی دی؛

د هغه چا په نوم چې ذهن او فکر؛ قلم او ژبو یې په جهاد کې د تورو نه زیات کار کاوهٔ؛

د هغه چا په نوم چې د ملي تقوا له برکته پرې نوي او زاړه وختونه فخر کوي؛

د هغه چا په نوم چې تر اوسه پرې ناحقه تور هم نه دی ویل شوی؛

د هغه چا په نوم چې د وطن گټې له نورو گټو مقدسې گڼي؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه چا په نوم چې بېگانه پرستي ورته کفر ښکاري؛ د هغو په نوم چې ملي غرور او خود داري پرې ناز کوي؛

د هغو په نوم چې د خلکو په زړونو کې ځای لري؛ گرانو لوستونکو دا کسان مو وپېژندل؟!

دا څوک دي؟ دا د افغاني هجرت د کاروان هغه ځلېدونکي ستوري دي، چې يو ته سيد شمس الدين مجروح وايي او بل ته دوکتور عبدالصمد حامد.

ارواښاد عبدالصمد حامد په ۱۳۹۱/۱۰/۱۱ل نېټه له دې فاني نړۍ د هېواد له پستې او خوږې غېږې لېرې ساه ورکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د افغانستان د ډيپلوماسۍ د ډګر يوه ياده او مشهوره څېره ده.
- په هېواد او ملت مين کارپوه، عالم او سپېڅلی شخص و.
- په جهادي دوره کې يې خپله رښتينولي، صداقت او ديانت ثبوت کړل او په جهاد او هجرت يې هم سوداګري ونه کړه.
- په حقيقي معنی يې د هېواد او ملت خپلواکي غوښتله؛ خو له بده مرغه چې دغه سپېڅلی ارمان يې له ځانه سره ګور ته يوړ.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

په معاصر افغانستان کې د ښځينه و نقش د تاريخ يو جلا خو خورا مهم څپرکی دی، چې له بده مرغه په دې اړه تر اوسه هيڅ کار نه دی شوی. که چېرې دا څپرکی بشپړ شي؛ نو څرګنده ده، چې د ښځمنو د پرمختګ لپاره به خورا ارزښتمن وي.

د معاصر افغانستان په بېلابېلو تاريخي پړاوونو کې بېلابېلو ښځمنو د ژوندانه او حکومتدارۍ په بېلابېلو ډګرونو کې د يادونې او پاملرنې وړ خدمتونه کړي دي. د ګوهرشادبېګم نازو انا، زرغونې انا،، مېرمن عينو، سپينې ادې، غازي ادې، ملالې او په لسګونو نورو نوميالیو مېرمنو کارنامې، ځانګړنې، وړتياوې، خدمتونه، نصيحتونه او نور که د معاصر تاريخ د يوه زرين څپرکي په توګه راټول او ولس ته وړاندې شي؛ نو د هېواد د پرمختګ او تلپاتې سولې په لاره کې به يو ستر ګام وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کبرا نورزۍ هم په همدغه څپرکي کې د ځانګړې یادونې وړ ده. نورزۍ هغه نوم دی، چې هېوادوال یې تر اوسه تل په نېکو او ښو صفاتو سره یادوي. نورزۍ د افغانستان په معاصر تاریخ کې لومړنۍ ښځینه وزیره وه. همدارنګه د عامې روغتیا لومړنۍ ښځینه وزیره وه.

کبرا نورزۍ د ارواښاد بسم‌الله‌خان لور پر۱۳۱۱ل = ۱۹۳۲م د کابل ښار په باغبان کوڅه کې زوکړې ده. هغوی پنځه خویندې او درې وروڼه وو. کوچنیتوب یې په باغبان کوڅه کې تېر شو او بیا په دربیمه او څلورمه کارته کې واوسېده.

خپلې لومړنۍ او ثانوي زده کړې یې په ملالۍ لېسه کې وکړې او بیا په ساینس پوهنځي کې شامله او پر۱۳۳۲ل= ۱۹۵۳م له دغې څانګې په ممتازه درجه فارغه شوه. تر فراغت وروسته د ملالۍ لېسې د مرستیالې په توګه وګومارل شوه او بیا یې د هغې لېسې د لومړنۍ افغانې مدیرې په توګه دنده ترسره کړه. تر هغې د مخه د ملالۍ لېسې مدیریت د فرانسوي استادانو پر غاړه و. د نورزۍ د مدیریت پر مهال ملالۍ لېسې د پام وړ پرمختګ وکړ او د افغانستان د یوې تر ټولو غوره ښځینه لېسې په توګه وپېژندل شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کبرا نورزۍ د لیسې کتابتون غني کړ، د فزیک او کیمیا لابراتوارونه یې د هغه مهال په تجهیزاتو سره مجهز کړل.

له۱۳۳۲ل- ۱۳۳۷پورې د لیسې پر مدیریت سربېره د نسوانو مؤسسې رئیسه و ګومارل شوه. په ۱۳۳۷ل= ۱۹۵۸م کې د نسوانو مؤسسه د اساسنامې او موخو په درلودو سره د یوه مستقل سازمان په توګه «د مېرمنو ټولنه» په نامه ثبت شوه. له دې سره د ښځو نهضت او په چارو کې د هغو ونډې ته پاملرنه زیاته شوه.

کبرا نورزۍ په۱۳۳۷ل= ۱۹۵۸م کې د لوړو زده کړو د ادامې لپاره د پاریس (سوربون) پوهنتون ته لاړه. د زده کړو تر بشپړولو وروسته په کابل پوهنتون کې د تدبیر منزل پوهنځي د رئیسې په توګه وګومارل شوه. په ۱۳۴۳ل= ۱۹۶۴م کې یې د اساسي قانون د تدقیق د مشورتي کمېسیون غړیتوب تر لاسه کړ. دا کمېسیون له ۲۳ غړیو څخه جوړ و. دوه کسه ښځینه غړې یې کبرا نورزۍ او معصومه عصمتي وردګ وې، چې دواړه د نسوانو د نهضت مخکښانې او له ګوتو په شمېر تحصیل کړیو مېرمنو څخه وې.

کبرا نورزۍ له (۱۳۴۴ل= ۱۹۶۵- ۱۳۴۸ل= ۱۹۶۹م) پورې د عامې روغتیا د وزیرې په توګه دنده ترسره کړه. د عامې روغتیا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزيرې په توګه د نورزۍ تر ټولو مهم او ارزښتناک کارونه په هېواد کې د يو شمېر روغتونونو او کلينيکونو رامنځ ته کول، د جنريک درملو د قانون تصويبول او په کابل او ولايتونو کې د کورنيو د لارښوونې د ټولنو رامنځ ته کول وو. هغې د روغتيا د وزيرې په توګه په ډېره زړورتيا او کاري وړتيا سره د افغانستان تر ټولو لېرې پرتو سيمو ته سفرونه وکړل، چې له هغې جملې څخه د پروان، لوګر، کندز، هرات، چخانسور، بلخ، هلمند، کونړ، ننګرهار، لغمان او بدخشان نومونه يادولای شو. هغې د ځايي مامورينو او منسوبينو په همکارۍ سره د روغتيايي مرکزونو پرانيستو ته لا ښکلا وبخښله.

کبرا نورزۍ سره له دې چې د طب ډاکټره نه وه؛ خو د هغې د مسووليت پر مهال روغتيايي خدمتونه ډېر پراخ او ښه شول او د هېواد روغتيايي تاريخ هغه د مدبرې او بريالۍ وزيرې په نامه له ځان سره خوندي کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کبرا نورزۍ د جمهوریت پر مهال په ۱۳۵۲ل= ۱۹۷۳م کې یو ځل بیا د نسوانو مؤسسې یا "د مېرمنو ټولنې" د رئیسې په توګه وګومارل شوه. په مېرمنو ټولنه کې د هغې مهم کارونه دا وو: د سواد زده کړې د پروګرامونو پراختیا او پرمختیا، په مرکز او ولایتونو کې د وړکتونونو او د ښځمنو د مسلکي ښوونځي رامنځ ته کول.

کبرا نورزۍ په ۱۳۵۶ل= ۱۹۷۷م کې د کابل د اوومې ناحیې انتخابي وکیله شوه او د لویې جرګې د غړې په توګه یې په دغه کال کې د نوي اساسي قانون په تصویب کې ونډه واخیسته.

نورزۍ د شعر ویلو وړتیا او قریحه درلوده، چې شعرونه یې هم راپاتې دي. هغې واده نه و کړی او د خپل عمر خواره کلونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې د هېواد او هېوادوالو په خدمت کې تېر کړل. نورزۍ د هېواد په وروستيو کړکېچونو او ستونزو کې هم هېواد پرېنښود، په داسې حال کې چې اړه شوه خويندې او ورونه هېواد پرېښودو ته وهڅوي؛ خو په خپله له خپلې مور او کشرې خور سره د عمر تر پای په کابل کې پاتې شوه.

کبرا نورزۍ په ۵۴کلنۍ کې د وطن په غېږ کې د ۱۳۶۵ل= ۱۹۸۶م د جنورۍ پر ۳۰ د درېيمې کارتې په سيمه کې په خپل کور کې الهي امانت خپل الله ته وسپاره او په شهدای صالحين هديره کې خاورو ته وسپارل شوه.

کبرا نورزۍ د شلمې پېړۍ په ۶۰ - ۷۰ م کلونو کې د افغانستان له مخکښو ښځمنو ښځه وه، چې نوم يې د افغانستان د ښځمنو وياړ او د افغانستان په معاصر تاريخ کې خوندي دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د ملالۍ لېسې لومړنۍ افغانه مدیره او د ښځینه مدني خوځښت له مخکښانو څخه یوه وه.
- د افغانستان په معاصر تاریخ کې لومړنۍ وزیره وه.
- د افغانستان د عامې روغتیا لومړنۍ ښځینه وزیره وه.
- د ټولو دندو پر مهال یې له ځانه وړتیاوې او نوښتونه ښودلي دي.
- د هېواد غېږه ورته دومره محبوبه وه، چې د تر وروستۍ سلګۍ په کې پاتې شوه.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي:

د باز له ځالې باز او د ټپوس له ځالې ټپوس الوځي؛

د شين لغمان علمي او فرهنګي چاپېريال د افغانستان په علمي، فرهنګي او سياسي تاريخ کې خورا ستره او د يادولو وړ ونډه درلودلې ده. ځينې داسې څېرې يې د هېواد او هېوادوالو د خدمت لپاره وړاندې کړې دي، چې د هر يوۀ نوم د لغمان نه بلکې د ټول افغان ملت لپاره وياړ دی.

د شنه لغمان د مرکز په ده بغلک کې ميرزا عبدالقادر هغه څېره وه، چې تر ځان وروسته يې هم خپل هېواد او هېوادوالو ته د حساب وړ اشخاص وړاندې کړل. له دغو اشخاصو څخه يو هم **ډاکټر عبدالقيوم** د ميرزا عبدالقادر ابراهيم خېل زوی دی.

ډاکټر عبدالقيوم په ۱۲۹۷ل. د لغمان د مرکز په ده بغلک کې زېږېدلی دی. لکه چې له نامه څخه يې څرګندېږي، پلار يې ميرزا

(c) ketabton.com: The Digital Library

و. میرزاتوب د هغه مهال د دوديزو زده کړو لوړه درجه وه. میرزا عبدالقادر په خپله هم دوه دورې د افغانستان د ولسي جرګې غړی و.

ډاکټر عبدالقیوم د کابل له حبيبيې لیسې څخه د بکلوریا سند اخیستی دی. د B.A ډیپلوم یې د امریکا له ایلونایز(Illinose) پوهنتون څخه، د M.A ډیپلوم یې له شیکاګو پوهنتون او د ډاکټرۍ ډیپلوم یې د امریکا له دینور(Denver) پوهنتون څخه تر لاسه کړی دی. د ماسترۍ بل ډیپلوم یې هم د شیکاګو له پوهنتون څخه تر لاسه کړی دی.

ارواښاد ډاکټر عبدالقیوم هېواد ته تر راستنېدو وروسته د ۱۳۲۷ل په مرغومي کې د پوهنې وزارت د مسلکي تدریساتو د ریاست غړی مقرر شو. د ۱۳۲۸ل په مرغومي کې د دارالمعلمینونو د ریاست کفیل مقرر شو.

د ۱۳۳۱ل په لیندۍ کې د هلمند ناوې د عمومي ریاست کفیل مقرر شو او د همدې کال په مرغومي کې د هلمند ناوې د رئیس په توګه مقرر شو. د ۱۳۳۹ل په لیندۍ کې د هلمند ناوې پر ریاست سربېره د ګرشک د اعلی حکومت د وکیل په توګه وټاکل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۳۴۱ل په کب کې د عظمی صدارت د فرمان پر بنسټ د مخابراتو وزارت د کفیل په توګه مقرر شو. د ۱۳۴۲ل په غبرګولي کې د عظمی صدارت د فرمان پر بنسټ تبدیلاً د کورنیو چارو وزارت کفیل وټاکل شو. یو مهال د عامې روغتیا وزارت معین هم و.

ډاکټر عبدالقیوم د نوراحمد اعتمادي په کابینه کې د صدارت دویم مرستیال او د پوهنې وزیر مقرر شو. د پوهنې وزارت د وزیر په توګه یې د افغانستان پوهنې ته خورا ښه خدمتونه کړي دي. د دهٔ په دوره کې په ټول افغانستان کې ښوونځیو ته ارتقا ورکړی شوه. نوي ښوونځي رامنځ ته شول او د پوهنې په ډګر کې یو لوی مثبت بدلون راغی.

په دې اړه څېړنپوه نصرالله ناصر وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

څېړنپوه نصرالله ناصر له څېړنوال عبدالظاهر سره د مرکې پر مهال

((ارواښاد ډاکټر عبدالقيوم چې پخوا د پوهنې وزير و، ما په خپله نه و ليدلی؛ خو د خلکو له خولې مې اورېدلي دي، چې د هغه په وخت کې د افغانستان په کچه ډېر ښوونځي او لېسې جوړې شوې دي. هغه وخت چې زه له نهمه لسم ټولګي ته کامیابېدم دا ۱۳۴۸ل کال و او ډاکټر عبدالقيوم د پوهنې وزير و، په دغه کال کې د کرغيو متوسطه، لېسه شوه. د اليشنګ د ميا عبدالکريم متوسطه او د الينګار د سنګر د شيخ محمدعثمان متوسطه، لېسه شوه او هم د مرکز د نجونو متوسطه لېسه شوه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور هم ډېر ښوونځي جوړ شول؛ خو لکه مخکې مې چې وویل ډاکټر عبدالقیوم ته هم د ډاکټر ظاهر په څېر ټول افغانستان لغمان و؛ نو هغه د ټول افغانستان لپاره کار کاوۀ او کار يې کړی دی.

د ډاکټر ظاهر خبره مې په دې وکړه، چې وايي له لغمان څخه څه کسان ورغلي وو او د لغمان ستونزې يې ورته بيانولې، طبعاً به يې دا تمه درلوده چې د لغمان لپاره نو بايد ځانګړی کار وکړي؛ خو هغه ورته ويلي و، چې تاسو کوم لغمان يادوئ؟ ماته خو ټول افغانستان لغمان دی. موخه يې دا وه چې پر ماټول افغانستان د لغمان په څېر ګران دی او ټول افغانستان ته خدمت کول غواړم.))

ډاکټر عبدالقيوم په انګليسي ژبه د ډاکټرۍ او ماسټرۍ تېسزونه ليکلي دي.

په ۱۳۳۸ل کې درېيمه درجه تقديرنامه ورکړی شوې ده. په ۱۳۴۱ل کې د پاچا له خوا د ستوري په درېيمه درجه نښان نازول شوی دی.

ايران، ترکيې جرمني، انګلستان، کاناډا او امريکا ته يې سفرونه کړي دي او د لوړو زده کړو يوولس کلنه دوره يې هم په امريکا کې تېره کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې کتاب ليکوال شاه محمود مېاخېل وايي:

ډاکټرعبدالقيوم مې له نږدې نه پېژانده او کله کله به مې په امريکا کې ورسره ليدل. ډاکټر عبدالقيوم له پادشاه نه خفه شو او امريکا ته لاړ؛ ډاکټر عبدالقيوم د افغانستان په اړه دومره معلومات درلودل، چې نورو لږو کسانو د دۀ په اندازه معلومات درلودل. يوه ورځ دوی په ويرجينيا کې د حاجي سيد داؤد په کور کې د قوماندان عبدالحق او يو شمېر نورو کسانو سره مېلمانه وو، د شهيد عبدالحق طرحه دا وه چې ده د افغانستان د بېلابېلو قومونو د مشـرانو سره تماسونه نيولي او خبرې يې کړې دي، ولس د لويې جرگې او د پادشاه د راتگ ملاتړ کوي. ولس حاضر دی چې د طالبانو پر ضد قيام وکړي او دی حاضر دی، چې دې موخې لپاره د افغانستان داخل ته لاړ شي. ډاکټر عبدالقيوم خان چې تر اخره پورې خبرو ته غوږ نيولی و؛ هيڅ يې ونه ويل، ما ترې پوښتنه وکړه چې ډاکټر صاحب تا خو هيڅ ونه ويل، نو ډاکټر صاحب وويل چې تاسې ټول د فيل په غوږ کې ويدۀ ياست، ننني افغانستان پخوانی افغانستان نه دی، چې د مشرانو په خوله قيام وکړي، هرڅوک چې غواړي افغانستان ته لاړ شي او يو ملي حرکت پر مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

بيايي، بايد شل زره مسلح ملاتړي او پوره امکانات ورسره موجود وي، ترڅو ولس يې ملاتړ وکړي. ليکوال يو ځل بيا د ډاکټر عبدالقيوم خان نه هم دا پوښتنه وکړه، چې تاسې ولې په خپل وخت کې يو معتدل ګوند او حرکت جوړ نه شو کړای؟ دهٔ په ځواب کې وويل چې پادشاه د معتدل ګوند او ډلې مخالف و، ځکه هغه داسې حرکت خپل قدرت ته خطر ګاڼه اما چپي او ښي اړخه حرکتونه يې خپل قدرت ته خطر نه ګڼل. هغه به ويل چې دوی د افغانستان د خلکو په منځ کې ريښې نه لري؛ نو په دې توګه يې ترې ويره نه درلوده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ټوله کورنۍ یې د هېوادني خدمت وياړ لري او په خپله هم په هېواد مین انسان و.
- د پوهنې د وزیر په توګه یې ډېر زیات نوي ښوونځي تأسیس او پوهنه یې عامه کړې ده.
- د ملي ګټو ساتندوی، د ملي مفکورې څښتن او بې تعصبه انسان و.
- ټول هېواد یې خپل کور ګاڼۀ او د ټول افغانستان پوهنیز بهیر ته یې وده او چټکتیا ورکړې ده.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې غوټې پسې وهې په لاس به درشي
چاویل چې په دریاب کې ګوهر نشته

یو مهال ښځه په افغاني ټولنه کې ملکیت و او په ډېرو افغاني سیمو کې لا تر اوسه هم دی؛ خو د الله لورېینه ده، چې دغه حالت په ځانګړي ډول د رواني پېړۍ په اتمه لسیزه کې ډېر تغییر وکړ. ښځه راوځلېده، راولټېده، حق یې وغوښت، حق ورکړل شو او حق به ورکول کېږي.

ښځه او نر سره لازم و ملزوم دي، دا الهي قانون دی، الله تعالی وايي، چې ما هر شی جوړه جوړه پیدا کړی دی:

له څو استثنأتو پرته که ښځه نه وي؛ نر نشته او که نر نه وي نو ښځه نشته. وايي حق اخیستل کېږي، ورکول کېږي نه. که د ښځې د حقوقو لپاره ښځې په خپله مبارزه ونه کړي، نو څرګنده

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده، چې ډېر لږ خلک به يې حقوق تر پښو لاندې نه کړي؛ خو دا بايد ومنو چې ډېرې لږې ښځې په دې راز پوهېږي او د خپلو او خپلو همنوعو د حقونو لپاره مبارزه کوي؛

له دغو مبارزينو څخه يوه هم مېرمن **معصومه عصمتي** وردگ وه. عصمتي د مېرمنو ټولنې له بنسټگرو څخه هم وه، چې دغې ټولنې د ښځو د حقوقو لپاره رښتنيې بنسټيزه مبارزه وکړه. عصمتي د افغانستان د ښځو د حقوقو له سرسختو مدافعينو څخه وه او د مېرمنو ټولنې او د افغانستان د ښځو د سراسري شورا د رياست دندې يې هم پر غاړه درلودلې دي.

معصومه عصمتي وردگ د عبدالحق خان لور او په ۱۳۰۹ل په کابل کې زېږېدلې ده. لومړنۍ او ثانوي زده کړې يې د کابل په ملالۍ لېسه کې ترسره کړي دي. تر فراغت وروسته په همدغه ښوونځي کې د ښوونکې په توگه وگومارل شوه. بيا په ۱۳۲۸ل کې د کابل پوهنتون د ښوونې او روزنې په پوهنځي کې شامله شوه او په ۱۳۳۲ل کې يې ترې د لسانس سند واخيست.

تر فراغت وروسته د يوه علمي بورس په ترخ کې د نورو لوړو زده کړو لپاره امريکا ته لاړه او هلته يې د شيکاگو ايالت له

(c) ketabton.com: The Digital Library

نشنل کالج څخه د ښوونې او روزنې په برخه کې د ماسټرۍ ډيپلوم تر لاسه کړ.

عصمتي هېواد ته تر راستنېدو وروسته د پوهنې وزارت د ښوونځيو د عمومي مفتشې په توګه وګومارل شوه، يو کال يې دغه دنده ترسره کړه. په ۱۳۳۷ل کې د زرغونې لېسې د مديريت دنده وروسپارل شوه. په ۱۳۳۹ل کې د پوهنې وزارت د مرکز او ولايتونو د ښځينه ښوونځيو د عمومي آمرې په توګه وګومارل شوه. په همدې کال د " د نجونو روزل" مجلې مسووليت هم وروسپارل شو، چې د پوهنې وزارت له خوا د مېرمنو او نجونو د پوهنيزې کچې لوړولو په موخه خپرېدله.

له۱۳۴۰- ۱۳۴۳ل پورې د ادبياتو او اقتصاد پوهنځيو د جغرافيې استاده و. په ۱۳۴۳ل کې يې د اساسي قانون د مشورتي کمېسيون د غړې په توګه په لويه جرګه کې ګډون وکړ.

عصمتي په ۱۳۴۴ل کې د کندهار د معروف ولسوالۍ د استازې په توګه ملي شورا ته لاره ومونده او تر۱۳۴۸ل يې دغه دنده سرته ورسوله. په ۱۳۵۰ل کې د ملالۍ لېسې ښوونکې شوه او په ۱۳۵۸ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د سیدجمال الدین افغان د دارالمعلمین د استادې په توګه وګومارل شوه.

په ۱۳۵۹ل کې د افغانستان دعلومو اکاډمۍ په غړیتوب ومنل شوه او څو کاله یې په دغه لوړه علمي اداره کې علمي – څېړنیزې چارې ترسره کړې.

په ۱۳۶۶ل کې د ښځو د سراسري شورا د ریاست چارې وروسپارل شوې. په ۱۳۶۹ل کې د دولت په کابینه کې د پوهنې وزیره شوه. په ۱۳۷۱ل کې د بدو حالاتو له امله هېواد پرېښودو ته مجبوره شوه. فرانسې ته لاړه او د ژوند تر پای یې هلته د کډوالۍ شپې ورځې تېرې کړې.

عصمتي وردګ د افغانستان له لومړنیو ښځو څخه وه، چې په سختو شرایطو کې یې له نرینه و سره یو ځای په کابل پوهنتون کې زده کړې وکړې. هغه مهال په پوهنځی کې ښځینه محصلینې د ګوتو په شمېر وې.

د معصومې عصمتي په اړه څېړنوال حبیب الله رفیع وایي:

((معصومه عصمتي یوه روزل شوې تعلیمیافته او د کار ښځه وه. یوه نمونه وه، ما ورسره د ځوانۍ له وخته پېژندل، هغه وخت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې چې ما نوی کار شروع کړی و، هغه وخت کې دا په پوهنې وزارت کې د نجونو د روزنې رئیسه وه، یوه مجله یې چاپوله چې "د نجونو روزنه" نومېده. زه د هغې مجلې همکار وم، مقالې به مې ورکولې. هغې ډېره هڅه کوله، چې د ښځو په برخه کې کار وکړي، په دې برخه کې یې ډېرې هڅې کولې، بهرني سفرونه یې درلودل، بهرني تړونونه یې کول؛ نو په دې برخه کې یې ډېر کار کړی دی.

پر دغو سربېره د شورا وکیله هم وه، په شورا کې یې د وکیلې په حیث د افغانستان د خلکو په نماینده ګۍ د هغو په ګټه خبرې او پرېکړې کولې او خدمت یې کاوه.

کله چې کمونستي حکومت کمزوری شو او د رانسکورېدو په حال کې و، د کابینې لپاره یې غیرحزبي کسان ونیول، چې هغه هم په کې شامله وه. په پوهنې وزارت کې یې خدمت وکړ، په پوهنې وزارت کې یې سویه وګرځوله، تغییرات یې په کې راوستل او هڅه یې درلوده، چې کمونستي نخښې نښانې له تعلیمي نصابه وباسي او بېرته ملي ښوونه او روزنه په هېواد کې راشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر دې سربېره يې ځېړنې هم کړي دي، کتابونه يې ليکلي دي. د خوشحال خان خټک په اړه يې په پارسي ژبه يو کتاب ليکلی دی. د لنډيو په اړه يې يو پښتو کتاب ليکلی، چې لنډۍ يې ځېړلي او په لنډيو کې يې د ښځو په ونډه خبرې کړي دي.))

معصومه عصمتي پر علمي- سياسي ژوندانه سربېره ليکواله، ځېړونکې او فرهنګپاله مېرمن هم وه. له هېواده بهر يې هم په ډېرو علمي- ځېړنيزو سيمينارونو کې فعاله ونډه اخيستې ده او د سياسي هلوځلو په اړه يې ځېړنوال حبيب الله رفيع وايي:

((هغې يو مستقل حزب درلود، د ديموکراسۍ په لسيزه کې يې د "صدای عوام" په نامه يوه نشريه درلوده، چاپوله يې، دا د دې حزب مشره وه. ذبيح الله عصمتي چې ورور يې و، هغه ورسره و، اوښی يې(د خور مېړه) ډاکټر فرزان او نور کسان هم ورسره وو. دوی يوه ملي لاره درلوده او په ملي روحيه يې دغه اخبار چلاوه. اتلس ګڼې يې چاپ شوې او بيا له چاپه پاتې شو.))

وايي چې د هغې په برياليتوب کې د پلار لوی لاس و. پلار به يې ډېر هڅوله چې ښځه هم په ټولنه کې لکه نرينه حق لري او بايد نرينه و په څېر ټولنې او هېواد ته خدمت وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عصمتي به پر افغان ملي اتلانو تل وياړل. هغې به تل ويل: له انسانه هغه وخت يو ښه شخصيت جوړېداى شي، چې د يوې پرهېزګارې ښځې په غېږ کې وروزل شي. د هغې پر خوله به تل د مېرمن نازو، ملالې، زرغونې انا، غازي ادې او نورو نکلونه وو.

په ۱۳۳۳کال کې يې د آريانا جايزه وګټله. په۱۳۵۴ل= ۱۹۷۵م کې د هند د ښځو د ملي کمېسيون له خوا د سولې د بين المللي کال جايزه هم ورکړې شوه. د دغه کمېسيون رياست د ايندرا ګاندي پر غاړه و. عصمتي د ليکوالۍ په ډګر کې لنډ داستانونه هم ليکلي دي.

نور رامعلوم آثار يې دا دي:

۱- خوشحال خټک کيست؟ ۱۳۳۲ل.

۲- د مخ پر انکشافه هېوادونو اجتماعي، اقتصادي، سياسي او فرهنګي پرابلمونه.

۳- انکشاف موقف زنان از زمان احمدشاه ابدالی الی ختم سلطنت امير عبدالرحمن خان.

۴- موقف و نقش زنان افغانستان از آواخر قرن هژده الی قرن نوزده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا کتاب په ۱۳۶۵ل کې د افغانستان د علومو اکاډمۍ د ټولنيزو علومو د مرکز له خوا چاپ شوی دی.

۵- د پښتنې پېغلې او مېرمنې د ژوندانه انځور او انعکاس په لنډيو کې.

۶- نقش و موقف زنان از زمان اميرحبيب الله خان الی ختم نهضت امانی(ناچاپ).

۷- ناموران زنان جهان در سراج الاخبار افغانيه، محمود طرزی، د عصمتي راټولونه،۱۳۶۶ل چاپ.

مېرمن معصومه عصمتي د ۱۳۸۶ل د لیندۍ په ۲۲مه د وړپېښې ناروغۍ له امله د ۷۷ کالو په عمر ومړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- له هغو لومړنیو ښځمنو شخصه وه، چې سختو دوديزو زولنو يې هم لاس له قلم بند نه کړی شو.
- هغه د ولس له منځه راټوکېدلې لیکواله، سیاستواله، فرهنګپاله، وکیله، مدیره او وزیره وه.
- د خپل وزارت پر مهال يې له ښوونيز نصابه کمونستي نخښې نښانې وويستې او نصاب ته يې يو ځل بیا ملي او اسلامي بڼه ورکړه.
- یوه نمونه يي ښځه او د حساب مېرمن وه.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان د افغانانو ګډ کور دی، دلته ټول قومونه د افغان په نامه کې ګډ دي. د هر قوم او هرې قبیلې ملي اشخاصو دې هېواد ته صادقانه او د ستاینې وړ خدمتونه کړي دي. د ولسمشر محمداشرف "غني" دا شعار چې(هیڅ افغان تر بل افغانه کم او هیڅ افغان تر بل افغان لوړ نه دی) د دې هېواد د روښانې ګاندې لپاره ډېر مهم دی. رښتیا دا دي، چې د دې هېواد د عمران او بیارغاونې لپاره د ټولو افغان قومونو ځینو مېړنیو بچیانو زیات خدمتونه کړي دي؛ له همدغو نومیالیو څخه یو هم ډاکټر **عبدالواحد سرابي** دی.

ډا کټر عبدالواحد سرابي د ۱۳۰۵ل د وري په ۱۲مه نېټه د غزني ولایت د جغتو ولسوالۍ په خواجه سراب کلي کې زېږېدلی.

لومړنۍ زده کړې یې د هغه مهال د معمول په څېر د کلي په جومات کې له ملا امام څخه کړي دي. په ۱۳۱۶ل کال د لیندۍ په

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹ د نجات(اوسنی اماني) ښوونځي په دویم ټولګي کې شامل شوی دی. په ۱۳۲۶ل کې له دغه ښوونځي څخه فارغ شوی دی.

د ۱۳۲۸ل په لړم کې په نجات لیسه کې تدریسي ژباړن او ښوونکی مقرر شو. په ۱۳۲۹ل کې د پوهنې وزارت له خوا د سوداګرۍ په څانګه کې د لوړو زده کړو لپاره اروپا ته ولېږل شو.

د۱۳۲۹ل = ۱۹۵۰م کال د اکتوبر په لومړۍ نېټه د اطریش د ویانا ښار د اقتصاد او سوداګریزو علومو په پوهنځي کې شامل شو. په ۱۳۳۳ل = ۱۹۵۴م کې له دغه پوهنتون څخه د اقتصاد په څانګه کې د ماسترۍ سند واخیست؛ خو په همدغه پوهنتون کې یې د نورو زده کړو لپاره ملا وتړله، چې په ۱۳۳۶ل= ۱۹۵۶م کې په همدغه څانګه کې د ډاکترۍ د عالي ډیپلوم پر اخیستلو بریالی شو.

هېواد ته تر راستنېدو وروسته د همدغه کال په زمري کې د کابل پوهنتون په اقتصاد پوهنځي کې تدریسي غړی مقرر شو.

په ۱۳۳۹ل کې د اقتصاد پوهنځي د رئیس په توګه وګومارل شو. په ۱۳۴۲ل کې یې د اقتصاد پوهنځي پر ریاست او استادۍ سربېره د کابل پوهنتون د علمي مرستیالۍ دنده هم ترسره کوله. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاچا (محمدظاهر) په دوره کې د اساسي قانون د مشورتي شورا غړی او په ۱۳۴۳ل کې د لويې جرگې فعال غړی و.

د ۱۳۴۴ل له جدي د ۱۳۴۶ل تر لړم پورې د اقتصاد پوهنځي رئيس او استاد و.

د ۱۳۴۶ل په لړم کې د اعتمادي په لومړۍ کابينه کې مشاور وزير او د کانونو وزارت سرپرست و.

د ۱۳۴۸ل په ليندۍ کې د ښاغلي اعتمادي په دويمه کابينه کې د پلان د وزير په توگه وټاکل شو.

د ډاکټر عبدالظاهر په کابينه کې د پلان وزير او د موسى شفيق په کابينه کې د پلان وزير او د وزيرانو شورا منشي و.

د محمدداؤدخان تر کودتا وروسته له ۱۳۵۲- ۱۳۵۸ش پورې يې رسمي دنده نه درلوده. په ۱۳۵۸ کې په عدليې وزارت کې اقتصادي مشاور مقرر شو. د ۱۳۵۸ل کال په سلواغې کې د پوهنتون د استادۍ د حقوقو په حفظ د لوړو او مسلکي زده کړو وزارت مشاور مقرر شو.

د سلطانعلي کشتمند په کابينه کې له نورو ناگونديانو په کتار کې مشاور وزير و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۳۶۸ل په سلواغې کې د لوړو او مسلکي زده کړو وزیر وګومارل شو.

په ۱۳۶۹ل کې د اقتصاد او خپرونو په برخه کې د ولسمشر مرستیال و. د خالقیار په کابینه کې د صدارت مرستیال او د پلان د وزیر په توګه مقرر شو.

د اسلامي دولت پر مهال د صبغت الله مجددي په دوره کې د حزب وحدت له خوا د کلیو د پراختیا د وزیر په توګه ونومول شو، خو سرابي صاحب د رسمي دندې له اخیستو معذرت وغوښت.

د اسلامي دولت پر مهال برهان الدین رباني په دوره کې د حزب وحدت له خوا د سوداګرۍ وزیر وټاکل شو، چې له دولت سره د نوموړي ګوند د اړیکو په پرې کېدو یې د کار رسمي دوره پای ته ورسېده.

سرابي د واک پر سر د کورنیو جنګونو تر پیلېدو وروسته اروپا ته تللی او تر اوسه د المان په رستک ښار کې اوسېږي.

سرابي د دولتي دندو تر څنګ علمي فرهنګي هڅې هم درلودلي دي، چې لیکنې یې په خپرونو کې خپرې شوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنگه يې په داخل او خارج کې په ځينو علمي سيمينارونو او کنفرانسونو کې ګډون کړی او د المان په ځينو پوهنتونونو لکه هايدنبرګ، ارلنګن، رستک او د امريکا په پرستن کې يې ويناوې کړې دي.

ډاکټر عبدالواحد سرابي د پاچا محمدظاهر په دوره کې درې دريمه درجه ستاينليکونه اخيستي دي. هغه مهال يې د لويې جرګې مډال هم اخيستی دی. د خلق ډيموکراتيک ګوند د واکمنۍ پر مهال يې هم د خدمت او لياقت څو مډالونه او نښانونه اخيستي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- اوږد مهال یې په بېلابېلو ادارو کې د هېواد خدمت کړی دی.
- پر نورو ادارو سربېره یې په علمي ادارو کې هم د علمي شخص په توګه هېوادنی خدمت کړی دی.
- د ځینو نورو په څېر متعصب او محدود فکره شخص نه دی، ملي مفکوره لري.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

په انسان روزنه او انسان پالنه کې د چاپېریال له ستر رول څخه سترګې نه شي پټېدای، ځکه خو پښتو متل دی:

چې اوسې په خوی به د هغو سې

تجربو ښودلې ده، چې د غرنیو سیمو او کلیو کوچنیان په مدرسو، ښوونځیو او پوهنځیو کې زیاتره تر ښاري هغو ځیرکه او لایقه وي؛ خو دا هم څرګنده ده، چې د پوهانو، عالمانو او د بېلابېلو هنرونو د مسلکي کسانو شمېر تر درو، کلیو او بانډو په ښارونو کې ډېر دی. دلته کوم بل لامل په منځ کې نشته یوازینی لامل یې روزنیز چاپېریال دی. که په سیمو، کلیو او بانډو کې د ښار په څېر روزنیزې اسانتیاوې رامنځ ته شي، نو ښکاره ده چې هېواد به ډېر ژر د علومو په بېلابېلو ډګرونو کې د نوابغو تر کچې ډېر شمېر عالمان او پوهان ولري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که موږ په ښارونو کې یو شمېر مسلکي ښځینه پوره لرو؛ نو برکت یې هماغه روزنیز چاپېریال دی. له دې چاپېریاله چې چا گټه اخیستې او بیا یې د دغه پور اداینې په نیت د هېواد روغتیا او سلامتیا ته ملا کلکه تړلې ده؛ یوه یې هم جنرال **سهیلا صدیق** ده.

سهیلا صدیق د سردار محمدصدیق خان لور په ۱۳۲۷ل کې د کابل د زاړهٔ ښار په نواب خان باغ کې زېږېدلې ده؛ خو له آره د کندهار د معروف ولسوالۍ له سردارانو څخه ده. سهیلا صدیق په ۱۳۴۳ل کې د کابل پوهنتون په طب پوهنځي کې شامله شوه. په ۱۳۴۵ل کې د یوه تحصیلي بورس په ترڅ کې د زده کړو بشپړولو لپاره د هغه مهال شوروي اتحاد ته لاړه او د مسکو د طب په لومړي انستیتیوټ کې شامله شوه.

په ۱۳۵۳ل کې یې په عالي نومرو سره په عمومي جراحۍ کې د Ph.D دیپلوم تر لاسه کړ. هېواد ته تر راستنېدو وروسته له اړتیا او لازم گڼنې سره سم د طبي علومو اکاډمۍ ته د خدمت لپاره معرفي شوه. صدیق هلته په رښتیا خپله وړتیا او صداقت وښود، چې د اکاډمۍ د رهبرۍ له خوا یې د دفاع وزارت له لارې له دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اداري سره د دايمي کار غوښتنه وشوه او په پای کې له ملکي څخه پوځي رتبې ته په تعديل سره د جګتورنې په توګه مقرره شوه.

پر جنرال صديق خپل ټاټوبی دومره ګران دی، چې د کورنيو کرغېړنو جنګونو پر مهال هم هېوادنۍ مينې د هېواد پرېښودو اجازه ور نه کړه. د هېوادوالو ترخنګ پاتې شوه، د هغو په غمونو کې شريکه وه، د ټپي هېوادوالو پر ټپونو يې د مرهمو پټۍ اېښودې او د هغو ټوټې ټوټې جسدونه يې ورګنډل.

په خپل مسلک کې يې هېواد او ملت ته تر اوږدۀ خدمت وروسته د اسلامي جمهوري حکومت پر مهال د بريد جنرالۍ رتبه واخيسته. ورپسې بيا د ډګر جنرالۍ رتبې ته لوړه شوه او اوسمهال د سيمې د هېوادونو په کچه په پوځ کې له دوه ښځينه ډګر جنرالانو څخه يوه ده.

د منځمهالې اداري پر مهال د عامې روغتيا وزيره وټاکل شوه او د انتقالي اداري په دوره کې په روغتيايي چارو کې د جمهوري رياست د مقام سلا کاره وه.

جنرال سهيلا صديق د عمومي جراحۍ د متخصصې په توګه د خپلې دندې په بهير کې تر ۲۰۰۰ په زياتو جراحي عملياتو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعاله ونډه اخیستې ده. د هغې ځانګړی مسلک د توري(طحال) ګنډل دي او په دې برخه کې بې سیاله پوخ لاس لري.

هغه په خپل مسلک ویاړي، وايي چې انسان له درد او کړاوه ژغورل عبادت ګڼم او په خپل کار کې سیاسي مسایلو، تعصب او تبعیض ته لېوالتیا نه لرم. وايي چې دا انګېزه مې ارواښاد پلار راکړې ده او تر اوسه مې په غوږونو کې انګازې کوي، چې د ټول افغانستان یاست، افغاني فکر وکړئ او افغاني چارې.

هغه له خپل مسلک سره بې کچې مینه لري، ځکه خو په زهیر ځان تر دې وروستیو پورې د طبي علومو د اکاډمۍ روغتون ته ورتلله او په عملیاتو کې یې مرسته کوله.

صدیق وايي اوس په ټولنه کې د ښځینه و درنښت زیات شوی، ښځې نازول کېږي، د رهبرۍ او تصمیم نیونو چارو ته یې لاره موندلې ده او دولت یې هم د ظرفیت لوړونې او پیاوړتیا په لټه کې دی. په پوځ کې هم ورته ښه په درنه سترګه کتل کېږي او د پرمختګ لارې یې هوارې شوې دي؛ نو باید افغان مېرمنې د ژوندانه په ټولو ډګرونو کې خپل رغنده رول ولوبوي او نور سخاوتمندانه مرستو ته سترګې په لاره پاتې نه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې د خپلو غورو خدمتونو له امله د ستوري لومړی، دويمه او درېيمه درجه نښانونه، د ښه خدمت، شجاعت، سيدجمال الدين افغان او نور مډالونه هم تر لاسه کړي دي.

په پښتو، دري او روسي ژبو ښه تسلط لري. د هېواد زياترو ولايتونو ته يې سفرونه کړي او له خپل هېواد او هېوادوالو سره ښه اشنايي لري. همدا رنګه يې روسيې، د امريکا متحده ايالاتو، چين، سعودي عربستان، ايران، اندونيزيا، آلمان او هنګري ته رسمي او تحصيلي سفرونه کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د سیمې د هېوادونو په کچه له دوه ښځینه ډګر جنرالانو څخه یوه ده.
- په افغانستان کې د توري(طحال) تر ټولو ماهره او تجربه کاره جراحه ده.
- ، صادقه زیارکښه او لایقه ښځه ده، چې خپلې وړتیا او زیارکښۍ د وزارت تر چوکۍ ورسوله.
- مستغني او پر ځان بسیا ښځه ده.
- په ریښتینې توګه یې د هېوادوالو خدمت کړی دی او په دې خدمت ویاړي هم.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

مړۀ هغه چې نه يې نوم نه يې نښان شته
تــل تــر تلــه پــه ژونــدون پــايي ښــاغلي

وو داسې شخصيتونه چې اوس يې د سر په سترگو نه وينو، ماڼۍ، شرکتونه، ښوونه، سرايونه او ځمکې يې نه وينو؛ خو نومونه يې ستايل کېږي، کارنامې يې يادېږي او دعاگانې ورته نذرانه کېږي. د نامه له ياد سره يې سپين ږيري سمدواره وايي: الله دې يې وبخښي. دغه ډول کسانو پيسې نه دي گټلې، کيسې يې گټلې او کيسو له خپلې ټولنې سره په معنوي ډول ژوندي ساتلي دي.

له هغو کسانو څخه يو هم **وزير غلام فاروق** دی، چې له نامه سره يې په ځانگړي ډول د مشرقي ولايتونو سپين ږيري اشنا دي، ټول يې د کارونو ستاينه او د بخښنې غوښتنه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزير غلام فاروق عثمان د افغانستان په بېلابېلو ولايتونو او زونونو کې د تنظيميه رئيس ، والي او حاکم په توګه دندې ترسره کړې دي.

وزير غلام فاروق له ۱۳۲۰- ۱۳۲۳ل پورې د کورنيو چارو د وزارت کفيل او د قطغن- بدخشان تنظيميه رئيس و. په ۱۳۲۵ل کې د کورنيو چارو وزير و.

په ختيځ زون کې تر اوسه هم بوډاګان د هغه نوم په ډېر درنښت يادوي، ځکه چې په دغه زون کې يې ډېر کارکړی دی. ميا احمدشاه د ميانواب شاه زوی د سره رود اوسېدونکی چې نږدې ۶۰ کاله يې د ننګرهار ولايت په اداره کې کار کړی دی، د اروانښاد غلام فاروق خان په اړه وايي:

((غلام فاروق خان د مشرقي نايب الحکومه و. هغه وخت مشرقي څلور حکومته درلودل: کونړ، شينواري، لغمان او ننګرهار. هغه پنځه شپږ کاله د مشرقي نايب الحکومه او پوځي واکدار و. غلام فاروق خان ډنګر، کوچنی او ټيټ قده سړی و. ډېر تندخويه او دکتاتور هم و؛ خو دا هر څه د قانون د تطبيق

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره وو. هغه قوت هم درلوده او صلاحيت هم، ځکه هغه له شاهي کورنۍ سره اړيکي درلودل او محمدزی و.

غلام فاروق خان ډېر فوق العاده مدير و، ښه اداره يې درلوده.

د هغه په وخت کې په ټول مشرقي کې ښه امن و، خوشحالي وه، غلا، قتل او نور ناقانونه کارونه چا نه شو کولای.

هغه داسې کار نه دی کړی، چې ولس ترې خواشينی وي. د هغه په دوره کې به خلکو سوکړک او روټه خوړل؛ خو ډېر به خوشحاله وو، ځکه چې امن و او قانون تطبيقېده.

هغه د اوسنيو واليانو او حاکمانو غوندې په دفتر کې نه اوسېدځ، پر ولس گرځېدځ، لغمان، کونړ او شينوارو ته به يې سفرونه کول. هغه خلک پوهنې او ترقۍ ته هڅول. په خپله به په رسمي وخت دفتر ته راته او تر پای به په دفتر کې اوسېده.

د ښځو نسبي آزادي هم د هغه په وخت کې رامنځ ته شوه او څه ناڅه ښځې لوڅ مخ په بازار کې وليدل شوې؛ خو د کندهار پيښو دا آزادي هم تر سيوري لاندې راوسته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غلام فاروق خان په دوره کې د رغاونې چارې هم د هغه وخت له امکاناتو سره سمې په چټکۍ روانې وې. د هغه په وخت کې سختو ځايونو ته سرکونه وغځېدل لکه کامدېش سرک چې د هغه په دوره کې په ولسي بيګار سره وغځول شو.

هغه د جلال آباد د اوسني ښار په رغاونه کې هم ښه ونډه درلودلې او د چا خبره په اوسنۍ بڼه د دې ښار بنسټ هغه ايښودی دی. له پښتونستان واټه تر مستوفيت پورې دکانونه د هغه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت کې جوړ شول او پخواني هغه يې ويجاړ کړل. د اوسني راډيو ټلوېزيون تر څنګ ځمکه يې واخيسته او دکانونه يې په کې جوړ کړل. له مخابراتو څلورلارې تر تالاشي څلور لارې پورې دکانونه هم د هغه په دوره کې جوړ شول.

د غلام فاروق خان تر راتګ د مخه په ننګرهار کې اوسنۍ عالي ليسه او د هډې نجم المدارس دارالعلوم موجود او د شاګردانو پر مخ د زده کړو لپاره خلاص وو. د اتحاد مشرقي جريده د هغه په وخت کې هم خپرېدله.

د غلام فاروق خان په دوره کې پر باجوړ جنګ وشو، خو هغه په دې جنګ کې بريا تر لاسه نه کړه؛ نو بيا وروسته جنرال خان محمدخان د نايب الحکومه په توګه مشرقي ته راولېږل شو.

د کونړ د پخواني اسمار ولسوالۍ د بارګام کلي اوسېدونکی غلجی د محمدجان زوی د وزير غلام فاروق خان په اړه وايي:

((تر بريکوټ پورې سرک پخوا وهل شوی و. کامدېش او برګمټال ته سرک د وزير غلام فاروق په دوره کې ووهل شو. ميرزاګل په اسمار کې حاکم و. دانګام ته سرک هم هغه وهلی دی. سرک ولس

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بېګاري ډول جوړاوه، ډوډۍ به يې هم خپله خوړه. د کار وسايل هم ساده وو، لکه جبل، ماتوړ او نور. پښتنو به سرنګان وهل او شېخانو(نورستانو) به تيږي اړولې. په تيږه کې به يو نيم فوټ سرنګ وهل کېده، يو اسماری و، هغه به د دورمې په کچ کوت، چې پوره به و؛ نو بيا به يې ډکاوۀ او ډز به يې په کې کاوۀ. سرک وهل ډېر سخت وو، څو کسان په کې مړه هم شول. هغه وخت موټرې کمې وې د پوستې په نامه به اول يو ټرک راته او بيا

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته د پوستې په نامه بس راته. کله چې موږ د سرک له کاره رارخصت کېدو نو درې نیم منه غنم یې هر کس ته ورکړه.

وزیر غلام فاروق ښایسته سړی و، سر یې سپین و او ږیره یې پاکه خرییلې وه.

یو بل ځل د کامدېش خلکو بغې کړې وه، حکومت پسې ولس لښکر ولېږهٔ، مشري یې جلاله خان کوله. کله چې لښکر درې ته ننوت او کلیو ته ورلنډ شو، نو د کلیو خلک له ښځو سره د دوی مخې ته راووتل، ښځې مخکې وې او قرآنونه یې په سر وو. نرینه و شپېلۍ او چمبې وهلې. دا یې د ننواتې او تسلیمۍ نخښه و. کله چې دا احوال وزیر غلام فاروق ته راورسېدهٔ، هغه په بریکوټ کې ناست و؛ نو امر یې وکړ چې نور راووځئ.

بل ځله د افغانستان حکومت د ښار له نواب سره وران شوی و. په نواب پسې یې لښکر راټول کړ، مشر یې جلاله خان و. خلکو وزیر غلام فاروق ته عرض وکړ، چې موږ خو نه وسله لرو او نه نور د جنګ سامان نو په تشو لاسو به څنګه جنګ وکړو؟! هغه له خلکو سره په پښتو آزادې خبرې کولې، ویل، لاړ به شئ او د ښاري (موخه یې د ښار نواب و) سر به په ګټو وچقوئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر توند خویه سړی و، هیڅ ډول خیانت یې نه مانۀ. د قانون په پلي کولو کې یې ډېر سخت چلند کاوۀ. یو ځل په بریکوټ کې یوه حکومتي ودانۍ چا جوړه کړې وه.څه به په کې خراب نو وایي چې په هغه کې یې د پاشنګر وکیل چې ټېکه دار و، را څملاوۀ او په لغتو یې وواهۀ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د هېواد ډېرو لیرې پرتو او ستغو سیمو ته یې د ولس په همکارۍ سړکونه وغځول.
- د حکومتوالۍ په چارو کې جدي؛ خو صادق انسان و، د قانون په عملي کولو کې یې د هیچا لحاظ نه کاوۀ.
- د خپل واک په سیمو کې یې ښه امنیت رامنځ ته کړی او ولسونه یې ډاډمن ساتلي وو.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهرنۍ نړۍ ليدلو ترې خپل کور -کلی او ټاټوبی هېر نه کړ؛ له بهرنۍ نړۍ يې الهام اخيسته؛ خو په رنګ يې نه رنګېده. هغه د هېواد او ملت پرمختګ غوښتهٔ؛ خو په افغاني قالب کې. هغه له ګاونډيو سره د کلکو اړيکو ساتلو پلوي و؛ خو د خپلواکۍ د توغ راټيټولو په بيه نهٔ. هغه د تکبر په نيلي سپرو جنرالانو او کرنلانو ته سر ټيټ نه کړ، خپل حيثيت او سر يې هسک وساتل او هسکه غاړه يې له هېواد او هېوادوالو سره خدای په اماني وکړه، دا ښاغلی **عزيز الله واصفي** نومېدهٔ.

عزيزالله واصفي د عبدالرشيدخان زوی او د عبدالرحمن خان الکوزي لمسی و. واصفي د کندهار ښار د دويمې ناحيې د الکوزو په کوڅه کې زيږېدلی دی. د کندهار ښار له مشرقي لېسې او بيا د کابل پوهنتون د ادبياتو له پوهنځي څخه فارغ شوی دی. د کندهار په احمدشاه بابا لېسه کې د معلمۍ پر سپېڅلې دندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وگومارل شو. تر معلمۍ وروسته د کندهار ښاروالۍ منتخب مرستیال هم وټاکل شو.

د محمد ظاهر د پاچاهۍ پر مهال د ولسي جرگې په ۱۲مه دوره کې د خاکرېز او په ۱۳مه دوره کې د ارغنداب د خلکو استازی و. د نغلو د بند د جوړېدو په سر په رامنځ ته شوي اختلاف کې د ولسي جرگې له خوا د ستونزې د حل د کمېسیون مشر و.

د سردار محمدداؤد خان په جمهوریت کې د ننگرهار والي او بیا په ۱۳۵۴ل= ۱۹۷۵م کې د کرنې وزیر وټاکل شو. همدا رنگه یې په ۱۳۵۵ل کې د لویې جرگې د رئیس په توگه هم دنده اجرا کړې ده.

واصفي د غوایي تر کودتا وروسته ونیول او د ببرک کارمل د دورې په وروستیو کې د نورو بندیانو په کتار کې له بنده راخوشې شو. واصفي ځیرک پښتون او ملي شخصیت و. د پښتونستان په موضوع کې ډېر جدي و او په رښتینې توگه یې د پښتنو حقوق غوښتل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اروانښاد واصفي د جهاد په دوران کې د مجاهدینو ملګرتیا وکړه او په وروستیو درېو لسیزو کې یې په هېواد کې د سولې او امنیت د رامنځ ته کولو لپاره هلې ځلې د هېرولو نه دي.

د ۱۳۶۹ل= ۱۹۸۰م په وروستیو کې یې د هېواد د ژغورنې لپاره "د افغانستان ملي اسلامي متحده جبهه" په نامه د یوه غورځنګ د تأسیس اعلان وکړ، چې موخه یې د ملت یو کول او تر یوې قوماندې لاندې راوستل وو. په کوټه کې جوړې شوې دغې جرګې ته د افغانستان له ټولو سیمو او ټولو قومونو څخه ۳۶۰۰۰ زره کسان راغلي وو.

کله چې په اروانښاد واصفي باندې په پښتونخوا کې د پاکستان له خوا سیاسي چاپېریال راتنګ شو؛ نو په ۱۳۶۲ل کې امریکا ته مهاجر شو.

اروانښاد واصفي د یوه ځیرک سیاستوال په توګه د طالبانو سرسخت مخالف و. هغه به ویل چې طالبان پر افغانستان د پاکستان مستقیم پوځي تېری دی. څه شي ته چې مقاومت ویلای شو؛ نو د طالبانو پر وړاندې رښتینی او نړیوال مقاومت تر ټولو زیات عزیزالله واصفي کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امریکا ته تر مهاجرت وروسته یې له پخواني پاچا سره تل اړیکي ټینګ ساتل. وايي، چې د۱۳۸۰ل= ۲۰۰۱م کال د سپتمبر په ۳مه روم ته پاچا وغوښت. دغه مهال قوماندان عبدالحق هم په روم کې له پاچا سره و. ارواښاد واصفي، قوماندان عبدالحق او ځینو نورو منورو اشخاصو غوښتل چې د کندهار او ننګرهار له خواو د طالبانو پر ضد وسله والې مبارزې پیل کړي او په دې کار کې د پاچا ملاتړ تر لاسه کړي؛ خو پاچا وسله والې مبارزې ته چمتو نه و؛ نو ارواښاد قوماندان عبدالحق ترې همداسې راروان شو.

عزت الله واصفي وايي: د سپتمبر په ۹مه مسعود ترور شو او د سپتمبر په ۱۱مه په نیویارک کې له نړیوال سوداګریز مرکز سره الوتکې وجنګول شوې؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

عزيزالله واصفي له امان الله امان سره د مرکې پر مهال

نو دا هرڅه تصادفي نه وو، بلکې مخکې له مخکې طرحه شوی پلان و، چې په پایله کې د طالبانو واکمني له منځه لاړه او افغانستان ته د امریکا او متحدینو د ځواکونو د راننوتلو لاره هواره شوه.

په افغانستان کې د طالبانو د واکمنۍ تر نړېدلو وروسته نوی نظام واکمن شو. ارواښاد واصفي هم د یوه ملي مشر په توګه د دوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

درې کلونو په اوږدو کې د یوه سالم ملي افغاني نظام د جوړولو په نیت د هیواد چارواکو ته د مشورو ورکولو دریغ غوره کړ.

اروابناد واصفي ډېره قوي حافظه درلوده، زیاتره به یې په خپلو خبرو اترو کې د عظیم الشان قرآن آیاتونه، احادیث او یا د پارسي کلاسیک اشعار په ځانګړي ډول د بېدل او مولانا رومي بیتونه ویل. په اسلامي فقهي مسایلو کې یې هم خورا ښه معلومات درلودل.

استاد باتور خوګیانی د واصفي صاحب په اړه په لنډو ټکو کې داسې وایي:

((عزیزالله واصفي ډېر ځیرک او هوښیار انسان و. د ښه ژور سیاسي تحلیل خښتن و؛ په یاد مې نه دي، چې له کومې راډیو سره یې مرکه وه؛ خو کومه بهرنۍ راډیو وه. د هغو خلکو په ځواب کې چې وایي د هلمند اوبه د پاچا په پاچاهۍ او د موسی شفیق د

(c) ketabton.com: The Digital Library

صدارت په دوره کې په ایران پلورل شوي دي، داسې وویل:

استاد باتور خوگیانی له اسدالله ځل سره د مرکې پرمهال

هغه خلک چې دا چیغې سورې وهي، یوازې د شوروي اتحاد په اشاره غواړي، په افغانستان کې گډوډي رامنځ ته کړي. په دې ترون کې اصلاً د ایران یادونه نه ده شوې، دغو کسانو نهٔ ترون لوستی او نهٔ پرې خبر دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تړون کې راغلي چې د هلمند په اوبو کې سیستان او بلوچستان حقابه لري؛ خو زه وایم چې سیستان او بلوچستان د ایران خاوره نهٔ، بلکې دا زموږ د هېواد خاوره ده او چې هر وخت مو لاس ورسېږي او توان ولرو، دا به خپلوو.

نو د هلمند اوبه نه دي پلورل شوي، د سیاسي بصیرت په رڼا کې دا یو ښه سیاسي تړون دی. ایران په هغه صورت کې په دې اوبو کې حق لري، چې له ما زیاتې او ورروانې شي او یا هم د دې اوبو د سېلابونو او توپانو په وخت کې ایران ته زیان واړوي، بیا په دې کې د نړیوالو حقوقو په رڼا کې برخه لري، له دې پرته زموږ په اوبو کې هیڅ حق نه لري))

عزت الله واصفي د اروابناد واصفي زوی د هغه په اړه وایي:

((اروابناد واصفي لکه چې له پیله یو ښوونکی و، د ژوندانه په ټولو چارو کې که د کور وې او که د سیاست، که ټولنیزې وې او که علمي، هغه یو ښه لارښود و. که به یې په چا کې څه نیمګړتیاوې ولیدې؛ نو د هغو اصلاح به یې کوله. هغه له موږ سره د اندېوالۍ ژوند درلود، موږ ته یې په ډېره نرمه لهجه لارښوونه کوله. هغه یو معلم و او تل یې له اولادونو او ټولو خلکو سره د

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلم په څېر چلند کاوهٔ او د ژوند تر پای همداسې پاتې و. هغه مور ته د پلار تر څنګ د یوه ښه ښوونکي حیثیت درلود. هغه به ویل چې زه چې څوک څېرم نو له هغه څخه څه زده کوم او له تاسو څخه هم زده کړه کوم.

اروانښاد واصفي په سیاسي چارو کې یو ځانګړی دریځ درلود. هغه د سیاست په برخه کې له خپل ور نیکه څخه الهام درلود. هغه ته له ور نیکونو څخه د مشروطیت نظر او دریځ راپاتې و، چې اوس ورته ډیموکراسي ویل کېږي. اروانښاد واصفي په سیاسي چارو کې تل د وارده ایډیالوژیو مخالف و. هغه تل هڅه کوله خلک دې ته وهڅوي، چې اینده نسلونه په خپله داخلي یا افغاني ایډیالوژۍ متکي سیاست وکړي. هغه په مذهبي او شرعي علومو کې ښه مطالعه درلوده، ښه پرې پوهېدهٔ. همدا رنګه یې ادبیات هم ډېر قوي وو، په پارسي پخوانیو متونو کې یې هم ښه مطالعه درلوده، په ځانګړي ډول د بېدل او مولانا رومي اشعار به یې تل په خپلو صحبتونو کې د مثال په ډول راوړل.

هغه به تل مور ته ویل چې هوښیار سړی کښېني او اوري چې مشران څه وایي، له هغو برداشت کوي او زده کړه. دا متل به یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تل کاوۀ چې "ښه خبره ښه ده لکن د نه کړې په سر نه ده" هر خبره خپل ځای لري؛ نو چې ځوک کومه خبره کوي باید ځای يې وسنجوي، چې له هغه ځای سره موافق وي.

اروانښاد واصفي به تل په هغه څه نيوکه کوله چې د ټولنې له سياسي او مذهبي شئوناتو سره به يې ټکر درلود، مثلاً د نغلو بند پر کار يې نيوکه وکړه، چې دلته درغلي شوې ده، بيا حکومت د دې موضوع د پلټنې د هيئت مشر هم دی وټاکه او چې درغلي يې ثابته کړه؛ نو هغه تللی مال روسانو او افغاني چارواکو بېرته بيت المال ته وسپارۀ.

دی داسې يو ځوک و، چې موقف او ځوکۍ ورته اهميت نه درلود. دۀ ته خپل اصول ډېر مقدس تر وو، دی په خپل مسير روان و، د دۀ سياست يو افغاني زايده سياست و، وارده سياست نه و. دی يه دې معتقد و چې واکداري بايد د ولس په لاس کې وي او خدمات بايد ولس عرضه کړي، نۀ يو پاچا. د دۀ سياست د ځينو خلکو له سياسته بېل و. ده د نامعقول سياست په وړاندې هيڅکله سر نه دی ټيټ کړی. دی يو ملنګ سړی و، ده ته د خپل ملت ګټو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او خپل تاریخ اهمیت درلود او هیڅکله یې په دې اړه له چا سره ناسالم جوړ جاړی ونه کړ.

د افغانستان د جنګ د ختم په اړه د دهٔ دریځ دا وه، چې دا جنګ یوازې د جرګې او تفاهم له لارې پای ته رسېدای شي. هغه خپل دا دریځ هر ځای په ډاګه او جرأت سره وایهٔ. د هغه له همدې فلسفې څخه ډاکټر نجیب الله هم الهام واخیست او د جرګو جوړولو اقدام یې وکړ. بهرنیانو په ځانګړي ډول غربیانو د هغه دا دریځ سبوتاژ کاوهٔ او نه یې پرېښودل چې د جرګې له لارې دې د افغانستان ستونزه حل شي؛ خو چې کله د سپتمبر د یوولسمې ټکان وخپل؛ نو هماغه غربیان بیا اړ شول چې د واصفي لاره ونیسي. د بن غونډه او نورې یې ادامه ده؛ نو د ارواښاد واصفي نظریات معقول، منطقي او د افغانستان او نړۍ په خیر وو او باید ګټه ترې واخیستل شي.))

ارواښاد واصفي د ۸۸ کالو په عمر د ۱۳۹۴ل د غوایي پر ۱۲مه د شنبې په ورځ د ورپېښې ناروغۍ له امله په کندهار کې د خپل زوی عزت الله واصفي په کور کې له دې فاني نړۍ څخه سترګې پټې کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- يوازينی کس و، چې تر وروستي وخت پورې د بن پر پرېکړو ودرېدۀ او ناروا کړنو ته يې سر ټيټ نه کړ.
- هغه د ولس غوښتنو او پرېکړو ته درناوی درلود او د جنګ پای يې په تفاهم کې لټوله.
- د مهاجرت په سختو شرايطو کې يې هم د هېواد او ملت ګټې له پامه ونۀ غورځولې.
- د ملي تفاهم لپاره يې ډېر زيار وګاله؛ خو له بده مرغه چې دښمنان په خپل هوډ کې بريالي شول او هغه ارواښاد يو ځل بيا په خپل ژوندانه، متحد او يو موټی افغانستان ونه ليدۀ.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۳۲۲ل کې د پاچا محمدظاهر د واک پرمهال د ښځو عالي مؤسسه چې شل کسه غړې يې درلودل، په کابل ښار کې تأسيس شوه. د ښځو عالي مؤسسه د ښځو د زده کړو او ذهني تنوير په موخه رامنځ ته شوه. د امان الله خان د خور مېرمن زينب په وړانديز او تعقيبولو سره يوه ټوټه ځمکه دې مؤسسې ته ځانګړې شوه، چې په هغې کې ورکتون، ښوونځی، سينما او د کار دفترونه جوړ شول. د ښځو دا مؤسسه چې بيا " د مېرمنو ټولنه" په نامه ونومول شوه، په فني او حرفوي زده کړو پورې محدوده وه. څارنه يې د کار او ټولنيزو چارو وزارت کوله. بنسټيزه موخه يې په مهمو چارو کې د ښځو ونډه وه، چې په دې توګه په افغاني ټولنه کې د ښځو دريځ په سالم ډول لوړ کړي. دې سپېڅلې موخې ته د رسېدو يوه مخکښه هم **صالحه فاروق اعتمادي** وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې صالحه فاروق اعتمادي د مېرمنو ټولنې مدیره شوه، هغې د مېرمنو ټولنې مسلکي ښوونځي ته ځانګړې پاملرنه درلوده او له افغان نجونو سره یې په بهر کې د زده کړو کولو لپاره مرسته کوله.

صالحه فاروق اعتمادي د میر امام الدین خان لور پر ۱۳۱۰ل= ۱۷ اګست ۱۹۳۱م په کابل کې زېږېدلې ده. پر ۱۳۲۷ل کال یې له ملالۍ لېسې څخه په درېیمه دوره کې د بکلوریا سند اخیستی دی. له ۱۳۲۸ل- ۱۳۳۱ل پورې یې د کابل پوهنتون د ادبیاتو او اجتماعي علومو په پوهنځی کې لوړې زده کړې کړي او له دغه پوهنځي څخه یې د لسانس سند اخیستی دی. لومړۍ دنده یې په ملالۍ لېسه کې د ښوونکې په توګه وه. وروسته بیا د همدغې لېسې مرستیاله او په ۱۳۳۸ل کې د همدغې لېسې مدیره مقرره شوې ده. دولس کاله یې په ملالۍ لېسه کې دنده اجرا کړې ده.

صالحې فاروق اعتمادي په ۱۳۳۴ل کې له پروفیسور ډاکټر غلام فاروق اعتمادي سره واده وکړ. په ۱۳۴۰ل= ۱۹۶۱م کې په داسې حال کې چې د ملالۍ لېسې سرپرسته مدیره وه، ترڅنګ یې دوه کاله په ادبیاتو پوهنځي کې تدریس هم کاوۀ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په۱۳۴۶ل کې صالحې فاروق اعتمادي ته د مېرمنو ټولنې ریاست وروسپارل شو. په ۱۳۵۴ل کال کې گوښه شوه او وروسته يې پنځلس کاله رسمي دنده نه درلوده.

صالحې فاروق اعتمادي د وړکتونو، د رضاکارو مېرمنو د انجمن، د فاتحې اخیستنې د سالونونو، د مور او کوچنې د ملاتړ د لومړني مرکز او د مور د صندوق په تأسیس کې ډېره لویه ونډه درلوده.

مېرمن اعتمادي زموږ د ټولنې یوه مخکښه روښاندې او د امانیه دورې له تحصیل کړیو ښځو څخه ده، چې د خپلې پوهې، ځیرکۍ او وړتیا له امله ورته د پاچا محمدظاهر په دوره کې د مېرمنو ټولنې ریاست ورکړی شو.

د ښځو د حقوقو، پرمختگ، زده کړو او روزنې لپاره د هغې هاند و هڅې په افغاني ټولنه کې د ځانگړې ستاینې وړ او نه هېرېدونکي دي. د هغې په وړاندیز او د شهید محمد هاشم میوندوال په منظورۍ د غبرگولي ۲۴ مه نېټه د مور د ورځې په نامه ونومول شوه. په دې ورځې به کارگرې، د دولت او خصوصي مؤسساتو مامورینې، ښوونکې او استادانې رسماً بامعاشه رخصت

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي. د دې ترخنګ به هغه مېرمنې په ګوته کېدې، چې غوره خدمات به يې ټولنې ته وړاندې کړي وو او د کال د غوره مېرمنې په نامه به د شاندارو مراسمو په ترخ کې ستايل او نازول کېدې.
دغه مراسم به د خپرونو له خوا خپرېدل او ملکې حمېرا به وروسته ډالۍ هم ورکولې، چې په دې توګه نورې ميندې هم وهڅېږي. د ساري په ډول د مور د ورځې د لمانځنې جشن لومړۍ ممتازه مېرمن ګلجان حبيب وه، چې پنځه اولادونه يې(ډاکټره شريفه حبيب، ډاکټره نجيبه حبيب، ډاکټره حبيبه حبيب او ډاکټر عبدالله حبيب د طب په څانګه کې او راحله حبيب يې هم د کوچنيانو په برخه کې د قاضۍ په توګه ټولنې ته وړاندې کړي وو.

صالحه فاروق اعتمادي د خپلې وړتيا او صداقت له مخې د وزارت تر چوکۍ ورسېده او د ډاکټر نجيب الله په دوره کې په ۱۳۶۹ل کې د ناپيلې شخص په توګه د کار او ټولنيزو چارو وزيره مقرره شوه.

د مېرمن اعتمادي بل لوی خدمت د رضاکارو مېرمنو د ټولنې تأسيس و. د هېواد دې منورو او بافرهنګه مېرمنو له بېوزلو کورنيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره د هغو د ستونزو د حل په لاربښوونه کې مادي او معنوي مرستې کولې. نالوستو مېرمنو ته يې په ټولو دولتي او خصوصي ادارو او ان زندانونو کې د سواد زده کړې لپاره کورسونه جوړ کړل. په ځانګړو حالاتو لکه زلزلې يا سېلابونو کې به يې د سرې مياشتې له مؤسسې سره همکاري کوله.

کله چې په ۱۳۵۰ل کال کې په افغانستان کې په ځانګړې ډول په شمالي ولايتونو کې سخته وچکالي او قحطي راغله، اعتمادي د مرستو لپاره کمېټه جوړه کړه، چې د هېوادوالو او نړيوال پاملرنه يې دې موضوع ته راواړوله او په خپله د خپلو ځينو رضاکارو ملګرو په ملتيا د هېواد ليرې پرتو او ستغو سختو سيمو لکه غور، قادس، موريچاق، د بدخشان فيض آباد خندود، د پامير قلعه پنج، واخان، خواهان، حضرت سعيد، لعل و سرجنګل، دولتيار او نورو ته يې سفرونه وکړل او مرستې يې ورورسولې.

په دې سفرونو کې يې يو بشپړ رپوټ هم چمتو کړ، چې د هغه په وسيله هېوادوال او نړيوال د افغانانو له ستونزو خبر او مرستو ته چمتو شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صالحې فاروق اعتمادي د هېواد بېلابېلو سیمو ته پر سفرونو او مرستو رسولو سربېره په سیمپوزیمونو، کنفرانسونو، سیمینارونو او غونډو کې د ګډون لپاره چین، ایران، پاکستان، هند، ترکیې، فرانسې، پخواني شوروي اتحاد، مصر، هالېنډ، سویس او نورو هېوادونو ته هم سفرونه کړي دي، چې ځینې یې دا دي:

په ۱۳۳۹ل= ۱۹۶۰م د یونسکو په عمومي غونډه کې ګډون.

په۱۳۴۶ل= ۱۹۶۷م کې په مسکو کې د ښځو په بین المللي سیمپوزیم کې ګډون.

په ۱۳۴۹ل= ۱۹۷۰م کې په ډهلي کې جوړ شوي د ځوانو سرپرستانو او مربیانو په بین المللي سیمپوزیم ګډون.

د ښځو د بین المللي شورا له خوا په بینکاک کې په جوړ شوي بین المللي کنفرانس کې ګډون.

په۱۳۵۱ل= ۱۹۷۲م کې د ملکې مېرمن دیبا او شاه زی شنهاز تر سرپرستۍ لاندې په تهران کې جوړ شوي د ځوانو سرپرستانو او مربیانو په بین المللي سیمپوزیم ګډون، چې مېرمن اعتمادي په کې د لومړۍ کمېټې د رئیسې په توګه وټاکل شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښځو د بین المللي فدراسیون له خوا د بلغاریا په "وارنا" کې په جوړ شوي بین المللي سیمینار کې ګډون.

په ۱۳۶۶ل= ۱۹۸۷م کې د ښځو د بین المللي فدراسیون له خوا په مسکو کې په جوړ شوي بین المللي کنفرانس کې د ښځو د استازې په توګه ګډون.

پر(۱۳۶۹ل=۱۹۹۰م) په ژنیو کې د کار په بین المللي کنفرانس کې ګډون.

پر(۱۳۷۰ل=۱۹۹۱م) د دویم ځل لپاره په ژنیو کې د کار په بین المللي کنفرانس کې ګډون.

پر(۱۳۷۰ل=۱۹۹۱م) په چین کې د آسیا پسفیک هېوادونو د کار وزیرانو په دولسم کنفرانس کې ګډون.

پر(۱۳۷۰ل=۱۹۹۱م) په تونس کې د ناپېیلو هېوادونو د کار د وزیرانو په څلورم کنفرانس کې ګډون.

د ۱۳۷۱ل= ۱۹۹۲م په فبرورۍ کې د ملکې فیبوله تر سرپرستۍ لاندې د کلیوالو ښځو د اقتصادي او ټولنیز پرمختګ په اړه جوړ شوي د ښځو بین المللي کنفرانس کې ګډون.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کې د سولې لپاره د امریکا په متحده ایالاتو (۱۳۷۶ل=۱۹۹۷م) امستردام(۱۳۷۷ل=۱۹۹۸م)، بن(۱۳۷۷ل= ۱۹۹۸م) او (۱۳۷۹ل= ۲۰۰۰م) هامبورگ په جوړو شویو کنفرانسونو او سیمینارونو کې گډون.

صالحه فاروق اعتمادي د روسانو د یرغل او اوږدو کورنیو جنگونو پر مهال هم د هېواد له غېږې جلا نه شوه؛ خو د۱۳۷۲ل= ۱۹۹۳م د دسمبر په لسمه د خپلې ناروغۍ د درملنې لپاره ډهلي ته لاړه. د هغې په غیاب کې یې د کابل په شش درک کې د هغې پلرنی کور لوټ او بیا یې وسوځول شو. په وزیر اکبرخان مېنه کې د هغې شخصي کور هم دولت ضبط کړ؛ نو هغې ته هېواد ته راستنېدل خورا ستونزمن شول.

د خپل هېواد دوسته او مبارز مېرمنې پوهاند ډاکټر اعتمادي تر مړینې(۱۳۷۴ل= ۱۴جون ۱۹۹۵) وروسته یې د سویس د ناپېیلي هېواد ویزه تر لاسه او هلته لاړه.

صالحه فاروق اعتمادي د خپل رښتیني او ارزښتناک خدمت په دوره کې د پوهنې، مینه پال او رښتین د سرو زرو په نښانو، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرانسې د پالمز اکاډمیک په نښان او د جاپان د دوستۍ په نښان اخیستلو بریالۍ شوې او نازول شوې ده.

صالحه فاروق اعتمادي لا تر اوسه ژوندۍ ده او په سویس هېواد کې اوسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- په افغانستان کې د ښځينه مدني خوځښت له مخکښانو څخه وه.
- د عامه ګټو د ادارو لکه د رضاکارو مېرمنو ټولنه، د فاتحې د سالونونو، د مور او کوچني د ملاتړ د لومړني مرکز او د مور د صندوق په تأسيس کې يې فعاله ونډه درلوده.
- د غبرګولي ۲۴مه د هغې په وړانديز او د ميوندوال په منظورۍ د مور د ورځې په نامه ونومول شوه.
- د افغانستان په معاصر تاريخ کې د کار او ټولنيزو چارو لومړنۍ ښځينه وزيره وه.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېواد او هېوادوال د هغه چا درناوی کوي، چې خادم يې واوسي او د ملت جوړونې په پار خپل افغانيت او مليتوب ثابت کړي. د هېوادوالو په درد ودردېږي او په خوښيو يې خوښ شي.

غزنی زموږ د هېواد هغه مشهوره سيمه ده، چې د تاريخ په بېلابېلو پيړيو کې يې په علم، ادب، سياست، نظاميتابهٔ او نورو ډګرونو کې داسې څېرې افغاني ټولنې ته وړاندې کړي، چې يوازې د يوه قوم او يوې سيمې وياړ نهٔ بلکې د ټول ملت او هېواد وياړ ګرځېدلي دي.

خواجه عمري د غزني هغه سيمه ده، چې له دې سيمې همداسې څېرې راپورته شوي او په صداقت، رښتينولۍ او مېړانه يې د هېواد او ملت خدمت کړی دی.

د هېواد له صادقو، زړورو، لايقو او زړه سواندو څېرو څخه يو هم جنرال **ميراحمد مولايي** دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

میراحمد مولایي د شیراحمدخان زوی د تاج محمد خان لمسی د میرزامحمد کړوسی او د محمدخان کودی دی. د محمدخان پلار مولابردي نومېدهٔ، په ختېه بیات و. سوداګري یې کوله او له نېشاپور څخه غزني ته راغلی و. د میراحمد مولایي پلار شېراحمد د امیر حبیب الله خان په دوره کې د مالستان او بیا د جاغوري او مالستان د حاکم په توګه دنده ترسره کوله.

د میراحمد ترهٔ مسجدي خان بیات هم د حبیب الله خان پر مهال د بندرونو د سرپرست او د وردګو د حاکم په توګه رسمي دنده ترسره کوله.

امیر حبیب الله له مسجدي خان سره ښه اړیکي درلودل او دوه ځله امیر په غزني کې د هغهٔ مېلمه شوی هم و؛ خو بیا پرې امیر وخښمېده، مسجدي خان یې په توپ کې والوځاوهٔ، شیراحمد یې بندي او کورنۍ یې ورجلا وطنه کړه. د حبیب الله خان تر مړینې وروسته د امان الله خان په دوره کې د دې کورنۍ سره اړیکي ښهٔ شول، شیراحمدخان له بنده خلاص او جلاوطن شوې کورنۍ یې له بلخ او کندهاره بېرته غزني ته راغله. شیراحمدخان د خپلواکۍ په جګړه کې د سردارعبدالقدوس خان سره د کندهار جبهې ته لاړ؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو د ۱۳۳۷ل په زمري میاشت کې ومړ. په دې وخت کې میراحمد ځوان و؛

مولایي هغه مهال له ښو ښوونکو درسونه پیل کړل، چې پلار یې په مالستان او جاغوري کې حاکم و. سید محمدهاشم بکاولی یې مشهور استاد و. میراحمد مولایي په ۱۳۱۱،۱۳۱۴او ۱۳۱۶ل کې درې دورې پوځي زده کړې په لوړو نومرو او ممتازې درجې سره پای ته ورسولې او د خپلو آلمانیو استادانو د ځانګړې پاملرنې وړ وګرځېده.

مولایي د غزني د حاکم عبدالحکیم خان په دوره کې د نفوس د تحصیل مامور وټاکل شو.

د امان الله په واکمنۍ کې د کټواز د ښورښ پر مهال(۱۳۰۳ل) د خواجه عمریو او قیاقو د یوه سپارۀ کنډک قوماندان وټاکل شو. په ۱۳۰۴ل کې د خوست د پلي کنډک کنډکمشر وټاکل شو. په ۱۳۰۵ل کې د جنوبي د اعلی حکومت د کوتوالۍ(امنیې) قوماندان وټاکل شو.

د محمد نادرشاه په دوره کې (۱۳۰۸)د لومړۍ فرقې د ۳ غونډ، غونډمشر وټاکل شو. د ۱۳۰۸ل د تلې په ۲۵ مه د نایب سالار

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاه ولي خان د یاور په توګه وټاکل شو. د ۱۳۰۹ل په سلواغې کې د شمالي د غونډ، غونډمشر وټاکل شو. د ۱۳۱۷ل په پسرلي کې د شاهي فرقې رئیس ارکان وټاکل شو. د ۱۳۱۸ل په لومړیو کې د شاهي فرقې د کفیل په توګه وټاکل شو.

په ۱۳۱۸ل کې چې کله محمدداؤد د سردار محمدهاشم خان په ملاتړ بریالی شو، له حربیې وزارته د مستقل تشکیل په چوکاټ کې مرکزي قواوې رامنځ ته کړې. د دې قواو اصلي هسته شاهي فرقه وه، چې میراحمدخان مولایي د غونډمشر په رتبه د هغې رئیس ارکان او کفیل و. دې قواو محمدداؤد خان ته دا شونې کړه چې رسماً د واک میدان او د خپل نظر عملي کولو ډګر ته راووځي.

د ۱۳۲۰ل په تله کې د شمالي د لوا قوماندان وټاکل شو. د ۱۳۲۳ل د وري په ۲۲ د مشرقي د فرقې قوماندان وټاکل شو او د همدې کال په زمري کې د فرقه مشرۍ رتبې ته لوړ کړای شو.

د ۱۳۲۵ل په زمري کې پر فرقه مشرۍ سربېره د مشرقي نایب الحکومه ګي هم وروسپارل شوه.

د سردار محمدداؤد خان د صدارت پر مهال په ۱۳۳۲ل کې درې میاشتې بندي و او په ۱۳۳۵ل کې تقاعد ته سوق شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۳۴۳ل کې د لويې جرگې غړی و.

جنرال مولايي يو ځيرک جنرال و، هغه د لوېديځوالو افسرانو په څېر د خپلې دندې هره لحظه او هره پېښه د نېټې، ځای، وخت او اشخاصو په ښوولو سره ثبت کړې ده. له معلوماتو يې د عمومي او پوځي تاريخ په ليکلو کې خورا ښه گټه اخيستل کېدای شي.

په ۱۳۵۷ل کې مړ او په ځانگړو پوځي مراسمو سره د کابل په افشارو کې خاورو ته وسپارل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- شپه او ورځ يې د هېوادوالو د هوساينې او امنيت لپاره ځان ناآرامه کړی و.
- ډېر سرغړوونکي يې حکومت ته ايل کړي او د دولت واکمني يې پراخه کړې وه.
- هېواد او نظام ته وفادار افسر و، د خوست د پلي غونډ هغه يوازينی غونډ و چې له چور چپاول وساتل شو او بېرته روغ رمټ دولت ته وسپارل شو.

❊❊❊

❊❊❊

(c) ketabton.com: The Digital Library

چــې پیــدا شــوې تــا ژړل خلکــو خنــدل
داسې مړ شه چې ته خاندې خلـک ژاړي

هغه شخص چې پر خپل سوګند ټینګ پاتې شو؛ هغه شخص چې له مسلک سره یې خیانت ونه کړ؛ هغه شخص چې مرګ او ژوند یې د هېواد او هېوادوالو لپاره وو؛ هغه شخص چې په دین، هېواد او ملت یې سر وښاندهٔ؛ خو اغیار ته یې د درناوي په دود ټیټ نه کړ! او همېشنی ویاړمن ژوند یې وګاټهٔ!!! دا شخص شهید **عبدالحکیم کټوازی** دی.

عبدالحکیم کټوازی د حاجي پهلوان خان سلېمانخېل زوی، په ۱۳۰۴ل= ۱۹۲۵م کې د پکتیکا ولایت د کټواز په خیرکوټ کې زیږېدلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کټوازي د ژوندانه لومړي کلونه د خپلې متديني کورنۍ په انګړ کې د خپل معزز پلار تر څارنې او روزنې لاندې تېر کړل. اته کلن و، چې په کابل کې يې له خپل پلار او ترۀ سره استوګنه غوره کړه. دا هغه مهال و چې په کټواز کې د "يارو" او "شاشي" په نامه دوه کسانو بلوا جوړه کړې وه. د همدې بلوا په تړس کې په کابل کې د کټوازي پلار پهلوان خان او ترۀ دواړه بنديان شول. اووۀ کاله يې د زندان کړاوونه وګالل.

د دوی د زندان په دوره کې ارواښاد کټوازي او د هغه کوچني ورور عبدالحبيب په عسکري رشديه ښوونځي کې پر زده کړو بوخت وو. له پسرلي تر مني پورې به يې زده کړې کولې او د ژمي رخصتۍ به يې په زندان کې له پلرونو سره تېرولې. د کوچنيتابه دې پخې تجربې د ګاندې د ژوندانه د ثبات او مېړانې په اړه کټوازي ته ډېر څه ورزده کړل.

کټوازی په۱۳۲۲ل= ۱۹۴۳م کې د کابل له حربي ښوونځي څخه فارغ او په حربي پوهنتون کې شامل شو. په حربي پوهنتون کې د زده کړو تر بشپړولو وروسته کټوازی په ۱۳۲۵ل= ۱۹۴۶م کې په حربي علومو کې د نورو لوړو زده کړو لپاره هند ته لاړ. په

(c) ketabton.com: The Digital Library

برياليتابه سره د زده کړو د دورې تر بشپړولو وروسته په ۱۳۲۶ل= ۱۹۴۷م کې بېرته هېواد ته راستون شو.

تر راستنېدو وروسته د خورد ضابطانو ښوونځي د قوماندان په توګه وګومارل شو؛ خو د دې درندې دندې ترڅنګ يې په حربي پوهنتون کې هم تدريس کاوۀ.

اروانښاد کټوازی په ۱۳۳۲ل= ۱۹۵۳م کې يو ځل بيا د نورو تخصصي زده کړو لپاره د ترکيې جمهوريت ته ولېږل شو. په ۱۳۳۵ل= ۱۹۵۶م کې يې په پياده مسلک کې په اعلی درجه سره تخصص بشپړ کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر راستنېدو وروسته په۱۳۳۶ل= ۱۹۵۷م کې د دفاع وزارت په چوکاټ کې د هوايي ځواکونو د ښوونې او روزنې د عمومي مدير په توګه وګومارل شو، چې بنسټ يې نوی ايښودل شوی و. تر۱۳۳۹ل = ۱۹۶۰م پورې يې په همدې پست کې دنده تر سره کړه.

د ۱۳۳۹ل کال په وروستيو کې د نورو لوړو حربي تحصيلي مدارجو د تر لاسه کولو لپاره د ترکيې جمهوريت د استانبول د ارکانحرب پوهنتون ته ولېږل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په۱۳۴۱ل= ۱۹۶۲م کې يې د ارکانحرب ټول مدارج په بريالیتابه سره پای ته ورسول او بېرته هېواد ته راستون شو. تر راستنېدو وروسته د دفاع وزارت د ښوونې او روزنې د عمومي مدير په توگه وټاکل شو. د دفاع وزارت په چوکاټ کې تر نه هېرېدونکوحربي ښوونيزو خدمتونو وروسته د ريشخورو د اوومې فرقې رئيس ارکان او ورپسې په۱۳۴۴ل= ۱۹۶۵م کې د کابل ښار امنيه قوماندان مقرر شو. په ۱۳۴۸ل= ۱۹۶۹م کې د ژاندارم او

(c) ketabton.com: The Digital Library

پولیسو عمومي قوماندان مقرر شو او برید جنرالۍ ته یې ترفیع وکړه. په۱۳۵۱ل= ۱۹۷۲م کې اروابناد کتهوازی د ریشخورو د اوومې فرقې د قوماندان په توگه مقرر شو او د ۱۳۵۲ل کال د چنگابښ د ۲۶مې تر سپینې کودتا پورې په همدې دنده پاتې شو. تر کودتا وروسته د ځینو خاینو او هېواد پلورو د پلمو په پایله کې زندان ته ولېږل شو. د ۱۳۵۵ل= ۱۹۷۶م تر سپتمبر پورې یې تر درېو کالو زیات بند تېر کړ؛ خو کله چې له بنده خوشې شو؛ نو په کور کښېنول شو.

د ثور تر خونړۍ کودتا وروسته ارکانحرب جنرال کتهوازی یو ځل بیا زندان ته واچول شو؛ خو له حتمي مرگه په دې خلاص شو، چې جنرال سیدعبدالغني وردگ سوگند وکړ، چې جنرال کتهوازي د کمونستي رژیم پر وړاندې په کودتا کې ونډه نه درلوده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شهید ارکانحرب کتوازي وراره رحمت الله کتوازی او ډګروال صاحب جان کتوازی د مرکې په حال کې

کتوازی د جهادي دورې په اوږدو کې هم له دین، هېواد او ولس سره بې کچې ژورې مینې له هېواده وتلو ته پرېنښود او د ډېر ستونزمن ژوندانه پېټې ته یې په کابل کې اوږه ورکړه. کله چې د مستبد او خونړي رژیم په وروستیو کې خلکو ته د نظر څرګندولو موقع ورکړی شوه، له دې موقع په ګټې اخیستنې سره د ځینو نورو ملي او مخورو سیاسي شخصیتونو په همکارۍ یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په۱۳۶۸ل= ۱۹۸۹م کې د "ملي رستګارۍ ټولنې" بنسټ کېښود او د هېواد ژغورنې او خپلواکۍ لپاره يې عملاً هلې ځلې پيل کړې.

کله چې د اسلامي دولت پر مهال ګوندي او خپلمنځو جنګونو کابل پر سر واخيست، د ارواښاد کټوازي يو زوی هم په دې جنګونو کې شهيد شو او حالات دې ته ورسېدل، چې نور نو په کابل کې ژوند ناشونی و. له دې امله کټوازی هم په مات خو هيله من زړه له خپلې کورنۍ سره پېښور ته مهاجر شو. هغه پېښور ته له رسېدو سره سم "د تفاهم او ملي يووالي شورا" سره يو ځای شو. څه موده د نوموړې شورا مرستيال او يو کال يې هم د هغې د انسجام د رئيس په توګه دنده تر سره کړه. په دغه دوران کې کټوازي د شورا لپاره داسې کارونه وکړل، چې د افغانانو او بهرنيانو پام يې ځانته راواړاوه. د افغانستان د هغه مهال حکومت هم دی کابل ته د خپلو طرحو سره راوغوښت. هغه خپلې طرحې له نږدې له حکومت سره شريکې کړې. د حکومت له خوا هم تاييد شوې او ده ته وويل شول، چې د دغو طرحو د عملي کولو لپاره يو مېکانيزم جوړ کړي. کله چې دی د مېکانيزم په جوړولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بوخت شو، د هېواد د دښمنانو له خوا ورته ډول ډول اخطارونه ورکول کېدل.

د شهید کتوازي کلکه او سمه عقیده، اغېزناک کار، له هېواد سره مینه، پر ژمنه وفا، په خلکو باور او د ملت په پراخو پرګنو کې د هغه نفوذ د دې لامل شول، چې د افغانستان دښمنان او پردیپال خپلو شومو موخو ته د رسېدو په لاره کې، هغه خنډ وبولي؛ نو هغه وو، چې دغه کرغېړنې څېرې د هېواد د دې زړور، بادسپلینه، رښتیني او اتل بچي د وینو تویولو په لټه کې شوې او په پای کې یې ارکانحرب جنرال عبدالحکیم خان کتوازی د ۱۳۷۴ل د لړم په ۱۱مه=۱۹۹٤م نومبر ۲مه نېټه د پېښور په بورډ کې د سهار پر نهو بجو د خپل دفتر مخې ته شهید کړ. د دهٔ په مړینه کورنیو او بهرنیو سیاسي مشرانو او نړیوالې ټولنې خپله ژوره غمرازي څرګنده کړه. په ډېرو ځایونو کې خلکو د هغه د غیابي جنازې لمونځونه ادا کړل.

د کتوازي په خواشینوونکې مړینه عبدالله غمخور دا مرثیه ویلې ده:

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه پوهېږمه چې نمر پرېوت، که غر پرېوت
که افسر کړ چا ترور که لښکر پرېوت
خلک وايي سل دي ومري يو دې نه مري
د سرونو چې و سر هغه سر پرېوت
جنرالان دې خاورې باد کړي په سرونو
د اردو د لاسه تور سپر پرېوت
په مرگ نه يم په درد نه يمه غم دا دی
په مورال د افسرانو شرر پرېوت
بيا به څوک د نام وننگ قومانده ورکړي
چې عبدالحکيم په هسې محشر پرېوت
په سيرت او په صورت کې و بې مثله
سرو قد و، که شمشاد که نښتر پرېوت
رڼا ورځ په افغانانو توره شپه شوه
په کندو ختلی نمر چې سحر پرېوت
ترورېږمې د لاروو چې پرې رڼا وي
د فلک له بامه هغه قمر پرېوت
د هجرت لمنه سره شوله په وينو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــــه افـــق د مهجورانـــــو څـــادر پرېـــوت
د ســـپین غــر د زړه نــه شــنې لـوخړې خېـژي
چــې عقــاب یــې د بــې دردو پــه در پرېـوت
قربـــاني شـــو د خـــوارہ وطـــن لـــه سره
پـــانې پـــانې لکـــه گـــل د احمـــر پرېـــوت
د شـــــورا د تفـــــاهم جنـــــازه وځـــــي
چــې د لاســه یــې دریـاب تــه گــوهر پرېـوت
اوس کـــه خـــاورې بـــادوم نـــه کـــوي ســـود
چــې مــې غشــی د جفـا پــه ځیگــر پرېـوت
ســـتا یادونـــه بـــه ژونـــدي ســـاتو جنرالـــه
پـــــه سر مـــــو د غمونـــــو دفـــــتر پرېـــــوت
تـــه شـــاهین د دنگـــو غرونـــو د افغـــان یـــې
تـــــه ســـــالار د شـــــهیدانو د کـــــاروان یـــــې

نومبر ۱۹۹۵م پېښور

(c) ketabton.com: The Digital Library

شهید کتېوازي دوه دېرش کاله نهه میاشتې او څلېرویشت ورځې هېواد ته پوځي خدمت کړی دی. د عسکري منصبونو کلونه یې په دې ډول دي:

په ۱۳۲۵ل کې ضابط، په ۱۳۲۶ل کې درېیم بریدمن، په ۱۳۲۸ل کې دویم بریدمن، په ۱۳۳۰ل کې لومړی بریدمن، په ۱۳۳۲ل کې تورن، په ۱۳۳۶ل کې جکتورن، په ۱۳۳۸ل کې جګړن، په ۱۳۴۳ل کې ډګرمن، په ۱۳۴۷ل کې ډګروال او په ۱۳۵۱ل کې یې برید جنرالۍ ته ترفیع وکړه.

په انځور کې کتېوازی له جنرال عبدالولي سره لیدل کېږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اروابناد عبدالحکیم کټوازی که څه هم پوځي شخص و؛ خو ولس سره يې ډېر ولسي او نرم چلند کاوهٔ. ډېر مهربان او خدمتګار شخص و. له سپينږيرو او ځوانانو سره يې ټينګ اړيکي ساتل. په ځانګړي ډول د لويې پکتيا له سپين ږيرو او ځوانانو سره تل په ټولنيزو چارو کې نږدې او ان شريک و.

څرنګه چې په خپله يو پوځي جنرال و، نو ډېر ځوانان يې هڅول، چې په پوځي زده کړو کې ځان شامل او په دې ډول هېوادوالو ته خدمت وکړي. په ډېرو پوځي ادارو کې لا تر اوسه هم داسې اشخاص شته چې د اروابناد کټوازي په هڅونه او مرسته يې په دې ډګر کې زده کړې کړې دي او د هغه د لاس د نيالګيو حيثيت لري.

د افغانستان د پوليسو د اکاډمي قوماندان سيد نورالله ځل، چې هغه مهال تازه له اکاډمۍ فارغ شوی و، د اروابناد کټوازي په اړه وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((د۱۳۵۱ل کال د جدي په وروستيو کې موږ د پولیسو له اکاډمۍ فارغ شو. په همدغه وخت کې کتوازی د کابل له امنیه قوماندانۍ څخه د افغانستان د ژاندارم د عمومي قوماندان په توګه مقرر شو. امر یې کړی، چې موږ ورسره ووینو، موږ چې ورغلو تر سترګي مشو وروسته یې وپوښتل، چې ستاسو اول نومره څوک دی، زه پورته شوم. راته ویل یې چې ته د خپلې خوښې د انتخاب حق لرې، د کومې ولسوالۍ د امنیه قوماندان په توګه ځې، که د ولایت د ترافیکو د مدیر په توګه او که د جنایي امیر یا د سرحد د کمیسار په توګه!؟ ما ویل نه صاحب زه غواړم چې په اکاډمۍ کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاتې شم، هغه ویل دا خو ستا حق دی، خو چې یو ځل عملاً له ولس سره کار وکړې نو بیا به راشې.

هغه په خپله هم پوهېده، نور پوه او ور خلک یې هم خوښول او په پرنسیپ معتقد او ولاړ صاحب منصب و.

په ۱۳۴۹ل کې د پولیسو په نامه مجلې په خپرېدو پیل وکړ. ما لا د مکتب له دوره لږې لږې لیکنې کولې او شعرونه به مې هم ویل. په ۱۲ ټولګي کې وم، چې د هېواد ورځپاڼې له خوا د خبریال کارډ راکړی شو؛ خو ما په اکاډمۍ کې چا ته نه ښوده، ځکه هغه وخت پوځي کسانو ته دا اجازه نه وه.

هغه وخت کې د نظامیانو شعار دا و:

خدای، پاچا، وطن

هغه وخت په کوټه سنګي کې د غلو پر ضد په عملیاتو کې یو صاحب منصب چې محمدجان نومېده ټپي شو. د میوندوال دوره وه، صدراعظم امر وکړ، چې آریانا الوتکه چارټر کړئ او ژر تر ژره یې بېروت ته یوسئ چې درملنه یې وشي. محمدجان هلته ومړ؛ نو بیا ما په پولیس خپرونه کې د هغه په اړه دا شعر خپور کړ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

خـدای وطـن پاچـا سـهار لـري پـولیس
ښـه تکـړه ځوانـان بیـدار لـري پـولیس
تور شپو کې چې د غلو په لاس شهید شـو
محمـدجان شـهید نامـدار لـري پـولیس

نور شعر مې ټول نه دی یاد؛ خو مقطع یې وه:

د وطـــــن د اعـــــتلا لپـــــاره ځلـــــه
پـــه عامـــه نظـــم ټینګـــار لـــري پـــولیس

کله چې دا شعر خپور شو؛ اروانښاد کټوازي خوښ شوی و، زه یې غوښتی وم؛ غوښتل یې چې ومې نازوي؛ خو د هغه وخت امرینو زه ور نه وستم، ځکه نه یې غوښتل چې یو ځوان کس دې ونازول شي او مخه دې پیدا کړي.

نو کټوازی ډېر علمدوسته، وطندوسته او فرهنګدوسته سړی و. ډېر دیانتدار او باپرنسیپه انسان و. له خپلې چوکۍ او مقامه یې هیڅکله ناوړه ګټه نه ده اخیستې. زما یادېږي، چې د کابل په ده بوري کې د ببرک خان ځاځي په کور کې خیرات و، ببرک خان هم پوځي صاحب منصب و، چې د ویښ زلمیانو له غړیو سره یې ټینګ اړیکي درلودل. زه هم د ببرک خان ځاځي خوریي خیرات

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته بللی وم. هلته ما د کټوازي صاحب په تن کې داسې څه ولیدل چې اوس مې هم نه هېرېږي. د هغه تور کمرنګه پټو په ځان و، څادر مښودی معلومېده او د پلو له پټې سره يې يو ځای ته پيوند لګېدلی و؛ نو له دې معلومېږي، چې هغه د شخصي ګټو سړی نه و.))

اخلاقو، ديانت، سپېڅلتيا، دسپلين او ژمنتيا کټوازي ته د هېوادوالو په زړونو کې ځای ورکړی و. خليل الله ناظم باختري د هغه تر شهادت وروسته د هغه په اړه په يوې ليکنې کې داسې وايي:

((خاصتاً اين فرموده شان را هرگز فراموش نخواهم کرد که می گفتند، اگر پوليس، څارنوال و قاضی عادل نباشند، بجای گرگ، گوسفند جزا خواهد ديد. من شخصيت جنرال کټوازی را چه در قوماندانی عمومی پوليس و ژاندارم، چه در فرقهٔ ريشخور چه بعد از رهائی از زندان محمدداؤدخان همان يافتم که در اول ديده بودم.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

شهید کتیوازی له شهید سردار محمدداؤد خان سره

ارواښاد کتوازی ډېر دینداره سړی و؛ تل به یې کوښښ کاوۀ، چې پنځه وخته لمونځ په خپل وخت او په جَمعې سره وکړي. د قرانکریم د تلاوت کلکه پابندي یې کوله. ارواښاد کتوازی داسې خاکساره شخص و چې د ژوندانه تر اخره یې شخصي موټر او ساتونکي نه درلودل.

لیکوال شاه محمود میاخېل چې هغه مهال په پېښور کې د امریکا غږ خبریال و، کتوازی یې له نږدې پېژاندۀ او کله کله به یې ورسره کتل وایي: کتوازی صاحب یو ملي شخصیت و، ارام

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحبت يې کاوۀ. د اخري ځل لپاره يې د پېښور په ټاون کې د افغان خبري آژانس په دفتر کې د دغه اژانس د مشر حاجي سيد داؤد په شتون کې له ماسره وليدل، ارواښاد کټوازی په دې هيله و چې د سولې او تفاهم له لارې د افغانستان ستونزې ته بايد د حل يوه معقوله لاره پيدا شي، هغه د جنګ د دوام مخالف و.

جنرال کټوازی د وسله والو ځواکونو له افسرانو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- له لومړنيو مسلکي، رښتينو، ديانتدارو او هېواد مينو پوځي افسرانو څخه و.
- که څه هم د سخت پوځي انضباط غوښتونکی افسر و؛ خو له ولس سره يې په کلکه ولسي اړيکي پالل.
- له دولتي مقاماتو يې هيڅکله ناوړه ګټه وانه خيسته او په لوړو دولتي پستونو له کار سره سره يې د عادي افغان په څېر ژوند تېر کړ.
- د هېواد د رښتيني خپلواکۍ لپاره يې نه ستړې کېدونکي هلې ځلې کولې؛ ځکه خو هېواد دښمنو اشخاصو شهيد کړ.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ملت جوړونې ملي، مترقي او د هوساینې مفکورې، د خدمت لېوالتیا او په پای کې په نړیوال پرمختګي بهیر کې هېواد ورګډول هغه معنوي شتمنۍ دي، چې انسان له دنیوي او اخروي بېوزلیو ژغوري؛ خو د افغانستان په څېر هېواد کې دا معنویات ډېر لږ کسان درک کولای او په قدر یې پوهېدلای شي. یو له دغه ډول دراکو شخصیتونو څخه هم **عبدالحکیم طبیبي** و.

عبدالحکیم طبیبي د ۱۳۰۴ل کال د تلې په میاشت کې په کابل کې زیږېدلی دی. له حبیبیې لیسې څخه فارغ او د کابل پوهنتون د حقوقو او سیاسي علومو په پوهنځي کې شامل شو. په ۱۳۲۵ل کې له پوهنځي فارغ او په بهرنیو چارو وزارت کې پر دنده ګومارل شوی دی.

په ۱۳۲۷ل کې د امریکا په متحده ایالاتو کې له سردار محمدنعیم خان سره د افغان سفارت د آتشه په توګه مقرر شو. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې تر څنګ يې زده کړو ته دوام ورکړ او د جورج واشنګټن له پوهنتون څخه يې په ۱۳۳۱ل د ماسترۍ ډيپلوم تر لاسه کړ.

بيا په دې بريالى شو، چې په ۱۳۳۳ل له امريکن پوهنتون څخه د ډاکترۍ عالي ډيپلوم واخلي.

هېواد ته تر راګرځېدو وروسته په ۱۳۳۴ل کې د بهرنيو چارو وزارت په دريمه شعبه کې د سياسي خدماتو د ادارې مدير او رئيس شو. له ۱۳۳۵ل راهيسې يې په ملګرو ملتونو په سازمان کې د افغانستان په دايمي نمايندګۍ کې د لومړي منشي، مشاور او مختار وزير په توګه دندې ترسره کړې.

له ۱۳۴۴- ۱۳۴۵ل پورې د افغانستان د عدليې وزير و. له ۱۳۴۶- ۱۳۵۲ل پورې يې په يوګوسلاويا، جاپان، هند، بلغاريا، فليپين او نيپال او د ملګرو ملتونو په سازمان کې د افغانستان د لوى سفير په توګه دندې ترسره کړې.

د روسانو تر يرغل وروسته يې له دې دندې استعفى ورکړه. طبيبي ۲۵ کاله په بين المللي غونډو او بين المللي حقوقي کنفرانسونو کې د افغانستان په استازولۍ ګډون کړى دى. د دې فعاليتونو په ترڅ کې يې د " حقوق دريايى" او " حق ترانزيت" کتابونه وليکل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په ۱۹۵۹م کې په سویس کې په انګلیسي ژبه، بیا په ۱۹۶۰م کې په پراګ کې په حقوق مجله او په ۱۹۷۱م کې د کتاب په بڼه د هند د حقوقي مشورتي کمېټې له خوا او په ۱۹۷۲م کې د حقوق وین په بین المللی مجله کې چاپ شوی دی.

طبیبي پر سیاسي شخصیت سربېره یو لیکوال او شاعر هم و. د ځوانۍ له مهال یې لیکوالي او شاعري کوله. د غوایي تر کودتا وروسته یې ژنیو ته هجرت وکړ او هلته یې د عروة الوثقی په نامه مجله خپروله.

آثار یې زیاتره په دري؛ خو څه یې په انګلیسي او عربي ژبو دي.

دموکراسی تطبیقی، حق ترانزیت ممالک بی بحر با نتیجه مجادله افغانستان در راه تثبیت این حق، حقوق بین الدول، افتخارات افغان، سیاست بین المللی، تلاشهای سیاسی سید جمال الدین افغانی، حق ترانزیت و به رسمیت شناختن آن، حق کشورهای محاط به خشکه برای ترانزیت آزاد، سیر تصوف در افغانستان، شگوفایي هرات در عصر تیموریان، رساله در رابطه به تراژیدی افغانستان، خلافت یا مراجع اداره در اسلام، خاطرات

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالحکیم طبیبی، افغانستان و هند، اوضاع افغانستان و اقداماتی که باید صورت گیرد او خاطرات پریشان یې رامعلوم آثار دي.

عبدالحکیم طبیبي د تکړه غړي په توګه د افغانستان د اساسي قانون په تدوین او د اساسي قانون د تصویب په لویه جرګه کې ګډون درلود.

د ژمن او ویاړ مډالونه یې هم تر لاسه کړي دي.

د شعر بېلګه:

فـــدای تربـــت مشـــکین مولینـــا سر و جـــانم	شـــود قربــان خــاک پــای وی صــد کفــر و ایمــانم
زخـــاک بلـــخ رفـــتم تابوســـم مرقـــد پـــاکش	هـــوای قونیـــه مســـتانه ام کـــرد و غـــزل خـــوانم
تو در تاب و تب شمسـی و مـن در عشـق تـو نـالان	بـه قربانـت شـوم مـولا کـه هسـتی جـان جانـانم
شـــده اواره ملکـــت مـــنم دیوانـــه کویـــت	تـــرا چنگیـــز آفـــت گشـــت مـــرا روس شـــیطانم
بخـارا رفـت از دسـت و کنـون بلـخ اسـت در آتـش	سرت گـردم تجلـی کـن کـه مـن در سـوز و افغـانم
جوانان مست چون شیران شهیدان هر طرف خندان	ولـــی آتـــش بـــه جـــانم شـــد زگریـــان یتـــیمانم
وطـــن مـــاتم سرا گردیـــد و کشـــور شـــد نـــزار	تـــو ای مـــولای درویشـــان نجـــاتم ده زطوفـــانم

طبیبی شکوه ها دارد زغربت قصه ها دارد
به سوزنی علاجم کن ویا بارقص مستانم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د افغانستان له تکړه او غوره ډيپلوماتانو څخه و، چې ډېر وخت په بېلابېلو هېوادونو کې د سفير په توګه پاتې شوی دی.
- يو عالم، فاضل او تکړه ليکوال و فرهنګپال شخص و، په لسګونو کتابونه يې چاپ او ټولنې ته وړاندې کړي دي.

په جهادي دوره کې يې هم ونډه اخيستې او په ژنيو کې يې د عروة الوثقی په نامه مجله خپروله.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نړۍ ټول تمدنونه د انسان په لاس رامنځ شوي دي او لا رامنځ ته کیږي به. دغه تمدنونه د انسان د تعقل، تفکر، تدبر او کړاو پایله وه او وي به. د تمدنونو د رامنځ ته کېدو مخکښ او لومړنی محرک هغه څوک دی، چې په پیل کې لږ تر لږه شپږ اووه کاله د یوه سالم، عاقل، مفکر او مدبر انسان د روزلو دنده پر غاړه اخلي؛ دا شخص مېرمن نومېږي. د حضرت محمد مصطفی ﷺ لومړنۍ روزنه هم الله په خپل حکمت مېرمن ته وسپارله، ځکه چې مېرمن د لورېینې، زړه سواندۍ، زغم او په مجموع کې د انساني معنوي ښکلا سمبول دی.

بویه، چې په ټولنه کې دا پوړ تثبیت او له وړتیاو یې د ټولنې د هوساینې او پرمختګ لپاره ګټه واخیستل شي. بېځایه او نامعقول خنډونه یې له مخې لیرې او د اسلام د سپېڅلي دین له ارشاداتو سره سم د هېواد او هېوادوالو د خدمت موقع ورکړی شي. له بده مرغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې تر اوسه لا د افغاني ټولنې اکثریت یا ښځه د بېځایه، نامعقولو او نااسلامي دودونو په پړو بند پر بند تړل شوې ده؛ خو انسان باید خپل همت له لاسه ور نه کړي؛

که اسمان دې د مزري په خولهٔ کښې ورکا
د مزري په خولهٔ کښې مه پرېږده همت
د عمل ذخیره واستوه د وړاندې
دا یو څو ورځې ژوندون دی غنیمت

همت له لاسه ورکول، بدمرغیو او ناخوالو ته غاړه ایښودل دي. د انسان همت دا نه مني، چې تل دې له بدمرغیو او ناخوالو سره مخامخ وي؛ خو داسې انسانان ډېر لږ پیدا کېږي، چې د زمري په خوله کې هم همت له لاسه ورنه کړي؛

لطیفه کبیر سراج هم له دغو باهمتو انسانانو څخه وه، چې په دودپاله افغاني ټولنه کې د ژورنالیزم په ډګر کې ښځینه مخکښه شوه او د تل لپاره یې د افغانستان د ژورنالیزم په تاریخ کې خپل نوم په خپل همت ثبت کړ.

د امیر حبیب الله خان مشر زوی، سردار عنایت الله په ۱۲۸۹ل = ۱۹۱۰م کې د ارواښاد محمود طرزي له مشرې لور

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیریه سره واده وکړ. «خیریه» د هغه مهال تر ټولو ښه خطاطه او ژباړنه وه. د خیریه د واده ثمره دولس اولادونه وو، لسم اولاد یې«لطیفه» نومېده، چې په ۱۳۰۲ل= ۱۹۲۳م کې یې نړۍ ته سترګې وغړولې او په لطیفه کبیر سراج مشهوره شوه.

کله چې غازي امان الله خان له واکمنۍ ګوښه شو، مشر ورور یې سردار عنایت الله خان درې ورځې د سلطنت چارې په لاس کې واخیستې؛ خو کله چې د انګلیسانو په پلمو پوه شو او حبیب الله کلکانی واک ته ورسېد، هغه د خپلې کورنۍ له ټولو غړیوسره په ۱۳۰۸ل= ۱۹۲۹م افغانستان پرېښود. لومړی هندوستان ته ولاړ او بیا عراق ته وخوځېد. هغه مهال امیر فیصل د عراق پاچا و. د ایران پاچا رضاشاه پهلوي هغه ته بلنه ورکړه؛ نو بیا د بصرې ښار له لارې ایران ته لاړ او په تهران کې استوګن شو. هغه مهال لطیفه سراج یوه کوچنوټې وه. هغې په خپل ګاونډي هېواد کې له لومړي سره زده کړې پیل کړې. په ۱۳۲۵ل= ۱۹٤٦ م کې یې پلار سردارعنایت الله خان په تهران کې ومړ. څه وخت وروسته د افغانستان د هغه مهال صدراعظم شاه محمودخان د محمدظاهرخان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دوره کې د سردارعنايت الله خان کورنۍ ته افغانستان ته د راتګ اجازه ورکړه او بېرته هېواد ته راوګرځېدله.

لطيفه سراج کابل ته له رارسېدو وروسته د دري، تاريخ او جغرافيې د ښوونکې په توګه په ملالۍ لېسه کې وګومارل شوه؛ خو تر ځنګ يې د مستوراتو په روغتون کې د دري د ښوونکې په توګه د هغه روغتون نرسانو ته تدريس هم پيل کړ. هغه يوازې ښوونکې نه وه د ښځو د نهضت ممثله او هڅوونکې هم وه. په ډېره مهربانۍ سره يې پېغلې او پېغلوټې د پرمختګ، هوساينې او ډيموکراسۍ لپاره هڅولې. لطيفه سراج او خور يې زينب عنايت سراج د زينب ننداري د تياتر هڅوونکې هم وې او د زينب ننداري په پرمختيا او پياوړتيا کې ډېر کړاوونه وګالل. د دريځ تر شا پر کارونو سربېره يې د ډرامونو په ليکلو کې هم مرسته وکړه. (افسانه) يې مشهور ډرام دی، چې په زينب ننداري کې ننداري ته وړاندې شوی و.

دې مخکښې مېرمنې هغه مهال په وياندۍ پيل وکړ، چې زياتره وګړي او په ځانګړي ډول ښځينه پوړ ان له لومړني سواده هم محروم و. کله چې ښاغلی عبدالغفور برېښنا د افغانستان راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمومي آمر و، لومړی به يې پروګرامونه د هغې په غږ د هغې په کور کې ثبتول او بيا به د راډيو له څپو خپرېدل؛ خو په ټولنې کې د زغم تر غبرګون وروسته رسماً راډيو ته ورغله او نيغ په نيغه به يې خبرونه، سياسي تبصرې او بېلابېل پروګرامونه لوستل او د راډيو له څپو به خپرېدل. مېرمن آمنه ملکزاده او رقيه حبيب ابوبکر هم لومړنۍ ښځينه وياندانې وې، چې له مېرمن سراج سره راډيو ته راغلې او وياندي يې پيل کړه.

کله چې د نرينه و تر څنګ په راډيو کې د ښځينه و نرم او لورانده غږ انګازه وکړه، تر هغه وروسته د خبرونو اورېدو ځانګړی خوند او رنګ پيدا کړ او اورېدو يې ستړيا نه رامنځ ته کوله. د هغې په زړه وړونکي خواږه غږ او نرمې لهجې، خبرونو اورېدو يو ځانګړی خوند درلود او له يو نواختۍ څخه راووتل.

لطيفې کبير سراج د ښځمنو وياندۍ ته لاره خلاصه کړه؛ نو د هغې نوم به د افغانستان د ښځينه وياندۍ په تاريخ کې د لطيفې په څېر په حافظو کې خوندي وي.

په تياتر کې د يوه هنرمند تمثيل نقش دی، چې په حرکاتو او غږونو سره نندارچيان بوخت ساتي؛ خو په دريځ کې د ډرام

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنسټیزه بشپړوونکې برخه د دریځ تر شا چارې دي، چې لطیفې سراج له خپلې خور زینب عنایت سراج او نورو مېرمنو سره په ګډه ترسره کولې.

هغو فرهنګي خدمتونو ته په کتنې چې د هېواد په فرهنګي ډګر کې یې ترسره کړل، د هېواد د مطبوعاتو له خوا وستایل او ونازول شوه. لومړی جایزه د ارواښاد "بېنوا" له خوا ورکړی شوه او د هغه وخت د اطلاعاتو او کولتور وزارت له خوا څو ستاینلیکونه ورکړی شول.

لطیفه کبیر سراج هغه مهال یو ځل بیا د هېواد له نازنینې غېږې جلا شوه، چې په ۱۳۵۸ل پخواني شوروي اتحاد په افغانستان یرغل وکړ. لومړی پېښور ته لاړه او له هغه ځایه یې بیا امریکا ته پناه یوړه.

هغې تر هېواد بهر هم د پام وړ فرهنګي خدمتونه کړي دي. پر ۱۹۸۰م کال په امریکا کې د استوګنې پر مهال د امریکا د دولت له خوا د دري برخې د ویاندې په توګه په امریکا غږ راډیو کې وګومارل شوه. لس کاله یې دنده ترسره کړه؛ خو د ژوندانه د خواږه ملګري د زړه ناروغۍ له امله، د عملیاتو لپاره له ورجینیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښخه کلفورنیا ته لاړه او څه موده هلته د مېړه تر څنګه پاتې شوه؛ خو له هغې سره هم ژوند وفا ونه کړه او له دې فاني نړۍ یې سترګې پټې کړې.

لطیفې کبیر سراج په ۱۳۳۸ ل= ۱۹۵۹م کې له کبیر سراج سره واده وکړ او د واده حاصل یې پنځه زامن او دوه لوڼې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د کابل راډیو لومړنۍ ښځینه ویانده وه.
- په افغانستان کې د ښځینه مدني خوځښت مخکښه وه.
- په ویاندۍ کې بې جوړې او د ځانګړي سبک څښتنه وه.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

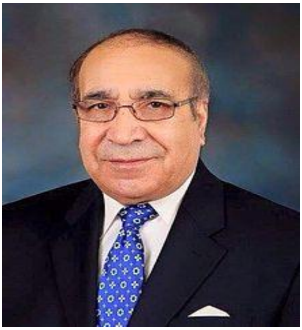

لکه چې د بشریت څېرې بدلې دي، همدا رنګه یې خویونه او مزاجونه او پرېکړې او قضاوتونه هم بدل دي. که د یوې مسألې په اړه د یوه سل کسيز انساني ټولي نظر وپلټل شي، ښايي د دوه کسو نظرونه هم کټ مټ سره ورته نه وي؛ د هر انسان ليد او نظر بېل وي؛ هیڅ داسې مسأله نه شي پيدا کېدای چې سل په سلو کې دې پرې اتفاق وي.

د اشخاصو په اړه د قضاوت هم دا حال دی؛ خو د کوم کس په اړه چې د ټولنې اکثریت مثبت یا منفي لید ولري؛ هغه د ټولنې منلی او یا رد کړی کس بللای شو.

علي احمد جلالي هم د افغاني ټولنې له منلو کسانو څخه دی، چې د افغاني ټولنې اکثریت یې په اړه مثبت لید لري. د کارونو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليدلورو ستاينه يې کېږي، په درنه سترګه ورته کتل کېږي او د هېواد په معنوي بيا رغاونه کې ترې تمې کېږي.

علي احمد جلالي د مرحوم استاد غلام جېلاني جلالي زوی چې پر ۱۳۱۹ل =۱۹۴۰م په کابل کې زېږېدلی، له آره د غزني ولايت د واغز ولسوالۍ د شهزادګانو کلي اوسېدونکی دی.

علي احمد جلالي لومړنۍ او منځنۍ زده کړې د کابل په حبيبيه لېسه کې پای ته رسولې دي. له حربي پوهنتون څخه يې د ليسانس سند اخيستی دی. له حربي پوهنتونه تر فراغت وروسته يې د امريکا په متحدو ايالتونو کې لوړو پوځي زده کړو ته ادامه ورکړه. بيا يې د انګلستان د شاهي اردو د کيمبرلی له کالج څخه د ارکانحرب ډيپلوم ترلاسه کړ او د امريکا د کليفورنيا د سمندري عالي تحصيلاتو په کالج کې يې د دفاعي مديريت په چارو کې زده کړه وکړه. جلالي د مقايسوی سياسي علومو په څانګه کې د فوق ليسانس ډيپلوم يې د متحده ايالاتو په بوسټن پوهنتون پورې اړوند د واشنګټن د سياسي علومو له انسټيټيوټ څخه تر لاسه کړ.

علي احمد جلالي په يوه عالمه او فاضله کورنۍ کې زېږېدلی دی. پلار يې د افغانستان د معاصري علمي او فرهنګي ودې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخکښانو څخه وو، چې د امان الله خان په دوره کې يې د لويې پکتيا د معارف د لومړني مدير په توګه عصري ښوونځي تأسيس کړل. تر دې دندې د مخه هغه په قطغن کې د "بيدار اخبار" مؤسس مدير و. په سقوي دوره کې ده خپله دنده پرېښوده او خپل اصلي ټاټوبي د شهزادګانو کلي ته لاړ. کله چې نادر شاه قدرت ونيوۀ نو يو شمېر علمي کادرونه يې راټول کړل او د" انجمن ادبی" په نامه يې يوه علمي او فرهنګي ټولنه تأسيس کړه، چې د مرحوم استاد په ګډون د هېواد نامتو شخصيتونه لکه غلام جېلاني خان عظيمي، قاري عبدالله ملک الشعرا، مير غلام محمد غبار، ميرمحمد قاسم رشتيا، امين الله خان زمريالی، سرور خان ګويا، عبدالباقي لطيفي، عبدالغفور برشنا او داسې نور نوميالي کسان يې غړي وو.

استاد غلام جېلاني جلالي په وروستيو کلونو کې په معارف، مطبوعاتو او کابل پوهنتون کې دندېې تر سره کړې. په پښتو، دري او عربي ژبو يې په سلهاوو مقالې او کتابونه وليکل چې ډېر يې په افغانستان، ايران، لبنان او مصر کې چاپ شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د علي احمد جلالي ميني له تحقيق سره د پلار په همدې علمي چاپېريال کې وده وکړه. ده په دولسم صنف کې د "شېرشاه سوري" راډيويي فيچر ډرامه وليکله چې له نشر وروسته يې ستر شهرت وموند. له هغه وروسته د دهٔ ارتباط له راډيو ژورناليزم سره هيڅکله پرې نه شول. جلالي د حربي پوهنځي په درسته تعليمي دوره کې هر کال عمومي اول نومره گی وگټله او له فراغت سره سم د شاهي فرمان په اساس د بريال په نښان ووياړل شو. دی په پوځي قطعاتو کې تر خدمت او په حربي پوهنتون کې د يوې مودې تر تدريس وروسته د لوړو زده کړو لپاره امريکا ته لاړ. هلته يې د لوړ پوړو صاحب منصبانو عالي کورس ولوست. کله چې له امريکا راغی؛ نو د افغانستان پوځي تاريخ يې وليکه چې په دوو ټوکونو کې په (۱۳۴۳- ۱۳۴۷ل= ۱۹۶۴- ۱۹۶۸م) کلونو کې چاپ شو. تر دې وروسته، جلالي د افغانستان راډيو او تاريخ ټولنې په غوښتنه شپږ کاله په پښتو او دري ژبو« د تاريخ يوه پاڼه» او «صفحه ای از تاريخ» اونيز راډيويي پروگرامونه وليکل او نشر يې کړل. څلور کاله يې د اطلاعاتو او کلتور وزارت په غوښتنه د افغانستان د تاريخي آبداتو د تاريخ په اړه په پښتو او دري ژبو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

«لرغوني خاطرات» او «راز هایی از دل باستان » راډیويي ډراماتيزې اونيزې خپرونې وليکلې او په کابل راډيو کې يې نشر کړې.

هغه له ۱۳۴۷ – ۱۳۵۶ل = ۱۹۶۸-۱۹۷۷م پورې د ملي دفاع په وزارت کې پر مسلکي دندې سربېره په حربي پوهنتون، هوايي پوهنځي او د افسرانو په عالي کورس کې د پوځي تکتيک، اوپراتيفي صنعت، ستراتيژي او د حرب تاريخ، استاد پاتی شوی دی. له ۱۳۴۵ نه تر ۱۳۵۶ل= ۱۹۶۶-۱۹۷۶م کال پورې يې په اردو مجله کې تقريباً هره مياشت د نړۍ د مهمو سياسي او ستراتيژيکي پېښو تحليلي مقالې خپرې شوې دي.

په ۱۳۵۳ل=۱۹۷۴م کې جلالي د مرحوم جمهورئيس سردار محمدداؤد په امر د بهرنيو چارو وزارت د ديپلوماسۍ په نوي تأسيس شوي انستيتيوټ کې د «حرب او ديپلوماسۍ» د استاد په توگه وگومارل شو.

په هغه انستيتيوټ کې د بهرنيو چارو وزارت پر مامورينو سربېره د د فاع، کورنيو چارو، ماليې او ځينو نورو وزارتونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جګپوړو مامورینو د ملي ستراتیژۍ په چارو کې مسلکي زده کړې کولې.

د انستیټیوټ په نورو استادانو کې ډاکتر روان فرهادي، مرحوم ډاکتر حسن کاکړ، پوهاند عبد السلام عظیمي، پوهاند غلام سخي مصئون، ډاکتر اکبر خرد، توریالی عثمان او ډاکتر ذبیح الله انتظام د یادونې وړ دي.

جلالي درې کاله په دې انستیټیوټ کې تدریس وکړ او دولس لکچرونه یې ولیکل، چې یوه۴۵۰ پاڼیزه تدریسي مجموعه ترې جوړه شوه ا وپه خارج کې د افغانستان ټولو سفارتونو ته توزیع شوه .

جلالي په ۱۳۵۵ل = ۱۹۷۶م کې د جمهور رئیس په امر د هغه پوځي مسلکي کمېسیون د سکرتر جنرال په توګه وټاکل شو، چې هدف یې په ملي بڼه د ټولو پوځي مسلکي تعلیم نامو اوعسکري دکتورین تعدیل او تنظیم و.

علي احمد جلالي د افغانستان په اردو کې تر شل کاله خدمت وروسته د شوروي یرغلګرو پر ضد جهاد کې ونډه واخیسته. په دغه وخت کې د یوه پوځي افسر په توګه د مجاهدینو په لیکو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو لوړپوړی پوځي پلان جوړوونکی و. په ۱۳۶۱ لمریز کې یې د امریکا متحدو ایالاتو ته پناه یوړه او هلته یې له ۱۹۸۲ ـ ۲۰۰۲م= ۱۳۶۱-۱۳۸۱ل کال پورې له امریکا غږ راډیو سره د خپلې دندې پر مهال د پښتو، دري او پارسي ژبو د خپرونو مشري پر غاړه درلوده. په دغو کلونو کې جلالي پر اداري چارو سربېره د امریکا غږ لپاره سیاسي، خبري او کلتوري پروګرامونه په پښتو، دري اوا نګلیسي ژبو هم لیکل او خپرول.

په پورتنیو ډګرونو سربېره جلالي په ادبیاتو او لرغونپېژنه کې هم د یادولو وړ او مهم کارونه ترسره کړي دي. په دې لړ کې «د بېدیا ګلونه» هغه ادبي میاشتنی پروګرام و، چې جلالي په کې د پښتو د ولسي موسیقۍ او ادبیاتو پیغامونه د امریکا د ولسي سندرو او فولکلور له مضامینو سره پرتله کول. دې پروګرام څو ځلې د امریکا غږ د غوره پروګرامونو تر ټولو اوچتې کلنۍ جایزې وګټلې.

د یوه ژورنالیست په توګه جلالي له ۱۹۸۲ ـ ۱۹۹۳م= ۱۳۶۱-۱۳۷۲ل کال پورې د افغانستان جګړه او له ۱۹۹۳ـ۲۰۰۰م= ۱۳۷۲-۱۳۷۹ل کال پورې د پخواني شوروي اتحاد او منځنۍ آسیا حالات

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپرلي او ارزولي دي. نوموړي د پخواني شوروي اتحاد د منځنۍ آسيا جمهوريتونو ته زيات ژورنالستيک سفرونه هم کړي دي او د هغې سيمې د سياسي، اقتصادي، فرهنگي او اجتماعي جرياناتو په اړه يې د امريکا غږ لپاره په انگرېزي ژبه نږدې ۵۰۰ تحليلي مقالې ليکلې دي، چې د هغې راډيو په مختلفو ژبو ترجمه او خپرې شوې هم دي.

علي احمد جلالي د ښاغلي حامد کرزي د جمهوري رياست په دوره کې د ۲۰۰۳م جنوري - ۲۰۰۵م سپتمبر =۱۳۸۱-۱۳۸۴ل پورې د کورنيو چارو د وزير په توگه دنده ترسره کړه. ده په داسې وخت کې د کورنيو چارو د وزارت مشري پر غاړه واخيسته، چې په هېواد کې د اوږدو جگړو له آمله د پوليسو، امنيتي او سيمه ييزو ادارو جوړښتونه (ولايتونه، ولسوالۍ او ښاروالۍ، چې هغه وخت په داخله وزارت پورې تړلي وو) تر ډېره حده ويجاړ شوي وو او د بيارغاونې چارې يې د مالي سرچينو د کمښت، سياسي کړکېچ او امنيتي ننگونو له امله له سختو ستونزو سره مخامخ وې.

جلالي د ملي پوليسو د بيارغاونې لپاره د بين المللي همکاريو په مرسته د اصلاحاتو يو پراخ پلان طرح کړ. د دې اصلاحاتو هدف

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا و، چې د افغانستان پولیس د یوه ملي او ناسیاسي قوت په توګه د خلکو د سر او مال د ساتنې لپاره وروزل شي او د قانون د تنفیذ د یوه با صلاحیته اورګان په توګه عمل وکړي. په دې لاره کې ستونزې کمې نه وې. له یوې خوا د دولت دننه او د دولت نه بهر یو شمېر زورواکو ډلو د پولیسو په لیکو کې د خپلو شخصي او ډله ییزو ګټو لپاره د نفوذ او مداخلې هڅه کوله او له بلې خوا په پولیسو کې ځینو عناصرو د نشه يي توکو له قاچاقچیانواو نورو قانون ماتوونکو سره لاره درلوده، چې په دې ډول یې د ټولو خدمتګارو پولیسو نوم بد کړی و.

که څه هم د یو لړ بنسټیزو اصلاحي اقداماتو په نتیجه کې د پولیسو د مسلکي روزنې او تعییناتو په برخه کې چې د مسلکي وړتیا په معیارونو بنا وو، پرمختګ وشو او د ملېشه سالارانو د شخصي ګټو او سیاسي مداخلو مخه ونیول شوه؛ خو ستونزې لا هم پا تې وې. د تروریزم پر وړاندې د مبارزې په هڅو کې د افغانستان حکومت او بین المللي ځواکونو او مرسته کوونکو هېوادونو، په پخوانو جنګسالارانو او نویو راټوکېدلو زورواکو ډلو باندې اتکا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوله، په داسې حال کې چې دغه ډلې زياتره په خپلو شخصي او ډله ييزو گټو پسې وې.

دې وضعې د بيا رغاونې په چارو کې د غرضي ډلو لاس پياوړی کړی و. د څو ملېشه پالو ډلو مشران، سره له دې چې په دولت کې يې ستر رسمي مقامونه درلودل (د واليانو او د قول اردو قوماندانانو په شمول) د تنظيمي او شخصي مقاصدو لپاره په خپلو کې د درنو وسلو په زور جنگېدل او لويې سيمې لکه پکتيا، بلخ، جوزجان، بادغيس، هرات، فراه او کندهار يې د ولس لپاره ناامنه کړې وې. په ۱۳۸۲ -۱۳۸۳ل= ۲۰۰۳-۲۰۰۴م کلونو کې د کورنيو چارو د وزارت زيات وخت د همدې تنظيمي کورنيو شخړو د ختمولو او د امن د بيا ټينگولو پر هڅو تېر شوی دی.

په هر حال په ۱۳۸۲-۱۳۸۴ل= ۲۰۰۳-۲۰۰۵کلونو کې ۵۰۰۰۰ کسه ملي پوليس، ۱۲۰۰۰ کسه سرحدي پوليس، د مخدره موادو د قاچاق پر ضد د مبارزې پوليس، د عامه نظم پوليس، د تروريزم پر ضد د مبارزې پوليس او د جنايي او درندو جرايمو پر ضد د مبارزې قوتونه تشکيل او وروزل شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغو ځواکونو د ۱۳۸۲ م کال د لويې جرگې، د ۱۳۸۳ل= ۲۰۰۴م کال د جمهوري رياست او د ۱۳۸۴ل= ۲۰۰۵ م کال د پارلماني انتخاباتو د امنيت په خوندي کولو کې اساسي ونډه درلوده او دا کار يې په بري تر سره کړ؛ خو د مؤثرو وسلو، تخنيکي وسايلو او د ځمکنيو او هوايي انتقال د امکاناتو د محدوديت له امله ځينې اصلاحي پروگرامونه نيمگړي پاتې شول.

بله ستونزه چې د پوليسو د مسلکي ودې مخه يې ونيوله د وسله والو مخا لفينو سره د مقابلې په کار کې له پوليسو نه د يو جنگي ځواک په توگه کار اخيستل وو. دا کار د دې سبب شو چې پوليس خپله اصلي دنده- د خلکو د امن ساتل او د جرايمو پر ضد مبارزه- په بشپړ ډول تر سره نه کړای شي. د درندو وسلو او تجهيزاتو د نشتوالي له امله يې په جگړه ييزو عملياتو کې د ملي اردو او بين المللي ځواکونو په پرتله څو ځلې زيات تلفات ورکړل.

جلالي هغه کوله، چې په افغانستان کې د بشري امنيت له لارې پايداره ثبات رامنځ ته شي. د دې معنی دا وه چې عام ولس له ويرې او احتياج نه آزاد شي. په هغو شرايطو کې خلک د ترهگرو د ظالمانه حملو او وژنو، د زورواکانو د خپلسريو، د متشکلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنایتکارو ډلو د لوټماریو او د فاسدو سیمه ییزو حکومتي چارواکو د بېباکیو نه په ویره کې وو. له بلې خوا د څو لسیزو جنګونو او بې ثباتۍ د ولس اکثریت د فقر او احتیاج په منګولو کې ښکېل کړی و، ځکه نو رښتونی امنیت له ویرې او احتیاج نه د خلکو خلاصون و.

د دې کار د ترسره کولو لپاره جلالي د خپل نژدې درې کلن وزارت په موده کې په دریو عمده ساحو کې پرلپسې هڅې وکړې:

لومړی: ده د یو شمېر نورو اصلاح طلبه مشرانو او متخصصینو په ملتیا هڅه وکړه، مرسته کوونکې هېوادونه په دې قانع کړي چې تر هر څه د مخه پر سترو اقتصادي زېربنایي پروژو - د مواصلاتي لارو بیارغاول، د زراعتي سکتور وده او د اوبو او برېښنا برابرول- پانګونه وکړي.

د دغو ساحو پراختیا د سترو مثبتو سیاسي، امنیتي، اقتصادي او اجتماعي بدلونو لامل ګرځېدای شوه او د بشري امنیت د راوستو لپاره یې لازم شرایط را منځ ته کولای شول؛ خو د مرستندویه هېوادونو لومړیتوب د بېړنیو او کوچنیو لنډ مهاله اقتصادي پروژو

(c) ketabton.com: The Digital Library

تمویل و، چې د دوی په اند یې د تروریزم پر وړاندې د مبارزې له ستراتېژۍ سره مرسته کوله؛ خو ستراتیژیک اغېز یې لنډ مهاله و.

دوهم: جلالي د سیمه ییزو ادارو بیارغاونه د ښې حکومتوالۍ او امنیت ستنه او په دې کار کې یې د ولسوالیوجوړول د بیارغاونې اساسي بنسټ باله؛ نو ځکه یې په ۱۳۸۲ل= ۲۰۰۳م کال کې د افغانستان د ۳۶۵ ولسوالیو د فزیکي او اداري بیارغاونې پروګرام طرح او عملي کړ چې بیا « د افغانستان د ملي ثبات تحکیم» په نامه د یوه ملي پراختیایي پروګرام په توګه راڅرګند او سترې بین المللي مرستی یې جلب کړې. که څه هم دا پروګرام ښه په قوت سره پیل شو او د یو شمېر ولسوالیو مرکزونه جوړ شول؛ خو کله چې دا پروګرام د کورنیو چارو له وزارت څخه د یوې ځانګړې پروژې په نامه جلا او د څو وزارتونو تر اختیار لاندې راغی، هغه پخوانی خوند یې ورک شو.

دریيم: جلالي هڅه وکړه چې د امنیتي اصلاحاتو له لارې پولیس او نورې امنیتي ادارې د دولت د قانوني او مشروعو نهادونو په توګه پیاوړې شي او د قوت مشروع استعمال د دولت تر انحصار لاندې راشي. دې هدف ته رسېدلو د مؤسساتو د ودې او مؤثریت

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره د کافي پانگونې غوښتنه کوله، چې په هېواد کې د زورواکیو پر ځای قوي مشروع نهادونه را منځ ته شي . د دې کار لپاره جلالي د دوستو او مرستندویه هېوادونو د مرستې جلبولو پرلپسې هڅې وکړې او یو شمېر مسلکي مقالې یې ولیکلې. که څه هم څو کاله وروسته د پولیسو او اردو د ودې لپاره زیاته مالي پانگونه وشوه؛ خو ډېر مساعد فرصتونه وړیا له لاسه وتلي وو.

کله چې ښاغلي جلالي د بُن د پروسې په پای یعنې د ۱۳۸۴ل په سنبلې = ۲۸سپتمبر ۲۰۰۵ م کې د ځینو ملحوظاتو له امله د کورنیو چارو وزارت له مقام څخه استعفی ورکړه، دوه اونۍ وروسته یې بېرته د متحده آیالاتو د ملي دفاع په پوهنتون کې د تدریس کار پیل کړ. ده پخوا هم کله ناکله په دغه پوهنتون کې درس ورکاوۀ. د ۲۰۰۵م کال له اکتوبر را په دې خوا تر اوسه پورې ښاغلی جلالي په دغه پوهنتون کې د ممتاز پروفیسر(Distinguished Professor) په توگه د امنیتي پالیسۍ، دفاعي ستراتیژۍ، د تروریزم او بلواگانو پر وړاندې د مبارزې او نورو اړوندو مسایلو په اړه تدریس او څېړنې کوي. پر دې سربېره جلالي په همدې پوهنتون کې د ستراتیژیکو مطالعاتو د ملي انستیټیوټ د مشر شنونکی غړي په

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه د نړۍ د مختلفو سياسي او ستراتيژيکو مسألوپه اړه څېړنې کړي او لکچرونه يې ورکړي دي.

په دغه موده کې د جلالي ډېرې علمي څېړنې د پوهنتون او نورو امريکايي او اروپايي مؤسسو له خوا چاپ شوې دي. جلالي په متحده ايالاتو، اروپا، جنوبي او مرکزي آسيا او د نړۍ په ډېرو هېوادونو کې د يوه پېژندل شوي پروفيسور په نامه راڅرګند شوی دی.

په تېرو درېو لسيزو کې جلالي همدا رنګه د متحده ايالاتو د ارکانحربۍ او ملي دفاع په کالجونو او د انګلستان په لوړو پوهنځي مؤسسو کې تدريس کړی او په لس ګونو پوهنځي او سياسي رسالې يې ليکلي دي. دۀ په امريکا، اروپا، منځني ختيځ، هند، پاکستان، تايليند، سينګاپور، جاپان، چين، منځنۍ آسيا او افريقايي هېوادونو کې په سلهاوو مسلکي سيميناورونو کې ونډه اخيستې او علمي مقالې يې وړاندې کړې دي. د نړۍ زياتو راډيويي، تلويزيوني او چاپي مطبوعاتو له جلالي سره د نړۍ د روانو حالاتو په اړه په سلهاوو مرکې خپرې کړې، چې په هغو کې NBC FOX, RT, ,

(c) ketabton.com: The Digital Library

CNN, BBC,VOA, CBC, ABC نیویارک ټایمز، واشنګټن پوسټ، ګارډینز، شپیګل، ډیلي ټیلګراف او نور شامل دي.

جلالي د خدمت په دوره کې ډېر دولتي نښانونه، مډالونه او جایزې تر لاسه کړې دي، چې په هغو کې د وزیر اکبرخان دولتي مډال، د لویې جرګې د عالي خدمت مډال، د بریال درې نښانونه، لومړۍ درجه نښان (د سرو زرو) دوهمه درجه (د سپینو رزو) دریمه درجه (د برونزو) دوه د وړتیا مډالونه، پنځه د امریکا غږ او یو د ملي دفاع د پوهنتون د غوره خدمت ستاینلیکونه او یوولس د امریکا غږ د غوره پروګرامونو جایزې شاملې دي.

علي احمدجلالي په انګلیسي، فرانسوي، عربي، روسي، اردو او ترکي ژبو پوهیږي او په خپلو څېړنو کې یې د دغو ژبو له منابعو څخه ګټه اخیستې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جلالي مهم چاپ شوی آثار:

جلالي د ليکوالۍ په ډګر کې هم يوه ډېره ياده او نوميالۍ څېره ده. د افغانستان او منځنۍ آسيا د سياسي، پوځي او فرهنګي حالاتو په اړه يې ډېر کتابونه او مقالې ليکلې دي اود امريکا په متحدو ايالاتو، انګلستان، افغانستان، پاکستان او ايران کې يې ډېر آثار په انګليسي، پښتو، دري، عربي، ترکي او فرانسوي ژبو چاپ شوي دي.

د دۀ تر ټولو نوی کتاب چې په انګرېزي ژبه د امريکا کانزاس پوهنتون چاپ او نشر کړی دی « له سترې لوبې نه د تروريزم پر وړاندې تر نړيوالې مبارزې پورې د افغانستان پوځي تاريخ A Military History of Afghanistan from the Great Game to the Global War on Terror » نومېږی. تر دې مخکې د دۀ «تر غرۀ هاخوا» کتاب (The Other Side of the Mountain) چې په افغانستان کې د شوروي پوځ پر وړاندې د افغانستان د مجاهدينو جنګي تکتيکونه بيانوي په تېرو شلو کلونو کې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

امریکا او اروپا کې شپږو ناشرانو څو څو ځلې چاپ کړی دی او په څو ژبو ژباړل شوی هم دی.

دا کتاب د جلالي لور "ډاکتر بهار" جلالي په دري ترجمه کړی، چې څو کاله پخوا د امریکا اردو چاپ او خپور کړی دی. په دري ژبه د جلالي"مطالعۀ تاریخ افغانستان از نگاه عسکری" چې ارواښاد پوهاند حبیبي پرې سریزه لیکلې ده، په دوو ټوکونو کې څه کم پنځوس کاله پخوا د افغانستان د اردو نشراتو له خوا چاپ او خپور شوی دی. د دۀ نور کتابونه، لکه: (د میوند د تاریخي جګړې پوځي څېړنه، د خوشحال خان د عصر او چاپېریال پوځي څېړنه، منتخبات اشعار استاد غلام جیلانی جلالی) په دې وروستیو وختو کې په افغانستان کې چاپ او خپاره شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جلالي هغه نور عمده آثار چې په انګریزي، فرانسوي او هسپانوي ژبو چاپ شوي دي:

١. ***Afghanistan National Defense and Security Forces in Transition***, USIP, Washington DC, May ٢٠١٦

٢. ***Afghanistan's bubble of Optimism bursts***, The Hill, Congress Blog, and November ١٨, ٢٠١٥

٣. ***Renewing Afghanistan's Social Contract***, IPI Global Observatory, December ٨, ٢٠١٥

٤. ***Forging Afghanistan National Unity Government,"*** a Peace Brief Paper at USIP (December ٢٠١٤) on discussing the Challenges facing the Afghanistan National Unity Government.

٥. ***The Security Sector reform in Afghanistan-Achievements and Setbacks,*** published by the Journal of International Peace Operations (JIPO),March ٢٠١٢

٦. ***Non-State Armed Groups-Challenges and Opportunities,*** published by the Special Issue of the International Red Cross Journal, Geneva, Summer ٢٠١١

٧. Commentary on the Kandahar Jail break (***Pervasive Corruption and Public Distrust)***, published in New York Times' opinion page on April ٢٦, ٢٠١٠.

٨. ***"Afghanistan in Transition,"*** published in the autumn ٢٠١٠ issue of Parameters which is available on line.

٩. Commentary on ***U.S. Strategy Review for Afghanistan*** in New York Times' opinion page on December ١٦ ٢٠١٠.

١٠. ***What to expect from General Petraeus,*** New York Times, June ٢٤, ٢٠١٠

(c) ketabton.com: The Digital Library

١١. ***Afghanistan: Long-term Solutions and Perilous Shortcuts,*** Prism Quarterly (NDU), published in September ٢٠١٠ Issue

١٢. ***Is Fair Election in Afghanistan Possible,*** New York Times, October ٢١, ٢٠٠٩

١٣. ***Is it Time to Negotiate with the Taliban,*** New York Times, Sep ١, ٢٠٠٩

١٤. ***Afghanistan: A Long Hot Summer and A Call for Change***, Far Eastern Economic Review, July/August ٢٠٠٩ issue

١٥. ***Winning in Afghanistan***, *Parameters*, Spring ٢٠٠٩ issue, Carlisle Barracks, Penn, USA, May ٢٠٠٩

١٦. ***How to Win in Afghanistan***, OP-ED, The Washington Times, March ١, ٢٠٠٩

١٧. ***Afghanistan: Regaining Momentum***, *Parameters*, winter ٢٠٠٧-٢٠٠٨ issue, Carlisle Barracks, Penn, USA, Jan ٢٠٠٨

١٨. ***Expeditionary Forces: Superior Technology Defeated - The Battle of Maiwand***. ٢٠٠٦. Coauthored with Lester W. Grau. A book chapter in "The British Army ١٨١٥-١٩١٤,) Harold E. Raugh Jr. Ed. Ashgate Publishing Limited, England, USA. ٢٠٠٦

١٩. ***Trans-national Crime and the challenge for regional cooperation*** – a book Chapter in "***the Non-Traditional Security Challenges in Asia***," Routledge India, June ٢٠١٥.

٢٠. Monograph: ***Afghanistan - Challenges of the Transition to Peace,*** Emirate Center for Strategic Studies and research(ECSSR), Abu Dhabi, December ٢٠١٢

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱. ***The Challenge of Security Transition in Afghanistan*** – Book Chapter, Singapore National University, July ۲۰۱۲

۲۲. ***The Future of Security Forces in Afghanistan***. Book chapter in *“The Future of Afghanistan,”* United States Institute of Peace (USIP). January ۲۰۰۹

۲۳. ***The Challenge of Regaining Momentum in Afghanistan***. A book chapter in “Asian Security” by the Institute of Defense and Strategic Analysis (IDSA), New Delhi, India, February ۲۰۰۹

۲٤. **Countering Narcotics in Afghanistan. ”A book chapter in the Institute of National Strategic Studies (INSS) “*Global Security Assessment*,” National Defense University. October ۲۰۰۸**

۲٥. ***Afghanistan: The Challenge of State Building***. A book chapter in "*Afghanistan: transition Under Threat*,” Geoffrey Hayes, editor, and Mark Sedra, editor, Wilfrid Laurier University Press, August ۲۰۰۸

۲٦. ***Afghanistan: The legacy of War and the Challenge of Peace Building.***۲۰۰٦. A book chapter in "*Building a New Afghanistan,*” by Robert I. Rotberg ed. edited by Brookings Institution Press and the World Peace Foundation, ۲۰۰٦

۲۷. ***A Historical Perspective on Iran-Afghan Relation***, a chapter in the book titled "*Iran and Eurasia*" edited by Ali Mohammadi, Ithaca Press, London, ۲۰۰۰

۲۸. ***The Theory of Combat***, Institute of Military Conflict, ۱۹۸۹, Participated as member of the Institute in authoring a theoretical understanding of the nature of the combat process as a basis for model and simulation development,

(c) ketabton.com: The Digital Library

٢٩. ***Combating Opium in Afghanistan*. ٢٠٠٦**. Coauthored with Robert B. Oakley and Zoe Hunter. Strategic Forum No. ٢٢٤, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, November ٢٠٠٦, Washington D.C.

٣٠. ***Forbidden Cross-Border Vendetta: Spetsnaz Strike into Pakistan during the Soviet-Afghan***, Journal of Slavic Military Studies, December ٢٠٠٦

٣١. ***Five Years later Afghanistan Pays for Sins of Omission*.** Baltimore Sun, October ٨, ٢٠٠٦. It was also published by several other major papers across the country and the Khalij Times. The article reviewed the past five years and made suggestions on ways to improve the security situation in Afghanistan.

٣٢. ***Nation Building on the Cheap***. ٢٠٠٦. The Washington Post, May ٢٨, ٢٠٠٦

٣٣. ***The Future of Afghanistan***, Parameters, Spring ٢٠٠٦ issue, Carlisle Barracks, Penn, USA, Feb ٢٠٠٦

٣٤. ***Afghanistan in*** ٢٠٠٢*: The Struggle to Win Peace*, Asian Survey, University of Berkley, Ca. January ٢٠٠٣

٣٥. ***Demobilizing War machines: Making Peace last***, a paper presented at and published by the U.N. conference on Rebuilding Societies Emerging from Conflict (September ٩-١١, ٢٠٠٢)

٣٦. ***Rebuilding Afghanistan's National Army***, Parameters, US. Army War College, Autumn, ٢٠٠٢

٣٧. ***Afghanistan: Political Participation and Security,*** Georgetown University, Center for Muslim-Christian Understanding, Summer ٢٠٠٢

(c) ketabton.com: The Digital Library

٣٨. ***Russian-Iranian Strategic Partnership***, Parameters, US. Army War College, Winter ٢٠٠١

٣٩. **A detailed Military Analysis of the Battle of Maiwand** (Pashto), Afghan Cultural Association, Peshawar, ٢٠٠٠

٤٠. ***Expeditionary Forces: Superior Technology Defeated*** - *The Battle of Maiwand,"* U.S. Military Review, May-June ٢٠٠١

٤١. ***Afghanistan: the Anatomy of an Ongoing Conflict***, Parameters, US. Army War College, spring ٢٠٠١

٤٢. ***The Campaign for the caves : the battles of Zhawar in the soviet-Afghan war*** - la guerre des grottes : la bataille de Zhawar pendant la guerre soviétique en Afghanistan**,** Journal of slavic military studies (the) , ٢٠٠١, vol. ١٤ n°٣, p. ٦٩-٩٢ Vértitable guerilla, la bataille de Zhawar a montré les insuffisances de tactique des deux armées.

٤٣. ***Iran-Central Asia: Reminiscing the Past and Looking to the Future***, Central Asia Monitor, No. ٤, ٢٠٠١

٤٤. ***Islam as a Political Force in Central Asia: The Iranian Influence***, Central Asia Monitor, No. ٢, ١٩٩٩

٤٥. ***Kashmir: Flashpoint or Safety Valve?*** By Mr. Lester W. Grau Foreign Military Studies Office, Fort Leavenworth, KS. And Mr. Ali A. Jalali. This article was previously published in ***Military Review*** July-August ١٩٩٩.

٤٦. ***Night Stalkers and Mean Streets: Afghan Urban Guerrillas***, by Mr. Ali A. Jalali and Mr. Lester W. Grau, Foreign Military Studies Office, Fort Leavenworth, KS. This article was previously published in ***Infantry*** January-April ١٩٩٩.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤٧. ***Wither the Taliban? Taliban–A Model for "Islamicising" Central Asia?*** The Cyber-Caravan, Johns Hopkins University, vol. ١, No. ٤, March, ٦, ١٩٩٩

٤٨. ***Underground Combat: Stereophonic Blasting, Tunnel Rats and the Soviet-Afghan War*** - Lester Grau and Ali Ahmad Jalali. *Engineer* article November ١٩٩٨

٤٩. ***The Break-up of State Structures in Afghanistan***, *in Persian*, Mehragan (Iranian Journal), Summer ١٩٩٨

٥٠. ***The Clash of Values and Interests in Afghanistan***, Institute of World Politics, Washington D.C. ١٩٩٥

٥١. ***Identity Issues in Central Asia*** (١٩٩٤), Institute of World Politics, Washington D.C. ١٩٩٤

٥٢. ***Russia's Military Establishment in Transition***, Institute of World Politics, Washington D.C. ١٩٩٣

٥٣. ***Strategic and Operational Aspects of the Soviet Invasion of Afghanistan***, International Conference on Light Infantry, Seattle, ١٩٨٥

٥٤. ***U.S.-Kazakhstan Strategic Partnership***: An hour-long documentary published and broadcast by VOA in several languages, ١٩٩٤

٥٥. ***Civil-Military Relations in a Democracy***: An hour-long documentary published and broadcast by VOA in several languages, ١٩٩٥

٥٦. ***Intellectual Property Rights***: A seven-part series of reports published and broadcast by VOA in several languages, ١٩٩٥

٥٧. ***Poppies Along the Silk Road:*** An hour-long documentary

(c) ketabton.com: The Digital Library

published and broadcast by VOA in several languages, ۱۹۹۵

۵۸. ***Afghanistan- The War of the Neighbors***: An hour-long documentary published by VOA and broadcast in several languages, ۱۹۹٦More than ٤۰۰ **reports** and news analyses in English on Iran, Afghanistan and Central Asia published and broadcast by the Voice of America

شاه محمود میاخیل، د کورنیو چارو پخوانی وزیر علي احمد جلالي او مشوانی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د سیمې په کچه لا څه چې په نړیواله کچه یو نومیالی پوځي شخص دی.
- په نړیوالو سیاستونو پوه، تجربه کار او مخکښ ژورنالیست او د افغانستان له ګوتو په شمېر دیپلوماتانو څخه هم دی.
- تکړه ادیب او لیکوال دی، چې ځینې آثار یې په نړیواله کچه مقبولیت او د لومړي لاس د ماخذ حیثیت لري.
- د ربشتینولۍ، وړتیا او تجربې پلوي او مدبر چارواکی دی.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه چې هر مهال او هر ځای یې د هېواد او ملت خدمت ته ملا تړلې وي، ملت یې هم هیڅکله له یاده نه باسي. خادم او فرهنګي نه مري، په فزیکي ډول له ټولنې څخه جلا کېږي؛ خو په معنوي ډول د هغو په سینو کې ژوند کوي، درناوی یې کېږي، ستایل کېږي او له الله تعالی یې د بخښنې غوښتنې کېږي. له همدغو څېرو څخه یو هم **محمدرحیم شیدا** دی.

شیدا محمدرحیم د علیرضا خان زوی پر۱۳۰۰ل د فاریاب ولایت په میمنه کې زوکړی او په ختنه ازبک دی. شیدا لومړنۍ زده کړې تر متوسطې پورې په خصوصي او غیررسمي ډول تر سره کړې دي او بیا په دولتي ادارو کې پر دندو بوخت شوی دی. په۱۳۲۹ل کې د میمنې ښاروال مقرر شوی دی. درې دورې(نهمه، یوولسمه او دیارلسمه) په ملي شورا کې د میمنې د خلکو له خوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

استازی و. له۱۳۳۴- ۱۳۳۶ل پورې په ملي شورا کې د میمنې د خلکو استازی او د ملي شورا لومړی منشي و.

د تخار او بغلان د والي په توگه یې هم دندې ترسره کړې دي.

دلیکوال شاه محمود میاخېل پلار سید محمود "حسرت" په تخار کې له محمدرحیم شیدا سره کار کړی دی. میاخېل هم شیدا لیدلی دی. میاخېل وایي:

محمد رحیم شیدا د داؤد خان سره نږدې اړیکي درلودل او نهایت پاک او دینداره شخصیت و. کله چې داؤد خان د دویم ځل لپاره خپله کابینه اعلان کړه، زه هم د خپل پلار لیدو ته تخار ته ورغلي وم؛ نو یوه ورځ محمد رحیم شیدا خپل موټر زما پلار پسې راولېږه. موټروان ویل چې والي صیب درسره کار لري؛ نو زه هم د خپل پلار سره د شیدا صاحب لیدو ته ورغلم. شیدا صاحب مې پلار ته وویل چې نن مې زړه ډېر خفه دی، ځه چې د سیند پر غاړه چېرته سره کښېنو. هماغه وو چې د تخار د سیند غاړې ته لاړو. زما پلار ته یې وویل چې زه ډېر زیات ځکه خفه یم چې افغانستان له سخت خطر سره مخامخ دی. نوې کابینې ته یو څه امېد و؛ خو کله چې کابینه اعلان شوه نو دا امېد مې هم ختم شو او داؤد خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه پوهېږي چې د هغه شاوخوا خرابو کسانو نیولې ده. هماغه وو چې څه موده وروسته د ثور کودتا وشوه.

وکیل گل محمدخان د خاص کونړ چې هغه هم د محمدرحیم شیدا سره د ولسي جرگې دویم منشي و، یوه ورځ یې ما(لیکوال) ته په پېښور کې وویل چې کله موږ له شیدا سره مسکو ته په رسمي سفر لاړو؛ نو هغه وخت گاگارین سپوږمي ته ختلی و؛ نو شیدا ترې په یوه مېلمستیا کې پوښتنه وکړه چې هلته په سپوږمي مو څه ولیدل؟ گاگارین بې له دې چې معلومات ورکړي، شیدا ته یې وویل چې ستاسې خدای مو ونه لیدهٔ. شیدا ډېر زیات په قهر شو او ورته یې وویل چې ستا غوندې ناولي زموږ خدای چېرته لیدلی شي او هماغه و چې د پخواني شوروي سفر یې لنډ کړ.

شیدا په خپل خدای ډېره کلکه عقیده درلوده. ما ته وکیل گل محمد خان یوه بله کیسه هم وکړه چې کله دوی امریکا ته په یو رسمي سفر تلل؛ الوتکې په هوا کې څه معمولي خرابي پیدا کړه، پیلوټ اعلان وکړ، چې په الوتکه کې معمولي خرابي شته دی خو د تشویش وړ نه ده؛ نو ټول وارخطا شول اما شیدا وخندل او موږ ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې وويل چې پروا مه کوئ زموږ خدای په هوا کې هم له موږ سره معاونت کولی شي.

شيدا د نورو اړخونو تر څنګ په فرهنګپال شخص هم پېژندل کېږي. شيدا د فارياب د مطبوعاتو په تاريخ کې لومړنی کس دی، چې په ۱۳۳۰ل کې يې د فارياب په ميمنه کې د " اتوم " په نامه د خپلواکې خپرونې بنسټ کېښود. پنځه کاله يې دغه خپرونه وچلوله او د پنځه ګڼو تر خپرېدو وروسته د يو لړ ستونزو له امله بيا له چاپه ولوېده.

شاعري ورته له پلاره په ميراث پاتې وه. پلار يې منشي عليرضا رضا ميمنه ګي خوږ ژبی شاعر و. محمدرحيم شيدا هم شاعر و، چې شعرونه يې په بېلابېلو خپرونو کې خپاره شوي دي.

محمدرحيم شيدا د روسانو تر يرغل وروسته پېښور ته هجرت وکړ او د هجرت ستونزې او کړاوونه يې تجربه کړل. په مهاجرت کې يې هم د شعر و شاعرۍ لړۍ وپالـه او د خليل الله خليلي له تجربو يې ګټه واخيسته.

هغه د شعر ويلو دومره وړتيا درلوده، چې خپلې ځينې ويناوې يې هم ملي شورا ته د شعر په خوږه ژبه وړاندې کړې دي. په ملي

(c) ketabton.com: The Digital Library

شورا کې یې د اعتماد رایو په غونډو کې همدغه ډول دوه شعرونه اورولي وو، چې د "دو شعر شیدا" په نامه ټولگه کې چاپ شوي دي.

شیدا له تصوف او عرفان سره هم ډېره مینه درلوده. د ستورپېژندنې یا نجوم په علم کې یې هم لاس درلود، په دې اړه یې " هفت کواکب" د یادولو وړ اثر دی؛ خو لا تر اوسه چاپ نه دی.

محمد رحیم شیدا د هجرت او غربت په دوره کې د ۱۳۶۴ل کال د جوزا په ۱۸مه ومړ او د پېښور د رحمان بابا په هدیره کې د خلیل الله خلیلي د مړیستون تر څنگ خاورو ته وسپارل شو.

دا هم د شیدا د شعر یوه بېلگه:

کجاست می که مرا عالم دیگر ببرد | به پا گر نروم مرا به سر ببرد
غم و نشاط جهان صد هزار درد سر است | بیار می که زمن درد سر ببرد
گرفت محتسبم بی خبر به میخانه | خدا کند که به رندان کسی این خبر ببرد
فلک به شام سحر جز غم نصیب نه کرد | دعا کنید که زمن شام و این سحر ببرد
اگر به کام دلم آسمان نمی گردد | چه میشود ز دلم آرزو به در ببرد
فلک به داغ جدایی چنان کبابم کرد | به روز حشر مگر داغم از جگر ببرد

محبت است که شیدا دهم به مردم دل
و گر نه کیست دل ما به زور و زر ببرد

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- له ولسه راپاڅېدلی و، ولس يې پاله او ولس يې نازاوه.
- د حکومتي څوکيو پر مهال يې هم د هېواد او ولس ګټې تر شخصي ګټو زياتې وپاللې.
- پر چارواکيتابه سربېره يو فرهنګپال شخص او شاعر هم و.
- په ميمنه کې د لومړۍ خپلواکې خپرونې مؤسس دی.

❊❊❊

❊❊❊

(c) ketabton.com: The Digital Library

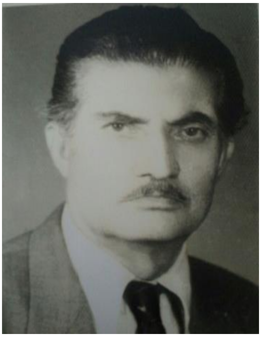

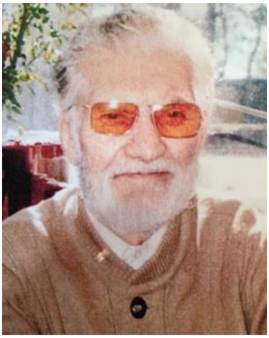

قضا د عدالت نوم دی او قاضي د عدالت او قانونیت سمبول؛ خو ځینو اوسنیو د دې سپېڅلي او لوړې دندې نوم داسې سپک کړ، چې د قاضي د نامه په یادېدو د خلکو خوا بدېږي او د چا خبره استفراغ کوي؛

خو په همدې هېواد کې مو داسې قاضیان درلودل چې نومونه یې یوازې د هغو د کورنۍ نه بلکې د هېواد او هېوادنۍ قضا د بهیر ویاړونه دي. همدغو قاضیانو له ځانه وروسته د هېواد او هېوادوالو خدمت ته داسې اشخاص پرېښودي چې نومونه به یې د خادمانو په تاریخ کې د تل لپاره خوندي وي؛

له همدغو سپېڅلو اشخاصو یوه هم **عبدالقادر قاضي** دی، چې دنیوي بېوزلۍ یې اخروي هغې ته کوم زیان ونه رسولای شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالقادر قاضي د پروان ولایت د قره باغ ولسوالۍ د داؤدزیو د یوې عالمې او بانفوذه کورنۍ غړی او پر ۱۳۰۳ل کال په کابل ښار کې زیږېدلی دی.

عبدالقادر قاضي د قاضي عبدالرحمن زوی د قاضي عبدالواحد لمسی، د قاضي روح الله کړوسی او د قاضي فتح الله بابا کودی دی. قاضي روح الله بابا د ننگرهار ولایت د خوگیاڼو له بِهار څخه د کوهدامن داؤدزیو کلي ته راغلی او دلته د قضا پر دنده بوخت شوی دی. له همدې امله عبدالقادر هم قاضي تخلص غوره کړی و.

دا هم هغه لیک، چې عبدالقادر قاضي په خپل قلم کښلی دی، د خپل ځان او کورنۍ د پېژندگلو په اړه کښلی دی:

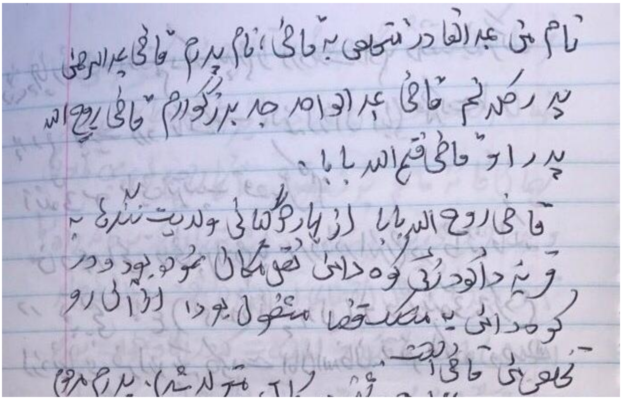
نام من عبدالقادر متخلص به قاضی، نام پدرم قاضی عبدالرحمن
پدر کلانم قاضی عبدالواحد جد بزرگوارم قاضی روح الله
پدر او قاضی فتح الله بابا.
قاضی روح الله بابا از بهار خوگیانی ولایت ننگرهار به
قریه داودزی کوهدامن نقل مکان نموده بود و در
کوهدامن به مسند قضا مشغول بود.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عمر لومړي کلونه يې د يتيمۍ او محروميت په حالت کې تېر کړل؛ خو د کورنۍ مرسته، لاسنيوی او همت يې د دې لامل شول، چې د زده کړو له محروميته وژغورل شي. دی لا درې کلن و، چې مور يې مړه شوه او دوه کاله وروسته يې پلار قاضي عبدالرحمن هم د حبيب الله کلکاني(په بچه سقاو مشهور) له خوا په بې رحمانه ډول شهيد کړی شو.

د حبيب الله کلکاني تر واکمنېدو د مخه قاضي عبدالرحمن د کابل ولايت د مرافعې رئيس و، چې د حبيب الله په ورور سيدحسن يا ملک محسن يې د اعدام حکم کړی و. کله چې کلکاني واک ونيوۀ؛ نو له قاضي عبدالرحمن څخه يې وغوښتل چې له هغه سره بيعت وکړي، ځکه قاضي عبدالرحمن د شمالي سيمې يو متنفذ شخصيت و. قاضي عبدالرحمن د کلکاني غوښتنه ونه منله، کلکاني ته يې وويل چې ته مشروع پاچا نه يې او ما له امان الله خان سره بيعت کړی دی. قاضي عبدالرحمن دې ته حاضر نه و، چې تور ته سپين ووايي؛ نو په دې ډول کلکاني د کابل قصابان راټول کړل او ترې ويې غوښتل چې قاضي عبدالرحمن د حيواناتو په څېر قصابي کړي. نور قصابان دې کار ته چمتو نه شول؛ خو يو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کس دې جنایت ته اوږه ورکړه. لومړی یې د قاضي عبدالرحمن لاسونه او بیا یې پښې ورپرې کړې او په دې ډول د کابل په ځلورلارې(۱) کې شهید کړی شو. افغانستان در مسیر تاریخ دا پېښه په دې ډول خوندي کړې ده: ((... ازین بعد بچۀ سقاو ملک محسن و عبدالغنی قلعه بیگی و غیره عصبی شدند و به مظالم آغاز نمودند. اینها قاضی عبدالرحمن خان را که مثل مولوی عبدالواسع خان از قضات متجدد بود در چوک کابل بند از بند بریدند.... (۲)

له دې سره نورو کسانو ته امر وشو چې د کابل د باغ علیمردان په علیرضا کوڅه کې د قاضي عبدالرحمن کور لوټ او وسوځوي او ټوله اولاده یې ووژني. کسان ورځي کور لوټ او سوځوي؛ خو کوم کس د ماشومانو د وژنې مخنیوی کوي او په دې ډول دغه بې مور و پلاره ماشومان د مرگ له کومې ژغورل کیږي.

د قاضي عبدالرحمن اولادونه (پنځه زامن او یوه لور) ډېر کوچني وو، خو ورځې یې بې کوره تېرې کړې او چا ځای هم نه

۱ - هغه مهال په کابل کې د شور بازار ځلورلارې مشهوره وه؛ نو ښايي همدلته دا پېښه رامنځ ته شوې وي.

۲ - غبار، میر غلام محمد، افغانستان در مسیر تاریخ. چاپ دوم، پیام مهاجر، ایران، قم،اسد ۱۳۵۹ش. ص ۸۲۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو ورکولای. بیا د خپل مورني نیکه قاضي عبدالحمید کور ته وروستل شول، چې د غوربند په سیاه گرد کې قاضي و. نیکه یې تر ځلورو کالو پورې سرپرستي وکړه؛ خو وایي کانې ځي ځي د یتیم په سر لگي؛ قاضي عبدالحمید هم روح خپل مالک ته سپاري.

عبدالقادر او د هغه مشر ورور عبدالحی له خپل نیکه او ماما قاضي عبدالسلام څخه لومړنۍ دیني زده کړې وکړې او ځینې کتابونه لکه خلاصه، منیة المصلی، قدوری، کنز او تر څه بریده میراث هم لولي.

عبدالقادر نهه کلن و، چې نیکه یې مړ شو، نو ماما یې دوی دواړه ورونه کابل ته راوستل او په غازي لیسه کې یې شامل کړل. دوی لا د مخه دیني کتابونه لوستي وو؛ نو تر ازموینې وروسته دواړه په پنځم ټولگي کې شامل کړی شول.

که څه هم دوی د بېوزلۍ په حالت کې ژوند کاوۀ؛ خو لوړ همت دوی له زده کړو محروم نه کړل او دواړه ورونه د دغې لیسې له دولسم ټولگي څخه په ۱۳۲۵ل کې په اعلی درجو فارغ شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالحی چې اول نومره و، د انجینرۍ په برخه کې د لوړو زده کړو لپاره امریکا ته ولېږل شو؛ خو قاضي عبدالقادر په ۱۳۲۶ل کال د حقوقو او سیاسي علومو په پوهنځي کې لوړو زده کړو ته دوام ورکړ.

عبدالقادر چې کله د حقوقو او سیاسي علومو له پوهنځي په ۱۳۲۹ل کې فارغ شو، د ۱۳۳۰ل په کب میاشتې کې په لومړي ځل په کورنیو چارو وزارت کې د پاسپورټ د آمر په توګه وګومارل شو. دوه کاله وروسته د کابل د جرایمو د آمر په توګه وګومارل شو، چې په ډېرې سپېڅلتیا یې دغه دنده ترسره کړه. ۱۳۳۵ل کې د بګرامیو د ولسوال په توګه مقرر شو. په بګرامیو ولسوالۍ کې د پاچا له خوا نازول کېږي، ځکه چې هلته حکومت صنعتي فابریکه جوړوله نو پاچا به تل د کار بهیر څارلو ته ورته او د ولسوال فعالیتونه به یې لیدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۳۳۷ل کې یې د کوچنیو حکومتونو د ادارې په څانګه کې د ترکیې له انقرې پوهنتون څخه فوق لسانس ډیپلوم تر لاسه کړ.

په ۱۳۳۸ل کې له بګرامیو څخه د ننګرهار د سره رود ولسوالۍ ته د ولسوال په توګه تبدیل شو. کله چې د خوګیانیو بازار اور واخیست او وسوځېد؛ نو قاضي عبدالقادر په ۱۳۴۰ل کې د اعلی حاکم په توګه خوګیانیو ته ولېږل شو. هلته یې د یوه انجینر په مرسته د خوګیانیو د کړې د بازار نقشه ترتیب او پلې کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر خوګیانیو وروسته قاضي عبدالقادر په ۱۳۴۴ل کې د کټواز د لوی ولسوال په توګه دنده ترسره کړه. په همدې کال د زده کړو لپاره د امریکا متحده ایالاتو ته لاړ او له پنسلوانیا پوهنتون څخه يې د عامه ادارې، سیمه ییزو او ولایتي حکومتونو په څانګه کې پر ۱۳۴۵ل د ماسترۍ ډیپلوم تر لاسه کړ.

هېواد ته تر راستنېدو وروسته د لويې پکتیا د ولایت مرستیال وګومارل شو. څه وخت وروسته په ۱۳۴۶ل کې د نیمروز د والي په توګه وټاکل شو. دی د نیمروز دویم او د هغه وخت تر ټولو ځوان والي و. د نیمروز تر ولایت وروسته د میدان وردګو د والي په توګه وټاکل شو. بیا د محمد موسی شفیق په دوره کې د فاریاب د والي په توګه وګومارل شو. دغه مهال په افغانستان او په ځانګړې ډول په شمالي ولایتونو کې سخته وچکالي راغله. وچکالي دومره ځپونکې وه، چې ځینو خلکو خپل اولادونه خرڅول. عبدالقادر قاضي په دغه وخت کې خورا لوړ نوښت وکړ؛ د ملګرو ملتونو په مرسته یې "د کار په مقابل کې غنم" پروګرام پیل کړ. دا پروګرام له دې ځایه د افغانستان نورو سیمو ته هم وغځېد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې کاره د قاضي عبدالقادر موخه دا وه، چې خلک د سپکاوي او تحقير احساس ونه کړي او داسې ونه ګڼي چې ګوندې څوک ورته خيرات ورکوي، بلکې د کار په بدل کې اجوره اخلي. دا د هغه د ارواپوهنې تجربه وه، چې خيرات او بلا عوضه مرستې د انسان غرور راټيټوي.

عبدالقادر قاضي تر فارياب وروسته شپږ مياشتې د کورنيو چارو وزارت د تفتيش رئيس وګومارل شو او بيا د لغمان ولايت د والي په توګه معرفي شو، دوه کاله يې هلته دنده ترسره کړه.

عبدالهادي صديقي د عبدالرؤف زوی چې۴۳ کاله پخوا ښوونکی و، د عبدالقادر قاضي په اړه وايي:

((هغه په لغمان کې د داؤدخان د دور لومړی والي و، چې دوره يې له ۱۳۵۲ تر ۱۳۵۴ل پورې وه. هغه د حسن خان ګرديزي تر لومړي وار ولايت وروسته دلته راغی. دغه مهال حسن خان ګرديزی په بغلان کې والي و. قاضي قادر له معارف سره ډېره مينه درلوده، په اليشنګ او النګار کې د ځينو ښوونځيو د بنسټ ډبرې د همدې والي په لاس ايښودل شوې دي. د لغمان د ښوراوې د سيمې اوسېدونکی معلم ظاهرخان هم دا خبره تاييدوي، وايي چې هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهال زه په روښان لېسه کې ښوونکی وم، له والي قاضي قادر سره یو ځای د مستورې لېسې ته ورغلم، هلته د ښوونکو کمښت و. والي صاحب ما ته مخ راواړاوه ویل ته به دلته څه وخت د خدمتي ښوونکي په توګه تدریس وکړې.

د اب دیو پول سروې چې د حسن خان پر مهال شوې وه، د قاضي قادر په وخت کې بشپړ او پرانیسته یې وشوه. د نورستان او ګنده لبوک د سرک چارې د حسن خان په دوره کې پیل شوې وې خو قاضي قادر ورته ادامه ورکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلم ظاهر وايي چې د دغه سرک په کار کې زه هم له والي صاحب سره وم، د والي صاحب په ګډون به ټولو خلکو ګډ کار کاوۀ او د غرمې ډوډۍ به مو يو ځای له پيازو سره خوړله.

حاجي عبدالشکور چې د قاضي قادر په وخت کې د لغمان ښاروال او وروسته يې په پوهنې رياست کې اداري چارې ترسره کولې، د دې موضوع په اړه يوه نوې خبره کوي وايي، چې کله قاضي قادر د نورستان او ګنده لبوک سرک جوړاوه نو خلکو داسې ګونګوسې اچولې وې، چې والي صاحب هلته د لاجوردو او زمرودو کانونه موندلي دي.

همدغه مهال د داؤدخان د جمهوريت کودتا وشوه. د دۀ په دوره کې په لغمان، پنجشېر او کونړ کې اخوانيانو حملې وکړې؛ خو ده ته کوم زيان ونه رسېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکچي جاوید سیال او معلم عبدالهادي صدیقي

د لغمان د پېښې په اړه معلم صدیقي وایي:

((د والي قاضي قادر په وخت کې یوه ستره پېښه دا وه، چې په لغمان کې د حزب اسلامي ګوند مشر مولوي حبیب الرحمن د هرمل اوسېدونکي، د قاضي قادر په وړاندې د ۱۳۵۴ل کال د زمري په پنځمه مازیګر مهال پاڅون وکړ. پاڅون کوونکو د ښاروالۍ تر څنګ د داؤدخان ځړېدلي انځورونه د ټوپکو په ګولیو وویشتل او د ولایت په مقام یې برید وکړ. قاضي قادر د ولایت مقام خوشې کړ او د دهٔ ملخ په سیمه کې یې پناه واخیسته. په

(c) ketabton.com: The Digital Library

جګړه کې له دولتي لوري يو سرمامور او درې کسه ساتندويان او له ولسي لوري دوه کسه مړه شول.

د دولتي ځواکونو د ملاتړ لپاره په دې پېښه کې له ننګرهار څخه د يونس خان په مشرۍ پوځيان راغلل او پاځون تر سهار د مخه پای ته ورسېد. مولوي حبيب الرحمن له دوه نورو کسانو سره ونيول او بندي شو. تر قاضي قادر وروسته يو ځل بيا حسن خان ګردېزی د والي په توګه لغمان ته راغی.))

تر دې حملو وروسته د دهٔ کشر ورور عبدالمجيد چې په ملک شمس مشهور او د سيمې ملک او مشر و، په قره باغ کې شهيد کړای شو. قاضي عبدالقادر هم له دندې ګوښه شو.

بيا په ملي بانک کې بالمقطع حقوقي مشاور په توګه مقرر شو. په دې دنده د غوايي تر کودتا او د کشتمند د صدارت تر دورې پورې پاتې شو کله چې په دغه دوره کې سرتاسري شورا جوړېده؛ نو عبدالقادر قاضي يې د پروان د استازي په توګه انتصاب کړ؛ خو هغه دې دندې ته حاضر نه شو او له شورا څخه ووت. وروسته دولت دی د انقلاب ضد کس په نامه له ملي بانک څخه منفک کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوموړی ډېر سپېڅلی او متدین انسان و، د خپل ماموریت په ټوله دوره کې یې په صداقت کار وکړ. وایي کله چې له نیمروز څخه رخصتېده نو خلکو ورسره څه مالي مرسته وکړه. په همدغې مرستې یې د کابل په درېیمه کارته کې په هغې ځمکې یو عادي کور جوړ کړ، چې دولت ورته ورکړې وه. دا د دهٔ د ټول عمر شتمني وه.

کله چې به له یوې دندې تر بلې پورې وزگار پاتې کېده، د خپل عادي ورځني ژوندانه لګښتونه به یې نه شو پوره کولای. تر میاشت دوه وروسته به پور اخیستلو ته اړ کېده.

د خپل هېواد او ملت سره یې بې کچې ځانګړې مینه درلوده. سپېڅلې او متدین ژوند یې تېراوه، د خدمت په دوران کې یې د چا ډالۍ او تحفې هم نه اخیستې. د خپلو دندو پر مهال یې د پوهنې چارو، د ښوونځیو ودانیو او تجهیز، د کلینیکونو او سړکونو جوړولو ته د خلکو په مرسته ځانګړې پاملرنه کوله. د خوګیاڼو د کرې بازار د هغه په پاملرنه جوړ شو. په فاریاب کې یې "د کار په مقابل کې غنم" پروګرام یې یو نوښت و، چې هم خلک له قحطۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وژغورل شول، په کار بوخت شول او په دې سره ډېر پلونه، پولچکونه او سرکونه هم جوړ شول.

ارواښاد عبدالقادر قاضي د لغمان د جوګي پله په پرانیسته کې

د یوه چارواکي په توګه د عبدالقادر قاضي نرم، قانوني، زړه سواندی، معقول او متمدن چلند، د ځینو نورو چارواکو پرعکس هغه د خلکو په زړونو کې ځایاوۀ. هغه هڅه کوله چې ښځې د قانون په سیوري کې ژوند وکړي او د نرینه و په څېر حقوقي خوندیتوب ولري. د ولسونو د اذهانو تنویر ته یې ځانګړې پاملرنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوله. له پوهنې سره يې نبغ په نبغه اړيکي درلودل او هڅه يې کوله چې د ښوونځيو اړتياوې ليرې کړي. په خپله يې هم ښوونځيو ته سر ورښکاره کاوۀ او ان چې په تدريس کې يې هم ونډه اخيسته. د ښځينه ښوونځيو ترويج ته يې ډېره پاملرنه کوله. له ښځو سره د نېک او ښه چلند پلوي و. ځوانان يې د رغاوونکي ځواک په توګه ګڼل او ډېر درنښت يې ورته درلود.

د همدې ځانګړنو له امله د وخت د حکومتونو له خوا په نښانونو، مډالونو او ستاينليکونو هم نازول شوی دی:

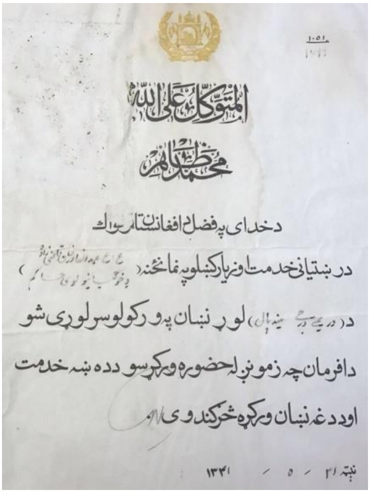

۱۰۵۱

المتوکل علی الله

محمد ظاهر

د خدای په فضل د افغانستان تولواک

در ښتیانی خدمت او زیار کښلو په نما ځنه ( )

د ( ) لوړ نښان پرو رکولو سرلوړی شو

دا فرمان چه زمونږ له حضوره ورکړ سو دده ښه خدمت

او د دغه نښان ورکړه څرګندوی

نېټه ۲۱ / ۵ / ۱۳۴۱

۹۰۷

المتوکل علی الله

محمد ظاهر

د خدای په فضل د افغانستان تولواک

در ښتیانی خدمت او زیار کښلو په نما ځنه (شاغلی عبدالقادر قاضی د ... والی)

د (مطلا رشتین) لوړ مدال پرو رکولو سرلوړی شو

دا فرمان چه زمونږ له حضوره ورکړ سو دده ښه خدمت

او د دغه مدال ورکړه څرګندوی .

نېټه ۲۱ / ۵ / ۱۳۴۲

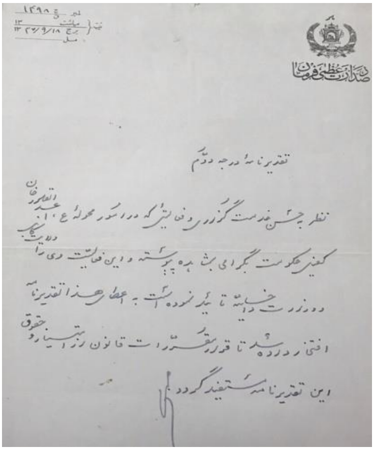

صدارت عظمی

تقدیرنامه درجه دوم

نظر به حسن خدمت گذاری و فعالیتی که در امور محوله ... عبدالقادر خان ... ولایت کابل

که نزد حکومت گرامی ... پیوسته و این فعالیت وی را

وزارت داخله تائید نموده است به اعطای هذا تقدیرنامه

افتخار داده شد تا قدر تقدیرات قانون ... و حقوق

این تقدیرنامه مستفید گردد

قاضي یو کمینه، ادیب او ظریف انسان و. له انګلیسي ژبې یې په دري ژبه ژباړې هم کولې. له بده مرغه چې لیکنې او یادښتونه یې لا تر اوسه ډېر ناچاپ پاتې دي.

د قرآن عظیم الشان پر تلاوت او د نبوي سیرت پر مطالعې سخت مین و. د فلسفې، ټولنپېژندني، شرقي عرفان او په ځانګړي ډول د مولوي له عرفان سره یې ځانګړې مینه درلوده. د سعدي ګلستان یې ډېر زیات په حافظه کې و او شیخ شیرازي د کلام خوږلني یې په ورځنیو خبرو اترو کې ډېره محسوسېده.

قاضي ټولو افغاني قومونو ته په درناوي قایل و، هغه په دې باور و، چې هېواد په فرهنګي او هویتي رنګارنګۍ سره د پرمختګ او هوسایینې لاره وهلای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قاضي په کورنۍ کې ښه مېړه او مهربانه پلار و. مېلمه پال او صميمي انسان و. تر خبرو يې اورېده ډېر کول، د کورنۍ غړو او اولادونو ته يې ډيالوګ ورزده کاوۀ.

کله چې له ملي بانک څخه منفک شو، په خپل کور کې يې د چرګانو په روزلو پيل وکړ، حقوقي دارلوکاله يې هم جوړه کړه او په دې ډول يې په بېوزلۍ کې د خپل هېواد په پتمنه غېږه کې ژوند تېر کړ.

هغه نه غوښتل چې خپل هېواد پرېږدي، که نه هغه ته دا لاره هواره وه چې بهر ته لاړ شي. په دغه وخت کې حالات نور هم پسې خراب شول؛ نو د هغه دويم زوی وليد چې له اقتصاد پوهنځي فارغ و او حکومت جبراً عسکرۍ ته جلباوۀ، پېښور ته مهاجر شو او له هغه ځايه امريکا ته لاړ.

وليد قاضي وايي چې پلار يې ده ته سپارښتنه کوله چې په هر حالت کې په خپل ګران هېواد کې پاتې شي او له هېواده ونه وځي، ځکه ده غوښتل چې پاکستان ته مهاجر شي.

په کابل کې چې حالات ډېر خراب شول نو عبدالقادر قاضي " پولېنډ" ته لاړ، چې هلته يې لور اوسېده. له هغه ځای نه د خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

زوی په بلنه په ۱۹۹۰م کې امریکا ته لاړ. دا چې په افغانستان کې حالات نور هم پسې خراب شول؛ نو هغه په امریکا کې پاتې شو؛ خو ډېر به خواشینی و.

ولید وایي چې ده د عمر تر پای د امریکا تابعیت وانه خیست، که څه هم ده په امریکا کې زده کړې کړې وې او د تابعیت اخیستنه ورته اسانه وه. د تابعیت اخیستنې خبره چې به ورته وشوه، بده به پرې لګېدله او هیڅکله د پردي هېواد تابعیت اخیستو ته چمتو نه شو. وایي چې د امریکا د متحده ایالاتو د نیویارک د پناه ورکوونکو په دفتر کې د هغې ادارې د افسرانو له خوا د امریکا د تابعیت او له هغه څخه ګټې اخیستو ته وهڅول شو، چې د هغه د نظر تر څرګندولو وروسته د هغه مقام د ډېرې ستاینې وړ وګرځېد. د هغه ځواب مقاماتو ته داسې و:

" مننه کوم ښاغلیه، چې ما ته مو د سیاسي پناه غوښتونکي په توګه د امریکا په متحده ایالاتو کې د استوګنې اجازه راکړه؛ خو هیڅکله حاضر نه یم، چې د خپل ببوزله او جنګ ځپلي هېواد تابعیت د امریکا د متحده ایالاتو د تابعیت په وړاندې چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرمختللی او متحول دی، پرېږدم، ان چې د دوه ګوني تابعیت اخیستو ته هم چمتو نه یم"

غوث الدین ولید قاضي له شاه محمود میاخېل سره د مرکې پر مهال

هغه په مهاجرت کې د هېواد حالاتو ډېر درداوه او روغتیا یې ورځپله. هغه په خپلو یادښتونو کې د افغانستان په اړه کښلي دي:

" د افغانستان جیوپولیتیک موقعیت له بده مرغه تر ګټې ډېر د هغه په زیان دی " د هغه ارواښاد بله دا خبره ډېر د پاملرنې وړ ده، چې د هر اتنیک یا قوم اکثریت تر افغانستان د باندې او اقلیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې په هېواد کې دی، چې دا ډول جوړښت په هېواد کې پرلپسې ناکرارۍ ته لاره هواروي.

ارواښاد قاضي د عمر په وروستیو ورځو کې کورنۍ ته وصیت وکړ، چې:

" زما په پلرني ټاټوبي کې تاو تریخوالی پردی و، په ټولیز ډول انسان په خپل ذات کې ښه فکره او نېک دی، باور مې دی، چې یو وخت به مې په ټاټوبي کې جنګ او وېره پای ته رسېږي؛ په داسې ورځو کې چې هېوادوال مې هېواد په وسیله په مرمیو نه ویشتل کېږي او د اور په دې ویرځي او په وینو کې ډوب هېواد کې امن او سوله راشي او پر جنازو د ویر او ژړا پر ځای، ځوانان له ډهل او سرني سره د ودونو مراسمو ته روان شي، خاورې مې هغه ټاټوبي ته یوسئ "

عبدالقادر قاضي د ۲۰۰۰م په اکتوبر کې د امریکا د نیویارک ایالت په الباني ښار کې خپل سپېڅلی روح الله ته وسپارۀ.

عبدالقادر قاضي خپلې شخصي لیکنې او ژوندانه یاداښتونه خپلې کورنۍ ته پرېښودي دي؛ خو له بده مرغه تر اوسه پورې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي چاپ شوي. د هغه يوازې يو کتاب په پېښور کې چاپ شوی چې د بشپړ لمانځه په اړه معلومات لري.

مشر زوی يې عبدالرحمن خالد قاضي چې د حقوقو پوهنځي استاد هم و، دوه کاله د مخه په جرمني کې ومړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د عزم او ارادې يوه ښه بېلګه وه، چې بېوزلې او يتيمولۍ يې هم د زده کړو مخه ډب نه کړی شوه.
- هغه بېوزلي ليدلې وه؛ خو د دندو پر مهال يې هم پردي مال ته حيلې جوړې نه کړې او د تحفو په نامه يې ولس ونه لوټه.
- د وطندوستۍ ښه بېلګه يې دا ده، چې د عمر تر پای يې د هيڅ بهرني هېواد تابعيت وانه خيست.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

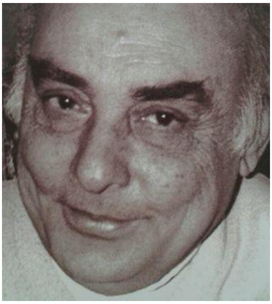

فلسفه، علم او ادب يې د بدن ښکلا وه. هغه د دغو مفاهيمو په حقيقي او ژوره معنی پوه و. فلسفه، علم و ادب يې د هېواد او هېوادوالو د يوون، پرمختګ، سوکالۍ او نړيوالې سيالۍ لپاره وو. د يوه ماهر فلسفي په توګه د هغه په عادي خبرو او حرکاتو کې هم تړولنې ته لوی درسونه پراته وو؛

وايي هغه به په کابل پوهنتون کې شاګردانو ته د تدريس په پيل کې ويل چې دا معلومات ډېر دقيق، باوري او نوي دي؛ خو تر تدريس وروسته به يې پرې د شک کرښه راکښله او شاګردانو ته به يې ويل، چې دا معلومات تر دغه مهاله سم وو، نور دا سم نه دي، د سمو په اړه پلټنه ستاسو دنده ده.

د هېواد دا ستر فلسفي، علمي- ادبي او سياسي شخصيت پوهاند سيد **بهاؤالدين مجروح** د سيد شمس الدين مجروح زوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیکه یې سید حضرت شاه دیني عالم او د (تیرګړو په پاچا صاحب مشهور و).

بهاؤالدین مجروح د ۱۹۲۸م کال د فبرورۍ په یوولسمه د کونړ ولایت د اسمار ولسوالۍ په شینکوړك کلي کې دې نړۍ ته سترګې وغړولې او د خپل پلار تر سرپرستۍ او روزنې لاندې رالوی شو.

سید بهاؤالدین مجروح لومړنۍ زده کړې د شینکوړك کلي په جومات کې سرته ورسولې او د فارسي ادب ځینې مشهور کتابونه لکه: ګلستان، بوستان او سکندرنامه یې ولوستل. څه موده وروسته له خپل پلار سره کابل ته راغی، څرنګه چې بهاؤالدین کلاسیك ادبیات لوستلي وو او پر لیك لوست ډېر ښه پوهېده؛ نو د ۱۳کلنۍ په عمر د استقلال لیسې په څلورم ټولګي کې شامل شو. په ۱۹۵۰م کال کې د دغې لیسې د فلسفې له څانګې څخه په لومړۍ درجه فارغ او د هغه وخت د دولت له خوا د لوړو زده کړو د بشپړتیا لپاره فرانسې ته ولېږل شو.

په ۱۹۵۱م کال د فرانسې د (سوربن) پوهنتون د ادبیاتو په پوهنځي کې شامل شو او په همدې پوهنتون کې یې خپلو زده کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته دوام ورکړ. بیا یې له ۱۹۵۲-۱۹۵۸م کال د فرانسې د مونت پیلیه (Montipiller) پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي د فلسفې، ارواپوهنې او اجتماعیاتو په څانګه کې لسانس واخیست. په همدې دوره کې یې وکړای شول، چې د الماني ادبیاتو دوه سمستره په مونشن او هامبورګ او د انګریزي ادبیاتو دوه سمستره په انګلستان پوهنتون کې تعقیب کړي. په دې توګه پر پښتو- دري ژبو سربېره له فرانسوي، الماني او انګریزي ژبو سره هم بلد شو.

شهید مجروح په عربي ادبیاتو کې هم ښه لاس درلود. د ۱۹۶۴م کال په وروستیو کې یې په غربي المان کې د کلتوري ریاست ترخنګ د خپلې ډاکترۍ لپاره کار پیل کړ. په ۱۹۶۸م کال کې یې د "مونت پیله" له پوهنتون څخه د فلسفې په څانګه کې ډاکتري واخیسته او په ۱۹۶۹م کال بېرته هېواد ته راستون شو.

له راستنېدو سره سم د کابل پوهنتون په ادبیاتو پوهنځي کې استاد، بیا مرستیال او وروسته د همدې پوهنځي د رئیس په توګه وټاکل شو. له ۱۹۶۳-۱۱۹۶۴م کال پورې یې د کاپیسا ولایت د والي په توګه دنده اجرا کړه. بیا د څه مودې لپاره فرانسې ته ولاړ. له ۱۹۶۹- ۱۹۷۲م پورې د دوهم ځل لپاره د کابل پوهنتون د ادبیاتو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهنځي کې استاد شو. په همدې دوره کې نوموړی د پوهنځي انتخابي رئيس وټاکل شو او له ۱۹۷۲- ۱۹۷۳م پورې د افغانستان د تاريخ ټولنې رئيس و.

له ۱۹۷۳- ۱۹۷۸م پورې يې د دريم ځل لپاره د کابل پوهنتون د ادبياتو په پوهنځي کې د استاد او د فلسفې څانگې د مشر په توگه دنده اجرا کړه. د ۱۹۷۸ – ۱۹۷۹م کلونو په دوران کې استاد او ورسره د علمي او ادبي خپرونو قلمي همکار و. په علمي او ادبي حلقو کې يې د آثارو تود هرکلی کېده او د يوه ښه ليکوال او شاعر په توگه پېژندل شوی و.

سيد بهاؤالدين مجروح پر رسمي دندو سربېره د ۱۳۳۸ل کال په حمل کې د وړمې مجلې په کتونکې ډله کې شامل شو او د همدې کال د زمري له مياشتې څخه د ۱۳۳۹ل کال د تلې تر مياشتې پورې په افتخاري ډول د وړمې مجلې دريم مسوول مدير و.

کله چې په افغانستان کې د غوايي کودتا وشوه؛ د نورو افغانانو په څېر پوهاند مجروح هم د هېواد پرېښودو ته اړ شو او د ۱۹۸۰م کال د فبرورۍ په ۱۲مه نېټه د پښتونخوا پېښور ته مهاجر شو. د هجرت پر مهال په پېښور کې د مجاهدينو د جهادي هلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلو په ځنګ کې د فرهنګي کار تشې ته متوجه شو؛ نو د "افغان اطلاعاتي مرکز" په نامه يې يوه اداره پرانيستله، چې وکړای شي نړيوال د افغانستان له دننه حالاتو څخه خبر او د افغان مظلوم او مسلمان ملت په مقابل کې د روسانو او د هغوی د پلويانو ظلمونه نړيوالو ته په ډاګه کړي.

د دې مرکز له لارې يې په نړيوالو کنفرانسونو کې د افغانستان په نظامي، سياسي، اقتصادي او اجتماعي حالاتو تبصرې او تحليلونه کول. افغان اطلاعاتي مرکز د مياشتني انګليسي خبري بولټن له لارې دغه کار ته ملا وتړله، چې په دې سره افغان جهاد ته رښتينې او ويانده ژبه پيدا شوه، د جهاد اصلي څېره نړيوالو ته وځلېده او د ناسمو تبليغاتو او قهرمان جوړونې بازار يې مات کړ. دغو هلوځلو تر ۱۹۸۸م کال پورې دوام وکړ.

مجروح يوازې په دغه بولټن بسنه ونه کړه بلکې د کتابونو او مقالو په خپرولو او هم يې په اروپا او امريکا کې د کنفرانسونو په ورکولو پيل وکړ. د دغې ټوله هڅه دا وه چې د نړۍ بېلابېل ولسونه په دې متيقين کړي، چې روسانو د افغانستان د متدينو او هېوادپالو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلکو پر ټولو بشري حقوقو پښې ایښې دي، له بین المللي حقوقو څخه یې تېرى او پر یوه ازاد او مستقل هېواد یې یرغل کړى دى.

د شهید پوهاند مجروح آثار که د کمیت له مخې ټیټ دي؛ خو د کیفیت له مخې خورا لوړ دي. په افغاني ټولنه کې به د ادبي او فلسفي اړخونو له مخې د هغه د آثارو غوندې نور ډېر لږ وموندل شي. د هغه د هر اثر په هر سرلیک او هر پاراګراف ځانګړى او مستقل اثر لیکل کېداى شي. په افغاني ټولنه کې د هغه د ټولو چاپي آثارو ډېر تود هرکلى شوى دى، خو پر افغاني ټولنې سربېره په بهرنیو هېوادونو کې هم ډېر مینه وال لري او ځینې یې بهرنیو ژبو لکه فرانسوي او الماني ته ژباړل شوي هم دي.

د افغانستان نومیالى خبرونکى او فرهنګي شخصیت استاد حبیب الله رفیع د شهید مجروح په اړه وایي:

ډاکټر بهاؤالدین مجروح، خداى دې یې وبخښي، د افغانستان یو نامتو فیلسوف و، واقعاً ژور فکر یې درلود او د افغانستان د ټولنې ژوره مطالعه یې کړې وه. "اژدهاى خودى" چې یې لیکلى په دې کې د راتلونکو پېښو وړاندوینه شوې ده. لومړى ټوک یې په ظاهرشاهي دوره کې لیکلى، چې د داؤدخان په اړه وړاندوینې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري. دوهم ټوک يې د داؤدخان په دوره کې ليکلی، چې د کمونستي دورې په باره کې وړاندوينې لري او وروستني ټوکونه يې په پېښور کې ليکلي، چې د افغاني ټولنې وروستۍ ګډوډۍ په کې انځور شوي دي.

مجروح د افغاني ټولنې په نبض پوه و او د ټولنې له حالت نه يې برداشتونه کول او په خپلو يادښتونو کې يې ليکل.

زه ډېر درناوی ورته لرم، واقعاً د افغانستان د ټولنې ډېر لوی پېژندونکی او د دردونو انځوروونکی و. د پېښو په برخه کې يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه قضاوت کړی دی. شاعري یې همداسې ده، ازاده شاعري یې کړې ده. د ډېرو مسایلو په اړه یې په خپله شاعرۍ کې داسې خبرې کړې دي، چې هغه نور شاعران نه لیکي؛ خو هغه راوړي دي. د داؤدخان په باره کې هم شعر لري او په وطن کې د کودتاګانو په اړه هم وړاندوینې لري.

ما له نږدې ډېر ورسره لیدلي او یو وخت ورسره ما کار هم کاوۀ. د کار په برخه کې هم ده د وطن لپاره ډېرې هیلې درلودې، د همدې لپاره ده ولایت هم منلی و. یو وخت دی والي و، د پوهنتون رئیس هم و او د تاریخ انجمن رئیس هم. هر ځای ته چې تللی خدمت یې کړی او د افغانستان د خلکو لپاره یې فکر کړی او دا فکر یې په لیکنو کې منعکس کړی دی.

له همکارانو سره د ښه چلند په اړه یې ښاغلی رفیع وایي:

له همکارانو سره یې چلند عادي و، دکتاتورانه او آمرانه مسایل په کې نه وو. د کار په باره کې یې پوښتنه کوله، کار یې کاوۀ او کار یې غوښته. د کار کولو سړی و، له کار سره یې مینه درلوده؛ نو په دې اساس یې له همکارانو سره هم مینه وه او هغوی هم غوښته چې له ده سره د ټیم په حیث کار وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شهید مجروح رامعلوم آثار دا دي:

١. اژدهای خودي(په شپږو دفترو او درې ټوکو کې)
٢. ځانځاني ښامار
٣. د جبر او اختیار دیالکتیک
٤. اجتماعي احساس د الفرد ادلر په روانشناسۍ کې د ماسټرۍ تیزېس
٥. د ځان تربیه زموږ په روانشناسۍ کې
٦. دښمن وپېژنئ
٧. صوفي او نوې دنیا
٨. زردشت وویل داسې
٩. پیام صوفي بت شکن به بت پرستای قرن ٢٠
١٠. بودا چنین گفت
١١. سید جمال الدین و برخورد شرق و غرب
١٢. منازل السایرین یا صد میدان حکیم سنایی
١٣. نا اشنا سندرې
١٤. Afghan Intellectuals in Exile: Philosophical & Psychological Dimentions

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۹۸۸م کال د فرورۍ په ۱۱مه نېټه په پېښور کې پردېپالو افغانانود پېښور په شاهین ټاون کې په خپل کور کې شهید کړ. لیکوال شاه محمود میاخېل چې هغه وخت په پېښور کې د امریکا غږ رادیو سره خبریال و او د شیهد بهاؤالدین مجروح سره په یوه کوڅه کې اوسیدۀ وایې چې په دي وخت افغان اطلاعاتي مرکز په پاکستان کې د افغان مهاجرینو یوه سروې خپره کړه چې اویا سلنه افغانان د پېښور له مشرانوڅخه ناراضه وو او د پخواني پاچا ظاهرشاه د راتګ طرفدار وو. د افغان اطلاعاتي مرکز دغه سروی د پاکستان حکومت او ځینو جهادي مشرانو لپاره د منلو وړ نه وه او ویل کېدل چې همدا سروې د دې باعث شوه چې پوهاند ډاکټر بهاؤالدین مجروح په ډېره بې رحمانه توګه په داسې حال چې د کور دروازه یې پخپله بېرته کوله، د نامعلومو کسانو له خوا وویشتل شو. د نوموړی جسد لومړی د دۀ له کور سره نږدې د شاهین ټاون په هدیره کې خاورو ته وسپارل شو او بیا د خپل پلار له جنازې سره هم مهاله راوړل او د کونړ په شین کوړک کې په خپله پلرنۍ هدیره کې خاورو ته وسپارل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د سره ښکېلاک پر وړاندې د افغان ملت اتلولۍ ته ځیر شو، چې سربندۍ دوی کوي؛ خو رهبران یې په وینو سوداګري کوي، نو جهاد ته یې یوه رښتینې او ګویا ژبه پیدا کړه او د انګریزي بولتن په خپرولو سره یې د افغان جهاد اصلي څېره نړیوالو ته وښوده.
- په پېښور کې د هغه دفتر د مهاجرو استادانو، عالمانو، پوهانو او ټولو روڼاندو د راټولېدو او د جهاد او هېواد په اړه د زړه خوالو ځای و.
- زړور او باثباته انسان و، لکه ونه مستقیم پر خپل مکان و، له مرګه ونه ویرېده او د ژوند تر پای د افغان ولس تر څنګ پاتې شو.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي ښه وکړه او په درياب کې يې واچوه

د دې متل پر مفهوم په بيړه پوهېدل يو څه ستونزمن کار دی؛ خو چې کله چې پرې ښه سوچ وشي؛ نو هاله يې انسان په ژورتيا پوهېږي او دا درک کوي، چې د انساني ژوندانه د هوساينې او سپېڅلتيا لپاره په کې څومره ښېګڼې نغښتې دي. پر دې سربېره که په ټولنه کې هم په عملي توګه د ښو کولو او شا ته غورځولو يا هېرولو بهير ته ځير شو؛ نو ډېرو اشخاصو ښه کړي؛ خو د هغو په مقابل کې يې د ځان ستايلو او راڅلولو هيڅ هڅه نه ده کړې. آيا فکر کواست چې دغه ډول اشخاص به هماغسې بې نومه او بې نښانه پټ پاتې شي؟!

نه هيڅکله نه! د هغو کارنامې، ټولنې ته د هغو خدمتونه، د ټولنې پر وړاندې د هغو ژمنتيا او رښتينولي هغه توکي دي، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی یې د ټولنیز درنښت وړ ګرځولي، ټولنیزې حافظې ته یې سپارلي او تل به یې نومونه له ټولنې سره ژوندي او خوندي وي.

له دغه ډول اشخاصو څخه یو هم **روشندل خان** و. روشندل خان د کرنل احمدشاه خان زوی او په ۱۲۹۴ل کې د وردګو د جغتو ولسوالۍ په ګونده کهول کې زیږېدلی دی. پلار یې پر دغه مهال د غزني د توپچي قوماندان و، چې د منګلو او ځدرانو په پاڅون ځپلو کې یې په مېړانه ونډه اخیستلې وه.

روشندل خان لومړنۍ زده کړې په جوماتونو کې کړې دي او خپل لومړنی ماموریت یې پر ۱۳۱۸ل د ننګرهار ولایت په ډکه کې پیل کړی دی. هلته د شفر مامور و. هغه د څلوېښت کلن ماموریت په دوران کې بېلابېلې دندې درلودلې دي لکه د قبایلو په ریاست کې ماموریت، د خوشحال خان لیسې مدیریت، د خوست حاکم اعلی، د ګرشک حاکم اعلی، د جوزجان حاکم اعلی، د غزني والي، د ارزګان والي، د بدخشان والي او نورې.

روشندل یو قومي او ملي شخصیت و. په قومي رمزونو او دودونو پوه او ځیرک انسان و. کله چې به د د ندې پر مهال له ځینو پېښو سره مخامخ شو او په حکومتي چوکاټ کې به یې حل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناشونی یا ستونزمن و، نو سمدواره به یې په قومي او عنعنوي بڼه د هغو د حل هڅې پیلولې.

روشندل خان ډېر ځیرک، متدین، ملي او خادم افغان و. کله چې د ۱۳۳۸ل شاوخوا هغه خوست ته د حاکم اعلی په توګه لاړ؛ نو لومړی یې د خوست ټولو سیمو ته سفرونه وکړل. ولسونه او قومي سپین ږیري یې ولیدل. د هغو ستونزې او عرضونه یې واورېدل او د هغو په رڼا کې یې خپل اجراآت پیل کړل.

هغه په خوست کې یو کال او څو میاشتې دنده درلوده؛ خو په همدغه کم وخت کې یې د یادونې وړ خدمتونه وکړل. هغه به زیاترو ځایونو کې د رغاونې او پوهنې ودې ته ډېره پاملرنه کوله. په خوست کې یې هم ځینې ویجاړ او سوځول شوي ښوونځي بیا ورغاول.

تر خوست وروسته د ګرشک د اعلی حاکم په توګه وګومارل شو. په ګرشک کې یې هم پر رغاونیزو چارو او پوهنیزي ودې لاس پورې کړ. دغه مهال په ګرشک کې د هوسیو ښکار ډېر مروج و، ځینو به دغه ښکار ان د افراط تر بریده کاوه؛ نو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هوسيو نسل هلته له سخت ګواښ سره مخامخ و. روشندل خان دغه ښکار بند کړ او پر سرغړوونکو يې درنده جريمه کېښوده.

روشندل خان په ګرشک کې هم يو کال او څو مياشتې تېرې کړې او بيا جوزجان ته د اعلی حاکم په توګه ولېږل شو. هغه په جوزجان کې خورا زيات کارونه وکړل. اقتصادي، زراعتي او صنعتي برخو ته يې کلکه پاملرنه وکړه او په دې ډګرونو کې يې د يادولو وړ لاسته راوړنې هم درلودې.

هغه د شبرغان ښار جوړولو چارې په نوې بڼه پيل کړې. سرکونه يې پاخه کړل، ودانۍ يې په نوي او ښاري سيستم جوړ کړې. کومو پانګوالو چې په ښار کې د ودانيو جوړولو توان درلود، په هغو يې دا ومنله چې په شبرغان ښار کې به ځمکه حکومت ورکوي او يوه يوه وداني به په کې دوی جوړوي. په همدې پروګرام کې د آقچې، سرپل او اندخوی د واټونو په لور شاوخوا اويا ودانۍ جوړې شوې. دې کار که څه هم ځينې حساسيتونه له ځانه سره درلودل، يعنې ځينو خلکو تر کابله پورې منډې ترړې ووهلې او له هغه ځايه يې د معاف کېدو امرونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راوړل؛ خو دا هر څه د روشندل خان د قوي هوډ پر وړاندې نه شو خنډ کېدای.

د دولتي ودانیو د جوړولو لپاره د آقچې، سرپل او سنچارک له ښاروالیو پور واخیسل شو او په دوو کالو کې بېرته ورخلاص شو. د مالیاتو راټولونې ته زیاته پاملرنه وشوه او د دولت خزانه غني شوه. د روشندل خان د حاکمۍ پر مهال شبرغان د هېواد د نورو ښکلیو ښارونو په کتار کې ودرېد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په همدې دوره کې د لويو ولسواليو ښارګوټي هم له ښاري سيستم سره سم پراخ شول، د ساري په توګه په همدې وخت کې د سنچارک ښارګوټي نقشه پلې شوه. د دوديزو لوبو د پرمختګ او هڅونې لپاره کار وشو او په دې برخه کې د سياليو امکانات برابر شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

روشندل خان په جوزجان کې هم اوږد وخت پاتې نه شو، خو په همدغه لږ وخت کې یې دومره رغاونیز کارونه وکړل، چې پاچا د شبرغان د لیدلو پر مهال داسې وویل:

د جوزجان یوازینی تفریحی بڼ چې د روشندل خان د خدمت د نخښې په توګه تر اوسه راپاتې دی؛ خو د اوسنیو خادمانو!! د خدمت په دوره کې خړ پړ او ځنګلي شوی دی.

((وا وا، نام خدا شهر شبرغان را اکنون در میان شهرهای دیگر افغانستان په مثابه یک شهر کاملاً عصری میبینم که به زحمات خسته گی ناپذیر والی روشندل خان در سرزمین این دشت، سبز

(c) ketabton.com: The Digital Library

شده است، واقعاً باور نه کردنیست چنین شهر زیبا که با چند سال قبل آن قابل مقایسه نیست.))

د روشندل خان کارونه او فعالیتونه پر چارواکو سربېره ولس هم ستايلي دي، سانجي يې په اړه ليکي:

((حال باید مردم شهید پرور شبرغان انتظار زمانی را بکشند که تا مادر وطن گرامی شان چون قبل فرزندان دیگری به مانند سید آقاخان حاکم کلان، عبدالجبارخان حکمران، روشندل خان وردگ حاکم اعلی، انجینر احمد الله والی، عبدالرازق صاعد منشی و غیره خدمتگاران صدیق و دلسوز شبرغان دوست را تقدیم جامعه نماید، تا آنان به مثل اسلاف پیشین دولتمدار خویش بمنظور کار و خدمت به شبرغان بیایند و این شهرک خاک باد را آباد ویکبار دیگر از بیخ و بن ساخت و ساز نمایند.))

د روشندل خان او د هغه د کارونو انځورونه لا اوس هم د خلکو په سترګو کې اوړي راوړي. د شبرغان د لغمانيو د کوڅې مخامخ يو اوسېدونکی حاجي نبي خان هوتک يې په اړه وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شبرغان ښار کې لغمانیو کوڅې ته مخامخ حاجي نبي خان هوتک

((دا آبادۍ چې اوس دي، دغه نقشه د روشندل خان د وخت ده. دلته هیڅ شی نه وو، د اوسنۍ ښاروالۍ په ودانیو کې دوه خوني وې، ولایت هلته و، نور هیڅ شی نه وو. دغه چې اوس ورته قصر وايي دا د سرپل بندر هغه وخت و؛ خو نورې آبادۍ نه وې. دا نقشه هغه ویستې او هغه تطبیق کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه د قانون په پلي کولو کې ډېر تکړه والي و، په ټولو یې قانون یو ډول پلی کاوۀ. غلام رسول پرماچ هم دلته ښه خدمت کړی، هغه په میمنه کې هم والي و.

روشندل خان یو آرام سړی و، هر کس یې شعبې ته آزادانه ورتللای او خپله عریضه یې وړاندې کولای سوه. هغه وخت دلته خانان وو، بایان وو، ښه خلک وو، روشندل خان له ټولو سره ښه گوزاره کړې ده. که د شبرغان له کوچني هم پوښتنه وکړې زیاتره یې پېژني.))

روشندل خان تر جوزجان وروسته غزني ته د والي په توگه ولېږل شو. وایي چې هغه غزني ته ورسېد؛ نو د جُمعې ورځ وه، هغه د جُمعې لمونځ د موی مبارک په جومات کې له خلکو سره ادا کړ؛ خو جومات ډېر تنگ و؛ نو هغه تر هر څه د مخه د غزني د جوماتونو د ودانولو او پراخولو کار پیل کړ. د جمع اولیاء، شلگر دروازې، شمس بابا، شهرنو، بهلول دانا، حکیم سنایي، علي لالا، سلطان محمود غزنوي او خواجه بلغار ولي د جوماتونو د رغاونې کارونه یو په بل پسې پیل شول. بیا یې د غزني د جامع جومات ډبره هم کېښوده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه په غزني کې د جوماتونو پر رغولو سربېره د ولسونو تر منځ هم د یوځایوالي هڅې وکړې، اختلافات یې ختم او ولسونه یې سره متحد کړل. په قومي جرگو مرکو کې به یې په خپله هم گډون کاوه.

له غزني څخه د ۱۳۴۳ل کال د زمري په ۱۵ مه ارزگان ولایت ته تبدیل شو. د روشندل خان په دوره کې د ارزگان مرکزیت ترینکوټ ته رابدل شو. د نورو ولایتونو په څېر یې په ارزگان کې هم سرکونه وغځول، له سیندونو یې لوېې ویالې رابېلې کړې، د کرنې سکتور ته یې وده ورکړه او قومي شخړې یې پای ته ورسولې.

له ارزگان څخه بدخشان ولایت ته تبدیل شو. د والي په توگه یې په بدخشان کې څلور کاله دنده ترسره کړه. روشندل خان په بدخشان کې هم اخلاصمندانه او د یادونې وړ کارونه وکړل. هغه داسې ستونزمنو ځایونو ته سرکونه وغځول، چې تقریباً هلته یې غځونه ناشونې اټکل کېده. تر هغه د مخه په بدخشان کې سرکونه ډېر محدود وو او ډېرو ځایونو کې د کابل- بدخشان تر منځ سرک هم ستونزې درلودې. هغه په بدخشان کې ډېر پلونه هم جوړ کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بدخشان څخه د ۱۳۵۰ل کال د وري په ۱۳مه نېټه یو ځل بیا غزني ته د والي په توګه ولېږل شو. په غزني کې تر یو کال تېرولو وروسته پکتیا ته تبدیل شو او څلور کاله یې د پکتیا د والي په توګه دنده تر سره کړه. تقریباً د دۀ د ماموریت په وروستیو کې شاهي نظام په جمهوري بدل شو.

تر جمهوري نظام وروسته د ډیموکراټیک نظام پر مهال د ۱۳۵۷ د غوایي پر ۳۰ مه هغه ونیول او شل میاشتې بندي کړی شو.

هغه د قوي هوډ څښتن و، د بند پر مهال یې هم قلم وچ نه شو او هلته یې په زندان کې د(بیست ماه در زندان پلچرخی) په نامه کتاب وکېښ.

روښندل خان د هېواد پر فزیکي رغاونې سربېره فرهنګي رغاونې ته هم ژمن و، د یو خدمتګار چارواکي تر څنګ یو فرهنګپال چارواکی هم و. هغه یو شمېر کتابونه هم کښلي دي. په ۱۵۴۸مخونو کې یې د خاطراتو د دفتر په نامه د خپل ژوندانه خاطرات کښلي دي، چې د افغانستان د شاوخوا یوې پېړۍ ټولې سیاسي او اقتصادي کورنۍ او بهرنۍ پېښې یې په کې خوندي کړي دي. د هغو پنځه ولایتونو (خوست، ګرشک، شبرغان، غزني او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارزګان) په نامه يې کتابونه کښلي، چې دندې يې په کې اجرا کړې وې. د پښتونستان د تاريخ او جغرافيې او د بلوچستان په اړه يې هم ځانګړي کتابونه ليکلي دي.

پر ليکوالۍ سربېره هغه د شاعرانو په کتار کې هم راځي، چې شعري ټولګې يې شته دي.

روشندل خان په ۱۳۳۹ل کې د صدراعظم محمدداؤدخان له خوا په درېيمه درجه ستاينليک نازول شوی دی. په ۱۳۴۱ل کې د شاهي فرمان پر بنسټ د ستوري درېيمه درجه نښان ورکړی شوی. په۱۳۴۱ل کې د شاهي فرمان له مخې د مينه پال درېيمه درجه نښان ورکړی شوی.

په ۱۳۴۳ل کې د شاهي فرمان پر بنسټ د کرنې نښان ورکړی شوی دی. په ۱۳۴۶ل کې د شاهي فرمان پر بنسټ د ستوري دويمه درجه نښان ورکړل شو. په ۱۳۵۵ل کې د جمهوري فرمان پر بنسټ د جمهوريت نښان ورکړی شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د والي په توګه يې خپل ګران هېواد ته تر ټولو زيات خدمت کړی دی.
- په هر ولايت کې يې داسې خدمتونه کړي، چې تر اوسه يې لا نخښې پر ځای پاتې دي.
- د دولتي قوانينو تر څنګ په ولسي قوانينو هم ښه پوهېده او په ولسي جرګو يې ډېرې ستونزې حلولې.
- لا هماغه مهال د عامه ساعتتېرۍ او تفريح ځايونو د جوړولو پر اهميت پوه و، ځکه يې د شبرغان د شمال لوېديځ په اوه کيلومترۍ کې په ۴۰۰ جريبه ځمکه کې د ځنګل باغ په نامه بڼ جوړ کړ.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدایه څه شو هغه ښکلي ښکلي خلق
په ظاهر په باطن سپین سپېڅلي خلق

کمیني، مؤدبتیا، منورتیا، زړه سواندي، رښتینولي او خدمت یې په ختې کې اخښل شوي وو. همدا ورته د خپل بادیانته او سپېڅلي پلار څخه په میراث پاتې وو. پلار یې هم د سیمې یو مشهور روحاني او مخور شخصیت و، چې لا تر اوسه یې نوم د ډېرو سپین ږیرو پر خولو دی.

هغه له ټېټو دولتي دندو تر لوړو دولتي دندو خورا اوږد وخت هېواد او هېوادوالو ته خدمتونه وکړل؛ خو په خپله سپینه روحاني لمنه یې هیڅ ډول تور داغونه ونه لګول. دا هغه څه وو، چې دی یې د هېوادوالو په زړونو کې ځای کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا شخص **عبدالهادي خليلزى**، د مولوي فقيرالله(په صاحب الحق مشهور) زوی، د مولوي صابرالله لمسی او د مديح الله کړوسی دی.

خليلزی پر کال ۱۳۱۳ل د کونړ ولايت د ځوکۍ د دېوه ګل درې د چمبېل کلي په يوه عالمه او روحانی کورنۍ کې زېږېدلی دی. لومړنۍ زده کړې يې له خپل پلار او د کورنۍ له نورو غړو څخه کړې دي. په کال ۱۳۳۳ل کې د کانکور ازمويني له لارې د کابل په عربي دارالعلوم کې شامل او په۱۳۴۰ل کې ترې په عالي درجه فارغ شوی دی.

تر فراغت وروسته په کال ۱۳۴۱ل کې د مطبوعاتو د مستقل رياست د کورنيو خپرونو په لوی مديريت کې د مسلکی غړي په توګه وګومارل شو. تر يو کال ماموريت وروسته د نجات يا اوسنۍ اماني لېسې ښوونکی شو. درې نيم کاله په نوموړې لېسه کې د هېواد د بچيانو پر روزنه بوخت و، بيا يې د کونړ د اسعدآباد په عمراخان منځني ښونځي کې د ښوونکي او سرښوونکي په توګه دنده اجرا کړه. کله چې شهيد ميوندوال د خپل صدارت په وخت کې کونړ ته راغی؛ نو د عمراخان د منځني ښونځي د ترآنې تيم د اروانباد خليلزي له خوا ويل شوې ترانه ووېله. د وخت د

(c) ketabton.com: The Digital Library

صدراعظم له خوا د ارواښاد خلیلزي کارونه وستایل شول او خلیلزي په غوښتنه د عمراخان منځنی ښوونځی لیسې ته لوړ کړای شو.

یو څه موده وروسته خلیلزی د نرنگ د منځني ښوونځي د آمر په توگه وگمارل شو. دا ښوونځی هم د خلیلزي په هلوځلو لیسې ته پورته شو. خلیلزی پر۱۳۴۹ل په لویه څارنوالۍ کې د څارنوال په توگه وگومارل شو. وروسته یې د چاردهي ولسوالۍ د څارنوال او بیا یې د کونړ، میدان- وردگو، لغمان، کندوز او ننگرهار ولایتونو د څارنوالۍ د رئیس په توگه دندنې ترسره کړې دي. له۱۳۶۵ـ ۱۳۶۹ل پورې یې د افغانستان د لویې څارنوالۍ د لومړي مرستیال په توگه دنده ترسره کړه. د مرستیالۍ ترځنگ د افغانستان د اساسي قانون د شورا غړی هم و.

د ډاکټر نجیب الله د حکومت تر راپرځېدو وروسته په پېښور کې د آریانا پوهنتون د حقوقو او سیاسي علومو پوهنځي استاد شو. ارواښاد عبدالهادي خلیلزی په ۱۳۹۰ل کې د کابلبانک قضیې د تصفیې د مدیر په توگه د افغانستان بانک او نړیوال بانک له خوا وگومارل شو. تر ۸ میاشتو دندې وروسته د ځینې سیاسي فشارونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

له امله له دندې گوښه کړی شو. په دې تصفیه کې د ارواښاد خلیلزي فعالیتونه د ځانگړې ستاینې وړ دي، چې ځینی یې د ۱۳۹۱ل د تلې په ۲۷ مه د یوه رپوټ په ترخ کې د جمهوري ریاست مقام ته وړاندې کړي وو او یوه کاپي یې د خبریالانو په واک کې هم ورکړې وه.

ارواښاد خلیلزی د ارواښاد نصیرالله مومند په یادغونډه کې

د کوز کونړ ولسوالۍ یو سپین ږیری شیخ محمدحسن د خلیلزي په اړه وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیخ محمد حسن له سید امرالله امېد سره د مرکې پرمهال

((د خلیلزي په ختیه کې کرم، شجاعت، مینه او پاکوالی اخښل شوي وو. د غریبانو او مظلومانو مګرتیا یې کوله او ظالم ته یې تل په بد نظر کتل. د عدالت او انصاف پر مهال یې د خپل او پردي هیڅ پروا نه ساتله. خلیلزی ځیرِ پښتون، عالم، قومي مشر او جرګه مار انسان و. خبرو به یې پر خلکو ډېر اثر درلود. د چا د زور او زر تر تاثیر لاندې نه راتۀ. د خپلوۍ په پاللو کې بې مثله و.))

عبدالهادي خلیلزي ته درې مطبوعاتي جایزې ورکړل شوي، د افتخار دوه مډالونه، د خپلواکۍ د شپېتمې کلیزې نښان او د غازی

(c) ketabton.com: The Digital Library

امان الله خان د ستوري لوړ دولتي نښان یې هم تر لاسه کړی دی. پر درېیمو درجو څلورو ستاینلیکونو هم نازول شوی دی. څو ځله پر نقدي مکافاتو اخیستو هم بریالی شوی دی.

دا لومړني ښوونځي د اروابناد خلیلزي په هلوځلو تأسیس شوي دي: د دېوه ګل د چلس، د اسعدآباد د هډوال، د چنار، د برګمتال د آپسي، د نورګل د ارېت، د غازي آباد، شوماش، اسعدآباد او د څپري لومړي ښوونځي. لېسو ته د عمراخان او نرنګ د منځنیو ښوونځیو ارتقا هم د خلیلزي د هلو ځلو محصول دی.

اروابناد خلیلزي د لویې څارنوالۍ په استقلالیت، د ستاژ د کورس په تأسیس، د کریمنال تخنیک ادارې په تأسیس او د څارنوالۍ اداري او مسلکي تشکیلاتو په لوړولو کې هم د یادولو وړ هڅې کړې دي.

خلیلزي د ایران، عراق، کوېټ او روسیې هېوادونو ته رسمي سفرونه کړي دي. سعودي عربستان ته یې هم د حج د فریضې ادا کولو په موخه د یوه ۲۵۰ کسیز پلاوي په ډله کې د حاجیانو د خدمت او لارښوونې لپاره د ځمکې له لارې سفر کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالهادي خليلزي تر لنډمهاله اداري وروسته د لومړي ځل لپاره د جمهوري رياست څوکۍ لپاره ځان نوماند کړ.

خليلزی په علمي- سياسي شخصيت سربېره يو ليکوال او شاعر هم و، چې دا آثار يې چاپ او افغاني ټولنې ته وړاندې شوي دي:

۱ـ څارنوال: په دې اثر کې د څارنوالۍ تشکيلات، د څارنوال دندې او په افغانستان او نورو هېوادونو کې د څارنوال موقف په پرتليز ډول څېړل شوی دی.

۲- ښځه په اسلام کې: د دې اثر موضوعات د ښځو په شرعي حقوقو راڅرخي او هره موضوع يې په قرآني آيتونو او نبوي احاديثو روښانه شوې ده.

۳- پوډريان او زموږ مسووليتونه: په دې اثر کې د نېشې په لاملونو، زيانونو او د مخنيوي په لارو چارو يې ښه څېړنه شوې ده.

۴- قرآن حکيم او نني پرمختگونه: په دې اثر کې اوسمهاله پرمختگونه په قرآني آيتونو کې څېړل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- په افغانستان کې حقوقي نظام ته یو لنډه کتنه: په دې اثر کې د نورمحمد تره کي له حکومت څخه د برهان الدین رباني تر حکومت پورې په حقوقي نظام کې پر تغییراتو بحث شوی دی.

۶- په افغانستان کې بهرنۍ لاسوهنې: په دې اثر کې د امیر امان الله خان له واکمنۍ څخه د حامد کرزي تر واکمنۍ پورې سیاسي مسایل تحلیل شوي او د بهرنیو هېوادونو لاسوهنې یې څېړلې دي.

۷ـ د خلیلو قبیله: په دې کتاب کې یې د خلیل قبیلې شجره په منظم او مسلسل ډول راوړې ده.

۸- نجم الاولیاء: دا د محمدګلاب ننګرهاري او اروابناد خلیلزي ګډ اثر دی، چې منځپانګه یې د نجم الدین اخونزاده پر ژوندانه او جهادي هڅو راڅرخي.

۹- د افغانستان د لومړیو ولسمشریزو ټاکنو بهیر: په دې اثر کې لیکوال د وروستي ټاکنیز بهیر نیمګړتیاوې په ګوته کړې دي.

۱۰- صاحب الحق (مثنوي): په دې منظوم اثر کې خلیلزي د خپل پلار فقیرالله (صاحب الحق) ژوند او اصلاحی هڅې په نظم کې بیان کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زړۀ داغونـه مـې کـم نـۀ دي د يعقـوب د زړۀ نـه
هغه ورک کړی و خپل زوی زما نه پلار ورک شـو

۱۱- ځولۍ: دا د اروابناد خليلزي شعري ټولگه ده. خليلزی په شعر و شاعرۍ کې ځان د ننگرهار د چپرهار د للمې د غلام رحمان (جرار) شاگرد بولي.

۱۲- حضرت انسان ۱۳ـ په اسلامي قانون کې د اعدام شرايط ۱۴ـ يادونه ۱۵ـ غزل ۱۶ـ گلپاڼې ۱۷ـ وطن۱۸ او ارمان يې نور آثار دي.

د اروابناد خليلزی ځينې ناچاپ آثار هم لري، چې دا دي:

۱ـ اسلامي لاربنوونې ۲ـ د اسلام حقوقي بنيادونه۳ـ اخلاق۴ـ د خود اراديت حق (خپلواکي)۵ـ جهاد او هجرت ۶ـ هندوستان ۷ـ باجوړ ۸ـ د ميينو راز (شعري غونډ)۹ـ پاربدلی احساس(شعري غونډ) ۱۰ـ يهوديت او نصرانيت په قرآن کې ۱۱ـ د شپې يادونه (د کيسو مجموعه) ۱۲ـ ليلی مجنون (مثنوی) ۱۳ـ زما ژوند ليک او ۱۴ـ ترمې اوبنکې (شعري غونډ).

دا هم د اروابناد خليلزي د نثر يوه بېلگه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د علامه مولانا كاموي علمي مقام

په پښتو کې یوه لنډۍ ده، چې وایي:

ســـــتا د ښایســـــت گلونـــــه ډېـــــر دي
ځـولۍ مـې تنگـه زه بـه کـوم کـوم ټولمـه

هر کور، هره سیمه، هر قوم او هره قبیله ځانگړې ویاړونه او یادونه لري او راتلونکي نسلونه ورباندې فخر کوي، یاد یې تازه ساتي او حساب وربانديې کوي او دا د هر چا حق دی. بې له شکه زموږ په گران هېواد افغانستان کې د لوی ننگرهار په باب هم خاص امتیازات وجود لري او ویاړونه یې له چا پټ نه دي.

د سکندر غاښونه په اسمار کې وتلي دي، چې د کونړ په ولایت کې یوه ولسوالي ده، برایېڼ د ننگرهار د ولایت په لاره په طورخم باندې په یو نېکر کې وتلی، مغلو په همدې لاره کې ماتې خوړلې ده. روسانو د کونړ په ولایت کې سر خوړلی دی او داسې نورې ډېرې وړې غټې شته، چې پرې ویاړو.

زموږ د لوی ننگرهار په ولایت کې که کونړ په خاص ډول د سیدجمال الدین افغان ټاټوبی دی، خو د کامې ولسوالي که له یوې خوا زرخیزه او حاصل خیزه ده؛ نو په خاص ډول د دیني علماءو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکز هم دی، ځکه چې ډېر جید علماء په کې تېر شوي دي، چې په مجموع کې د لوی ننگرهار لپاره ویاړ دی او خلکورباندې نازېږي. که زه په هر یوه باندې څه وایم نو بې له شکه او مبالغې چې حق به یې ادا نه شم کړای، ځکه چې زه اوس پوره روغتیا نه لرم او له بله پلوه په تفصیلي توگه د دغې سیمې د علماءو په باب کافي معلومات راغونډول ضروري دي، چې دا دواړه عوامل د دې سبب دي، چې په ځانگړې توگه یې په دې لنډ تنگ وخت کې د بري تر لاسه کول ناشونی کار گڼم؛ نو ځکه خو یوازې په دې لیکنه کې د مرحوم علامه مولانا غلام نبي کاموي رحمة الله علیه په باب یو څه لیکل وکړم. خدای دې له ما سره مرسته وکړي، چې په نسبي ډول مې د دوی حق ادا کړی وي.

اروانباد عبدالهادي خلیلزی د وریښمې ناروغۍ له امله د ۱۳۹۴ل کال د چنگاښ پر شلمه د روژې د مبارکې میاشت په ۲۴ مه نېټه د پېښور په یوه روغتون کې له دې نړۍ سترگې پټې کړې او د کونړ د خوکۍ ولسوالۍ په فقیرکوټ کې د جلال آباد- اسعدآباد د عمومي سړک تر څنگ په خپله پلرنۍ هدیره کې خاورو ته وسپارل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- امین، دیانتدار، مؤدب او سپېڅلی افغان و.
- د حق په ویلو کې یې د هیچا پروا نه کوله، خپل پردی او مقام نامقام ورته په دې ډګر کې یو ډول وو.
- اوږد وخت یې د پوهنې په ډګر کې هېوادوالو ته صادقانه خدمتونه وکړل.
- که څارنوال و؛ نو تر څنګ یې ښه لیکوال، شاعر او ادیب او فرهنګپال شخص هم و.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

که له زلمونه پوره نه شوه

گرانه وطنه جینکۍ به دې ساتینه

یوازې اوسمهال نه ده، چې دلته او هلته د ژوندانه او هېوادني خدمت په هر ډګر کې د ټولنې د مهربانه پوړ استازې تر سترګو کېږي؛ بلکې له ډېر پخوا راهیسې دې مهربانه او زړه سواندي پوړ له ښوونکیتابه تر نوابیو او پاچاهیو پورې درنې درنې او له مسوولیته ډکې دندې ترسره او د هېواد او هېوادوالو د خدمتونو ویاړمنې جوغې ورپه سر شوې دي. دا پوړ په ټولنه کې ډېر مهم او ډېر حساس دریځ لري. په هره ټولنه کې باید دا پوړ وپالل شي، مرسته او ملګرتیا یې وشي، حقونه یې ورکړی شي او نظریاتو ته یې په درنښت وکتل شي؛ ځکه د بشري تاریخ په اوږدو کې همدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوړ په خپله نرمه غېږه کې پیغمبران، امپراتوران، واکمنان، نوابغ، عالمان او د ټولنې هر پوړ روزلی دی. ښځینه پوړ ته که د روزنیز بهیر د مخکښ ویاړ ورپه برخه دی؛ نو غوره او سالمې مشاورې هم پاتې شوې دي. ښې معقولې او ګټورې مشورې یې هم ورکړې او مشورو یې رغنده او سالمه ګټه هم درلودلې ده.

په افغاني ټولنه کې تر اوسه دې پوړ ته هغسې پام نه دی شوی، لکه چې لازمه ده؛ خو له نېکه مرغه چې ښځې له پامه هم نه دي غورځول شوی. ځینو خو یې په خپل همت او مېړانه د هېوادني خدمت په بېلابېلو ډګرونو کې ځانونه داسې راځلولي چې هېواد او هېوادوال به پرې تل ویاړي. زموږ په ټولنه کې ځینې داسې ښځې هم شته چې د کورنیو چارو د سمبالښت تر څنګ یې په مهمو دولتي څوکیو هم کار کړی دی.

جنرال خاټول هم له دغو ښځمنو څخه یوه ده، چې د افغانستان د هوایي ځواکونو د پراشوټ په برخه کې د کار اوږده مخینه لري.

جنرال خاټول د روانې لمریزې پېړۍ د دریيمې لسیزې په وروستیو کې د کابل په زاړه ښار کې د سردار محمدعثمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمدزي کره نږۍ ته سترګې غړولي دي. لومړنۍ زده کړې يې په مستوره غوري او بي بي حليمه کې بشپړې او بيا په ۱۳۵۸ل کې د کابل له آريانا لېسې څخه فارغه شوې ده. بيا د حقوقو او سياسي علومو په پوهنځي کې شامله شوه؛ خو دا پوهنځی يې همداسې په نيمه کې پرېښود او له خپلې لېوالتيا او خوښې سره سم يې د هوايي ځواکونو په پراشوټو کې د لسانس تر کچې زده کړې وکړې.

خاتول وايي: زه يوه ورزشکاره وم او په هغه وخت کې نورو مسلکونو زما دا تنده نه شوه خړوبولای؛ نو زما لپاره ښه مسلک همدا و.

خاتول په همدې څانګه کې د ماسترۍ ډيپلوم هم تر لاسه کړی او په ۱۳۶۳ل کې يې د افغانستان په پوځ کې د پراشوټ په برخه کې پر کار پيل کړی دی. جنرال خاتول وايي:

په دې لاره کې مې ډېر کړاوونه ګاللي دي؛ خو ډېره بده خاطره مې داده چې د ډاکټر نجيب الله په دوره کې يوه ورځ زما پراشوټ چا قصداً جړ کړی و، نه پوهېږم چې ولې خو که رقابت هم وي بايد رقابت اخلاقي بڼه ولري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوې مور په توګه ویاړم، چې لږ تر لږه خو مې د خپل هېواد لپاره د یو پوځي شخص په توګه خدمت کړی دی؛ خو په دې دندې کې مې له خپلې مور سره ډېر ظلم کړی؛ ځکه کله چې به ما په پراشوټي تمرین کې ځان راغورځاوه، نو مور به مې بیمارو (بي بي مهرو) یا بلې تپې ته ختله چې ما وګوري چېرته رالوېږم او ژوندی پاتې کېږم که نه.

خاتول وایي: زما مور هم تعلیمیافته وه او کورنۍ مې هم ډېره روښانفکره وه؛ نو زما په روزلو او هڅولو کې مې د مور او کورنۍ ډېره ونډه وه.

خاتول وایي: زه نه غواړم ووایم چې د کوم ځای یم، ځکه پښتنه یم، افغانه یم، مسلمانه یم؛ نو دا کفایت کوي او هر چېرته چې یم، د هماغه ځای یم، افغانستان ګرده زما کور دی. زه پر خپله ژبه، پر خپل قوم، پر خپل ملي لباس او کولتور ډېر ویاړم. په ملي لباس کې څو ځله په پراشوټ کې هم را کوزه شوې یم.

خاتول له خپل مسلک سره زښته زیاته مینه لري او په دې برخه کې یې ځان ان تر نړیوالو سیالیو رسولی دی، هغه وایي: په لسګونو مډالونه مې تر لاسه کړي دي او له نړیوالو اتلانو سره مې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم دوستانه سيالۍ ترسره کړې. په لسګونو ستاينليکونه او کپونه هم راکړی شوي دي.

جنرال خاتول په ۱۳۸۴ل کې د نړۍ د اتلې ښځې لقب هم ګټلی دی.

دا پوځي مېرمن له ټولو افغان ښځمنو غواړي، چې يوازې د کور چارو په سمبالښت بسنه ونه کړي، بلکې تر کور بهر د خپلو ورونو په څېر کار وکړي او ترځنګ يې د خپلو کوچنيانو روزنې ته کلکه پاملرنه وکړي.

جنرال خاتول وايي:

د ګران هېواد راتلونکې به د همدغه پوړ په لاس کې وي او که خدای مه کړه سم ونه روزل شي؛ نو د هغه مهال افغانان به هم د جهل او ناسمې روزنې له امله زموږ په څېر په کړاونو او ناورينونو کې ښکېل وي.

خاتول د علم او پوهې او په ټوله کې د ترقۍ لوړ پوړ ته د نرينه و رسېدل هم د ښځمنو له برکته بولي، په دې اړه يې په ځانګړي دفتر کې دا لوړپيغامه شعار ځړېدلی دی:

مرد از دامن زن به معراج ميرسد

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاټول یوه مدبره او د وخت له روا غوښتنو سره ځان عیاروونکې مېرمن ده. هغه د طالبانو پر مهال د نورو افغان ښځمنو په څېر پر سکوی او خیاطۍ بوخته وه؛ خو کله چې ورته بیا د خپلې مسلکي دندې لاره هواره شوه؛ نو بیا د افغانستان له اتل پوځ سره مله او تر اوسه پورې د هېواد پر ژغورنه او ساتنه بوخته ده.

جنرال خاټول وایي: کله چې له الوتکې په پراشوټ کې ځان راغورځوم؛ نو له یوه ځانګړي حالت سره مخامخېږم، ډېر خوند ترې اخلم او داسې محسوسوم لکه په اوبو کې چې لامبو وهم؛ خو ځمکې ته له رارسېدو د مخه ډېره ځیر اوسم او ټول حواس مې د بدن په تعادل ساتلو بوختوم، هسې نه چې کوم هډ مې مات شي.

د جنرال خاټول د شخصیت له یو بل اړخ سره زیاتره هېوادوال ناآشنا دي؛ جنرال خاټول شاعره هم ده، ځینې شعرونه یې ورسره خوندي دي؛ خو ځینې یې بیا د پوځي بوخت ژوند له امله ورک کړي او یا یې د دې ډګر پاللو ډېر وخت نه دی موندلی.

خاټول د شعر پر هنر سربېره د یو بل هنر څښتنه هم ده. ځاني خطاطه هم ده او تر څه بریده میناتوره هم. لاندینی شعر چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه ځانگړي وخت او حالت انځورنه په کې شوې ده؛ دا يې خپل دی، خو نه غواړي، چې د هغه حالت او ځای په اړه څه ووايي.

د پورتني شعر میناتوري او خطاطي يې د خپلو نريو؛ خو ځواکمنو گوتو محصول دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د افغان کماندويي هوايي ځواکونو لومړۍ افسره ده.
- د افغان کماندويي هوايي ځواکونو لومړنۍ جنراله ده.
- زيارکښه او پر هېواد مينه جنراله ده.

❋❋❋

❋❋❋

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان خورا ښه استعدادونه او شخصیتونه درلودل او لا لري يې؛ له بدمرغه چې نه ترې پخوا سمه او مناسبه ګټه واخیستل شوه او نه ورته اوس هغسې پاملرنه او لار هوارونه کېږي، چې باید ورته وشي. ډېر داسې انګېري، چې افغانانو په وروستیو بدمرغیو کې ملتپالنه او وطندوستي بایللې ده؛ خو لا هم داسې مړونه شته چې هېوادنۍ مینه یې په رګونو کې غورځنګونه وهي. د خپل هېواد خړې دښتې او مېرې ورته د جنت باغونه ایسي او د نورو اساطیري ډوله ښارونه ترې هېروي. له همدغسې شخصیتونو څخه یو هم **حمید هلمندی** دی.

حمید هلمندی د عبدالاحدخان زوی او د اخترمحمد لمسی دی، چې له آره د هلمند د ناوې له بارکزیو څخه دی؛ خو هلمندی وايي، چې زه د ټول افغانستان یم، ټول افغانستان زما کور او وطن دی؛ دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د نیکه پلار مې له هلمنده کندهار ته له محمدایوب خان غازي سره راغلي و، چې په میوند کې یې انګریزانو ته ماتې ورکړه، له هماغه وخته په کندهار کې استوګن شو او نیکه مې په کندهار کې زېږېدلی؛ خو تر اوسه لا په کندهار کې په هلمندیو یادېږو؛ نو ځکه زه هم هلمندی تخلص کوم.

هلمندي لومړنۍ زده کړې د کندهار په مشرقي لېسه کې ترسره کړې او بیا د کندهار له احمدشاه بابا لېسې څخه فارغ شوی دی. لسانس یې په۱۹۷۹م کې د هندوستان له ډهلي سکول اف ایکنامیکس Delhi School of Economics څخه اخیستی دی. ماستري یې هم له همدغه ځایه په بزنس منجمنټ کې ترلاسه کړې ده. بیا یې په امریکا کې د ښار جوړولو په څانګه کې زده کړې کړې دي او هلته یې د کلفورنیا په Simi Valley of California ښار کې کورونه جوړ کړي دي؛ نو ځکه خو یې د ښار جوړولو په ډګر کې زیاتې تجربې تر لاسه کړې دي. ده دا مینه او هیله درلوده که یو وخت ده ته لاره هوارېږي؛ نو دی به خپلې تجربې په خپل هېواد افغانستان کې تطبیقوي او هماغه لاره ورته هواره شوه، چې په پایله کې یې عینو مېنه رامنځ ته او هېواد پرې ښکلی شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عینو زموږ د هېواد یوه ننګیالۍ مېرمن وه، وایي چې یو مهال احمدشاه بابا د هندوستان په یوه سفر ووت، د عینو مېړه هم په هغو عسکرو کې و، چې له احمدشاه بابا سره تلل. احمدشاه بابا له سفره بېرته بریالی راوګرځېد. لښکر چې یې کندهار ته رانږدې شو، شپه رادبره شوه. هغه امر وکړ چې همدلته شپه تېره کړي او سبا د ورځې په ښه شان او شوکت ښار ته ننوځي. د مېرمن عینو مېړه د شپې له خوا له نور لښکر څخه پټ خپل کور ته لاړ، د کور دروازه یې وټکوله. مېرمن عینو دروازې ته ورغله، ویې پوښتل: څوک یاست؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپاهي ځان ورو پېژانده، هغې بیا وپوښتېده: څنګه راغلې؟ احمدشاه بابا څه سو؟ لښکر مو بریالی سو؟

مېړه یې وویل: که مو لښکر بریالی سوی نه وای؛ نو زه به هم تا ته ژوندی راغلی نه وای، د پښتنو لویه سوبه په برخه ده...

عینو بیا پوښتنه وکړه: نو تاسو ولې یوازې راغلي یاست؟ نور لښکر څه سو؟

مېړه یې ورته وویل: د بابا په امر لښکر ښار ته نږدې پروت دی، چې سبا د ورځې په رڼا کښې ښار ته ننوځي. زه ستا مینې ناکرار کړم او تر هغو د مخه راغلم، اوس ژر دروازه رابېرته کړه چې سره ووینو...

عینو ورته وویل: ته تر چا نازولی وې؟ چې ملګري دې پرېښوول او د بابا د امر پر خلاف راد مخه سوې، ما ته راغلې! آیا ستا نورو ملګرو ښځې نه درلودې؟ او که په سینو کې یې زړونه نه وو؟

دا ټول وو، خو هغو نه غوښتل د بابا د امر مخالفت وکړي...

مېړمن عینو ورته کړه: که سبا نورې پښتنې مېرمنې خبرې شي، ما ته به څه وایي؟! دا ډېر لوی پېغور دی، هیڅکله تا ته دروازه نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېرته کوم، څه بېرته لاړ سه! تر هغه زما لیدل پر تا حرام دي، چې بېرته لاړ نه شې او سبا د احمدشاه بابا تر بېرغ لاندې له خپلو نورو ملګرو سره یو ځای را نه سې.

مېړه د خپلې ننګیالۍ مېرمنې له پېغوره وشرمېده، بېرته لاړ خو خېمې ته نږدې څوکیدارانو ونیوه او سبا ته یې د احمدشاه بابا مخې ته وروست. څوکیدارانو عرض وکړ چې دا سپاهي له اجازې پرته د شپې کور ته تللی و.

احمدشاه بابا پوښتنه ځنې وکړه، سپاهي چې څه لیدلي او اورېدلي وو، ټول یې احمدشاه بابا ته وویل.

بابا د هغې مېرمنې پر پښتنواله او افغاني احساس باندې شاباسی ووایه. د هغې په درناوي یې د دې عسکر ګناه هم وروبخښله، مېرمن عینو ته یې یو کارېز وروباخښه چې تر اوسه د" عینو کارېز" په نامه مشهور دی. دا کارېز د کندهار ښار ختیځ ته د یو پړاو په واټن لیرې پروت دی.

نو شته دي، د هلمندي په څېر مېرنې، چې د مېرمن عینو نوم ته یې نړیوال شهرت او تلپاتې بنه وروبخښله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عينو مينې ښارګوټی، چې د افغانستان په نورو ولايتونو او ان سيمه کې يې سارى نه ليدل کېږي، د نړۍ د نورو پرمختللو هيوادونو د ښار جوړونې په سټنډرډ او معيارونو برابر ښارګوټی دى. که څوک د عينو مينې ښار ته لاړ شي نو هيڅ فکر نه شي کولای، چې موږ دې په افغانستان کې داسې ښارګوټی ولرو. اوس سمدلاسه انسان ته دا فکر پيدا کېږي چې د دې ښارجوړونې تر شا هرو مرو د وطن يو فکر او يوه مينه شته دى او يو چا د دې ښار مفکوره له يو ځاى نه دلته راوړې ده.

د عينو مينې ښارګوټی چې د ښار جوړونې ټول نورمونه لکه د ژوندانه چاپېريال، کاناليزيسون، تفريحي ځايونه، ښکلي سرکونه، د غريبو، متوسطو او شتمنو کسانو لپاره بېلابېل استوګنيز کورونه يې په کې د افغانستان له شرايطو سره برابر په نظر کې نيولي دي؛ ښوونځي، روغتون، کلينيکونه، تجارتي ساحې، سوداګريز مرکزونه، د فضله موادو زېرمې، ډېر ښه امنيتي تدابير، د ځوانانو لپاره سپورتي او تفريحي کلپونه، ښکلي مېلمستونونه، هوټلونه، د هند د انډياګېټ په څېر ښکلې دروازه او داسې نورې اسانتياوې په کې هم په پام کې نيول شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینو مینې ښارګوټی، یوازې فزیکي پرمختیا نه ده بلکې دلته د یو فکري تحول لپاره لاره هواره شوې ده، چې هره ورځ په زرهاو ځوانان او کورنۍ دا ښارګوټی ګوري. کورنۍ له خپلو ماشومانو سره په امن او ډاډمنه فضا کې ګرځي او د یو ښاري کلتور تربیه زده کوي.

د عینو مینې ښارګوټی د افغانستان نورو سیمو ته د ښار جوړونې یو ډېر ښه ماډل کېدای شي؛ خو د مادي ستونزو ترڅنګ د افغانستان بیروکراسي او د افغانانو زیاتره منفي لرلید تل د دې وسیله ګرځي چې په افغانستان کې د دا ډول پرمختللیو پروژو مخه ونیول شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغې پروژې کار ښځنګه پیل شو او تر اوسه یې کوم کارونه سرته رسېدلي دي، موږ د دغې پروژې له اصلي طراح، حمید "هلمندي" سره بږغېږو، چې د دې پروژې په پلې کولو کې یې ډېرې ستونزې ګاللي دي.

هلمندی وایي:

((کله چې موږ په ۲۰۰۲م کې کندهار ته راغلو، د کندهار په ښار کې ډېر زیات درملتونونه وو. که مبالغه ونه شي؛ نو د هرو لسو کسو په سر یو درملتون موجود و.

موږ متوجه شو، چې وقایوي طب ته هیڅ توجه نشته او هم د کندهار سهیل خوا ته شنې ساحي ورځ تر بلې له منځه ځی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک پرې کورونه جوړوي؛ خو د کندهار ښار شمالي سیمه چې ډاګونه وو هسې بې استعماله پاتې وه. په دغه وخت کې محمود کرزي او ما غوښتل، چې د کندهار په ښار کې یو روغتون جوړ کړو. هغه بهرنی ټیم، چې له موږ سره راغلی و، هغه بهرنیان هم مریضان شول؛ نو موږ ته یې وویل، ښه به دا وي چې په وقایوي طب باندې کار وکړو نه په معالجوي طب باندې. ځکه مخکې له دې چې خلک مریضان شي باید د مریضۍ مخه ونیول شي.

ښاغلی هلمندی له شاه محمود میاخېل سره د مرکې پرمهال

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما ورته وويل چې ځرنګه زه په ښارجوړونې کې تجربه لرم؛ نو په ښار جوړونې باید فکر وشي. په همدې ورځ د کندهار د ښاروالۍ يو انجينر چې کريم نومېده موږ ته يې وويل چې د داؤدخان په وخت د استراليايانو په مرسته د کندهار لپاره يو ماسټرپلان جوړ شوی و او د ښار په شمال کې ځمکه د ښار د پراخوالي لپاره ځانګړې شوې وه، چې دغه سيمه د E زون په نامه يادېده. د سرک شمالي برخه استوګنيزه سيمه وه او سوېلي برخه يې د صنعتي پارک لپاره وه، چې شنه ساحه به له منځه نه ځي.

د کندهار والي ګل اغا شېرزي په هماغه ماښام موږ مېلمانه کړي وو. موږ ورته د ښار د پراختيا په اړه معلومات ورکړل او هغه هم زموږ د دې پلان ملاتړ وکړ، چې کندهار ولايت بايد ښاروالۍ ته صلاحيت ورکړي. وروسته د کندهار والي دا مسأله له مرکزي حکومت سره مطرح کړه او هغوی هم دا تاييد کړه؛ خو دا پرېکړه يې وکړه چې د دې ښار جوړونه دې داوطلبۍ ته ورکړي او د ابادۍ پيسې دې د ځمکې د خرڅلاو له لارې لاسته راوړل شي. په هغه وخت کې زياتې کمپنۍ نه وې، په داوطلبۍ کې زياتره سيمه يېزو کمپنيو تر درېو مياشتو پورې برخه واخيستله. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پروژې داوطلبي د "افکو" په نامه یوې کمپنۍ وګټله. موږ بیا د امریکا له مشهورې کمپنې د Bowman Construction Company سره تماس ونیوه، چې په ښار جوړولو کې یې مهارت درلود. هلته یوې افغانې انجینرې " سهیلا" هم کار کاوه، له دې کمپنۍ سره مو قرارداد وکړ، چې د دوی لپاره د عینو مینې د ښار نقشه جوړه کړي. موږ ورته له دې ځایه معلومات او ډېټا (Data) لکه د سیمې توپوګرافي، د خاورې خاصیت، د ونو د ډولونو، د خلکو د اړتیاو او کولتور په اړه او GPS کواردینات برابرول. زیات وخت دوی په دې پلان کار وکړ، چې بالاخره په نهه میاشتو کې یې د عینو مینې ماسټرپلان او بزنس پلان جوړ کړ.

همدارنګه موږ په کلفورنیا کې له یوه وړوکي بانک سره چې د OPEC په نامه یادېده د درېو میلیونو ډالرو لاین اف کرېډټ یا د پور اخیستلو موافقه وکړه او له ما څخه یې د یو بل امریکایي ملګري په شمول، چې John Howell نومېده ضمانت واخیست؛ خو موږ یوازې ۱،۴ میلیونه ډالره له بانک نه پور واخیست او افغانستان ته مو راانتقال کړ. د نور پور اخیستلو اړتیا پیدا نه شوه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه موږ دلته وکړای شول، چې د عینو مېنې د ځمکې له خرڅلاو نه عاید ترلاسه او د عینو مېنې ماسټر پلان تطبیق کړو.))

حمید هلمندی وايي:

((چې هغه وخت د افغانستان حالات د داسې غټو پروژو د تطبیق لپاره برابر نه وو؛ نو موږ له زیاتو سیاسي او سیمه ییزو ستونزو سره مخامخ شو. لازم تعمیراتي مواد او مجرب کاریګر لکه ترکاڼ، بناء، رنګمال، پایپکار، انجینر او داسې نور هم نه وو، چې موږ د هغوی په واسطه دا ماسټر پلان تطبیق کړی وای؛ نو د یوه مېخ لپاره به مو هم پاکستان او نورو سیمو ته سفرونه کول، چې تعمیراتي مواد پیدا او کندهار ته یې راوړو.))

حمید هلمندی وايي:

زه یو وخت په کندهار کې له پښن سره څو ځلې کښېناستم چې یوه ګول ګیلماله جوړه کړي؛ خو هغه ونه شو کړای چې هغسې ګیلماله جوړه کړي؛ نو اړ شو چې هغسې ګیلماله له امریکا نه راوړي. په دې توګه زما ډېره انرژي لګېده، چې نور ځنګه تربیه کړم او موږ باتجربه کارګر ولرو. زه اړ وم چې هره ورځ کارګرو ته پلان جوړ کړم او بیا یې څارنه وکړم چې دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل پلان سم تطبيقوي که نه؟ ډېر زيات کار او نظارت ته اړتيا وه، ځکه په هغه وخت کې هيڅ نه وو او فني ظرفيت ډېر ټيټ و.

حميد هلمندی وايي:

چې پخوا له موږ سره تقريباً زرو کسو پاکستانيانو او ايرانيانو کار کاوه؛ خو اوس له موږ سره يوازې څلور کسه بهرنيان کار کوي او نور ټول کارگر افغانان دي.

دا به د افغانستان خلکو ته ډېره عجيبه ښکاري، چې د ښار ښه ډيزاين پر امنيت باندې خاص تاثير لري. د عينو مېنه په همدې معيار جوړه شوې ده، که څه هم په سل گونو کسان له بهر نه د ښار ليدو ته راځي او يا دلته مېلې جوړوي او چکرې وهي؛ خو د عينو مېنې د ښار امنيت په اسانۍ سره خوندي وي.

عينو مېنه تر شل زره جريبو زياته ځمکه لري، چې پنځلس شپاړس زره جريبه ځمکه يې د کورونو او بلډينگونو جوړولو لپاره ځانگړې شوې او نوره يې سرکونو، شنې ساحې او تفريحي پارکونو ته ځانگړې شوې ده. که موږ لوړپوړې ودانۍ جوړې کړو؛ نو د عينو مينې ښار د دېرش زره کورونو جوړونې ظرفيت هم لري. اوس تقريباً پنځه زره کورونه هلته جوړ شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلمندی وايي چې د افغانستان د نورو ښاروونو ښاروالان او انجینران باید دا سیمه له نږدې وګوري او هغه تجربې چې دوی دلته په کامیابه توګه تطبیق کړې دي، په خپلو سیمو کې تطبیق کړي. د بېلګې په توګه دوی یو جوړ شوی کور په شپږ زره امریکایي ډالرو له ځمکې سره غریبو کورنیو ته ورکړی دی. دا په خپله د دغو کورنیو د ماشومانو په روزنه هم تاثیر لري، چې په یوه ښه سیمه کې لوی شي او د دغې سیمې له پرمختګ نه ښه روحیه واخلي.

په عینو مېنه کې اوس اته ښوونځي شته او نور هم په پلان کې دي. شخصي ښوونځي هم په کې شته او دولتي هم. د ملالۍ په نامه پوهنتون په کې شته، افغان ترک لیسه هم په کې ده. د افغان ترک د ښځو ښوونځی هم په کې فعال دی، چې په ټول افغانستان کې ساری نه لري. همدا رنګه د افغان امریکایي پوهنتون لپاره هم ځای جلا شوی دی. د عینو مېنې د ښار ترڅنګ د کندهار پوهنتون د وسعت لپاره هم ۱۴۰۰ جریبه ساحه لري، چې دا اوس يې په کې څه کار هم پیل کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حمید هلمندی وايي دومره نجونې چې د عینو مېنې په ښارګوټي کې ښوونځیو ته ځي که مبالغه ونه شي نو هومره د ټول کندهار نورو مکتبونو ته نه ځي.

ښاغلي هلمندی وايي چې د عینو مېنې په ساحه کې د اوبو تحفظ ته ځانګړې پاملرنه شوې، چې څنګه د باران اوبه راوګرځوي، تر ځمکې لاندې یې زېرمه او پاکې یې وساتي. په دې اړه د افغانستان په نورو ښارونو کې هیڅ پاملرنه نه ده شوې او نه د افغانستان په نورو ښارونو کې د Hydrostatic ټیسټ رواج لري، چې د اوبو د جاذبې د قوت یا Gravity ټیسټ وکړي او له انرژۍ لکه برق او ماشین پرته له اوبو څخه ګټه واخستل شي. موږ د عینو مېني ټولي ونې د همدې سیستم په ذریعه خړوبوو. که څه هم پر دې سیستم په لومړي سرکې یو څه لګښت شوی، چې زېرمه تونونه او د تصفیې سیستم مو جوړ کړی؛ خو وروسته دا کار لګښت نه لري او دوامداره بڼه لري چې ونې خړوبې کړي.

هلمندی وايي چې په افغانستان کې تل د انرژي د زیاتوالي لپاره غوښتنه ډېره ده؛ خو هیڅوک کار نه کوي چې د انرژۍ د استعمال غوښتنه راکمه کړي. دی وايي که تاسې عینو مېني ته وګورئ نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ ټولې ونې د ختیځ او لوېدیځ په امتداد کښېنولې دي، ځکه بادونه تل له جنوب څخه رالوځي او په دې توګه موږ د عینو مېنې په ښارګوټی کې د زیاتې تودوخې مخه نیولې ده. دا د دې معنی لري چې د زیاتې انرژۍ د لګښت مخه مو هم نیولې ده. که دا ونې نه وي ښايي یو کور لس ساعته ایرکنډېشن ته اړتیا ولري؛ خو د دغو ونو په کښېنولو سره دوی پنځه ساعته ایرکنډېشن ته اړتیا لري چې دا ډول ساده کارونه د انرژۍ په سپما کې ډېره ګټه لري.

همدا رنګه هغه وايي چې د کورونو په ډیزاین کې هم هڅه شوې ده چې د زیاتې انرژۍ د لګښت مخه ونیسي.

دی وايي: دا نهایت ظلم او جنایت دی چې د کورونو د کموډونو او تشنابونو اوبه څوک د باران له اوبو سره ګډې کړي.

موږ دغه اوبه د پورته سیستم په ذریعه تصفیه کوو او د هغو په واسطه بېرته ونې خړوبوو. همدا رنګه د دهٔ په وینا د دنیا په مډرنو ښارونو کې دا نه شته چې د سرکونو په غاړه دې لښتي وي ځکه دا لښتي ډکېږي او تشول یې ګران کار دی. خلک یې لښتي ته ورغورځوي او ښاروالي یې ترې بېرته راغورځوي چې دا کار همداسې دوام مومي؛ نو د دې لپاره بله چاره هم شته چې تاسو یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

عملاً په عینو مېنه کې لیدلای شئ. هلته سرکونه څنډو ته هیڅ لښتي نه لري. که د عینو مېنې ښارګوټي کې هر څومره باران وشي؛ نو هیڅ اوبه نه ضایع کېږي او ټولې اوبه په خپله د ځکمې له خوا جذبېږي او د هیچا لپاره مزاحمت نه کوي، ځکه موږ د سرکونو ترڅنګ لښتي نه لرو او د ځمکي لاندې مو د باران د اوبو لپاره پایپونه غځولي دي.

حمید هلمندی وایي چې د افغانستان ښارونه ډېر لګښت والا جوړ شوي دي او د ښار جوړوني نورمونه یې هیڅ په پام کې نه دي نیولي. دی وایي چې د کابل ښار د اوبو سیستم ډېر خراب دی. موږ غواړو په عینو مینه کې داسې پایپونه ولګوو چې ونو ته هوا ورکړي، چې بدبویه امونیا له منځه یوسي او په نایټرېټ یې بدل کړي. د زراعت لپاره همدا اوبه ډېرې ښې دي. د دې لپاره موږ د پایپونو جوړولو فابریکه جوړه کړې ده.

موږ تر اوسه د عینو مېنې په ښار کې تقریباً درې سوه کیلومتره سرکونه پاخه کړي دي او تقریباً درې سوه کیلومتره نور سرکونه پخولو ته اړتیا لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلي هلمندي له ښار جوړوني پرته په نورو ډګرونو کې هم کار کړی دی. دی ښه پوهه او پراخه تجربه لري او ورسره يې متمدنه نړۍ هم ښه مطالعه کړې ده. هلمندی وايي کله چې زه په لومړي سر کې افغانستان ته راغلم؛ نو د کندهار د انګورو بڼونه ډېر خراب وو، زياتره يې چپه شوي وو، له کرغېړنو جنګونو وروسته وچکاليو هم خورا سخت ځپلي وو او هيڅ صادرات يې نه درلودل. ما په دې برخه کې په کار پيل وکړ، شپاړس ډوله د انګورو تاکونه مې له امريکې نه راوړل، چې پوست يې سخت و او د ساتلو ښه وړتيا او مقاومت يې درلود. هغو ته مې رشد ورکړ، چې اوس يې هم شپږ اوه ډوله مروج دي. دا د دې لپاره چې د نورو هېوادونو لکه چيلي، برازيل او امريکا له انګورو سره د دوبۍ په مارکېټ کې رقابت وکړی شي.

زما تر کار د مخه په کندهار کې بڼونه يوازې د انګورو د توليد لپاره وو، د حيواناتو واښه او خپله خوراکه به يې له نورو ليرې ځايونو څخه واردوله. ما خلکو ته دا وښودله چې څرنګه د انګورو د تاکونو په منځ کې شپيشتې، لوبيا او سايبين وکري چې هم خپلو کورنيو ته پروټين او خوراکه برابره کړي او هم د خپلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځارويو لپاره د وښو خوراکه. يعني د Intercropping يا په يوه وخت کې د څو نباتاتو کرلو، نوې طريقې مې دوی ته وښودلې، چې ښه نتيجه يې ورکړې ده.

هلمندی وايي چې د عينو مينه اوس په ځان بسيا ده، بهرنيانو ته زياته اړتيا نه لري او افغانان کولای شي چې دا پروژه په مخ بوځي.

زه اوس غواړم خلک په دې پوه کړم، چې له وچو او شاړو ځمکو څخه څنګه ګټه واخلي. د بېلګې په توګه موږ تحقيقات وکړل چې پسته او زيتون په وچو ځمکو کې ښه نتيجه ورکوي؛ نو موږ غواړو چې د دې پروژو د پراختيا لپاره کار وکړو. پروسږکال مې د پستې ۱۱۵ بڼونه جوړ کړل. ښوون يا زيتون هم ښه نتيجه ورکړې ده، ځکه په کال کې يوازې دوه درې ځله اوبو ته اړتيا لري او د انګورو په څېر نازدانه نه دي.

ما په نورو مېوه جاتو هم کار کړی دی، املوک مې له لغمانه راوړل چې ښه نتيجه يې ورکړې ده. ناک مې له فراه څخه راوړل، چې د هغو نتيجه هم ښه ده. اوس غواړم، چې په حيواني او انساني غذاو باندې کار وکړم او هغو ته پراختيا ورکړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلی هلمندی وايي:

له ټولو ستونزو سره سره د عينو مېنې پروژه يوه ښه بېلگه ده، که دولت داسې پروژې په نورو ښارونو کې عملي کړي؛ نو د دولت لپاره به ډېره سودمنه تمامه شي. د بېلگې په توگه زه وايم چې د عينو مينې په ښار کې ښاروالۍ او يا برېښنا رياست هيڅ لگښت نه دی کړی؛ خو دوی ته له دغې پروژې نه عايد راځي. همدا ډول د فوايد عامې او پوهنې رياستونو هلته يوه افغانۍ هم نه ده لگولې؛ خو په عينو مېنه کې ښوونځي او سرکونه جوړ شوي دي، چې هم خلکو ته کار پيدا شو او هم د ميليونونو ډالرو پانگې د فرار مخه ونيول شوه.

د کندهار په نورو سيمو کې امنيت خراب دی خو په عينو مېنه کې امنيت له ډېر کم پرسونل سره هم ښه دی. چې امنيت ښه دی يوازينی علت يې د ښار د ډيزاين مسأله ده، ځکه د عينو مېنې نه د وتلو او عينو مېنې ته د راننوتلو لارې لږې دي.

حميد هلمندی وايي: افغانستان ډېر زيات ظرفيت لري، چې پر ځان بسيا شي، د دې پر ځای چې افغانان نورو هيوادونو ته لاړ شي او هلته درانه او ستونزمن کارونه وکړي؛ ان د نورو هېوادونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کسان کولای شي، دلته کار وکړي. دی وايي چې د يو هېواد په انکشاف کې پوهه ډېره مهمه ده. په ځانگړي ډول د کرنې په برخه کې خودکفايي زياتې پوهې ته اړتيا لري، چې موږ څنگه له خپلو ځمکو، اوبو او بشري منابعو څخه مؤثره گټه واخلو.

دی وايي چې افغانستان ته تراکتور تقريباً شپېته کاله پخوا راغلی دی؛ خو د افغانستان بزگران اوس هم په سمه توگه د تراکتور په استعمال نه پوهېږي.

هلمندی وايي که څه هم زه د عينو مېنې په ښار کې دېرش سلنه سهم لرم؛ خو يوه روپۍ مې هم بېرته بهر ته نه ده وړې او خپله برخه ټول عايد مې بېرته د عينو مېنې په ښار جوړولو کې لگولی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- یو نوښتګر، فعال او وړ افغان شخص دی.
- لومړنی شخص دی، چې په هېواد کې یې په نړیوال ستنډرډ برابر یو ښارګوټی طرح او ډیزاین کړ.
- تر جنګونو وروسته یې د کرنې په برخه کې په کندهار کې نوښتګرانه فعالیتونه وکړل.
- د عینو مېنې له درکه لاس ته ورتلونکې خپله ونډه ټوله پانګه په هېواد کې ساتي، چې دا یې د ملي مفکورې او وطنپالنې غوره بېلګه ده.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیاوړې اراده، لوړې او ملي موخې، روا حقونه او تر څنګ یې خلوص هغه څه دي، چې د انسان برى تضمینوي، ځکه خو د داؤدخان دا مقوله ډېره مشهوره شوې، چې:

تصمیم د بري لومړی شرط دی

هر ستونزمن کار د اسانېدو شتونتیا لري، خو قوي هوډ لرل او ستونزو ته اوږه ورکول یې بنسټیز شرط دی. وایي چې یوه سوبمن د یو ځای په نیولو کې له ماتې سره مخامخ و، څو ځله یې زور وازمایه خو برى یې نه شو په برخه. د سوچ او فکر پر مهال یې یو مېږی ولیدهٔ، چې په لسګونو ځله یې د خپلې توښې یو توکی لوړ ځای ته خېژاوه؛ خو زور یې نه رسېده، تر څه ځایه ورپورته کولو وروسته به بېرته ترې رالوېده. مېږي قوي هوډ لارهٔ، بیا بیا یې هماغه کار کاوهٔ، چې په ترسره کولو نه بریالی کېدهٔ. مېږي تر ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيار او پرلپسې هڅو وروسته وکړی شول، چې هغه خوراکي توکی خپل زېرمه تون ته ورپورته او خوندي کړي.

سوبمن چې کله دا حال وليدهٔ، له دې يې يو مثبت الهام واخيست، خپلو هڅو ته يې دوام ورکړ او په پای کې يې د هغه په پام کې ځای ونيوهٔ.

د قوي هوډ څښتان ماتې نه مني او چې څوک ماتې نه مني؛ نو تل بريالي کېږي؛ **حليمه خزان** هم د دغسې هوډ څښتنه مېرمن ده. دغسې هوډ د بريا تر منزله رسولې او د خپلې ټولنې لپاره يوه بېلگه يي مېرمن گرځېدلې ده. يوازې ښځمنې نه بلکې نرينه يې هم په نامه وياړي او د هغې په نيولې لارې نورو ښځمنو ته د تگ سپارښتنه کوي.

د پکتيا يو مدني فعال ډاکټر عبدالهادي "حماس" د خزان په اړه وايي:

((حليمه خزان د پکتيا د نجونو په تاريخ کې لومړنۍ نجلۍ ده، چې ښوونې او روزنې ته يې مخه وکړه او نورو نجونو او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلی ډاکټر حماس له امان الله امان سره د مرکې پر مهال

هغو پلرونو ته يې دا ذهنيت ورکړ، چې خپلې لوڼې ښوونځيو او زده کړو کولو ته پرېږدي. که چېرې خزان دا جرأت نه وای کړی، چې ښوونځي ته لاړه شي او ان د نرينه و تر څنګ زده کړو ته دوام ورکړي؛ نو نن به په پکتيا کې د ښځينه ښوونځي نوم نه و. دا د خزان برکت و، چې د پکتيا غوندې دوډپال ولايت نن د نجونو زيات ښوونځي لري. په مرکز ګرديز، احمدآباد، سيدکرم او ځمکنيو ولسواليو کې اوسمهال ښځينه لېسې شته او هر کال ترې ډلې ډلې نجونې فارغېږي.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر حماس وايي:

((حليمه خزان لومړنۍ مېرمن ده، چې په پکتيا کې يې د ښځو چارو د رياست دنده پر غاړه واخيسته. همدا رنګه له ښځو سره د خزان د ناستو پاستو او هڅو پايله وه، چې په پکتيا کې د ښځو شوراګانې رامنځ ته شوې. نن همدغه ښځې کولای شي، چې د هېواد او هېوادوالو لپاره په هره برخه کې کار وکړي او خپل نظرونه له نورو سره شريک کړي. خزان د پکتيا نالوستي او کره ښځې لاسي صنايعو ته وهڅولې، چې د خپل لاس په زيار پر ځان بسيا شي. زه خزان په پکتيا کې د ښځينه زده کړو بنسټ اېښودونکې ګڼم. دا هم د هغې يو وياړ دی، چې ټول عمر يې په زده کړو او د زده کړو په عامولو کې تېر کړ. هغه يو وخت د ولسي جرګې ټاکنو ته هم نوماندې شوې وه. دا فعاليتونه د هغې سياسي حرکتونه هم ګڼلای شو.))

د پکتيا يو بل مخور شخص استاد احمدجان" فيضي" د خزان په اړه داسې وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاد احمدجان فیضی له امان الله امان سره د مرکې پر مهال

((فکر کوم چې ۱۳۴۴، ۴۵ یا ۴۶ کال و، چې زموږ شاگرده وه او له نهم ټولگي فارغه شوه. یوه بله خور یې هم ورسره وه، سلیمه نومېده، هغه هم فارغه شوه. خزان ډېره صادقه او رښتینې ښځه ده، ډېره پیاوړې ښځه ده. دوی اصلاً د درې اوسېدونکي دي، خو خزان په گردېز کې پیدا شوې ده. پلار یې هم یو مطبوعاتي او روشنفکر سړی و. خزان یو سیاسي ښځه هم گڼلای شو، چې په دې وروستیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې عملاً د سیاست ډګر ته راووته. دا هم ډېر ښه کار دی او د خزان حق و، چې یوه لېسه د هغې په نامه شوه.

حلیمه خزان د محمدخزان لور په (۱۳۳۱ل) کې زېږېدلې ده. په ۱۳۳۸ل کې په ښوونځي کې شامله او په ۱۳۴۷ل کې له نهم ټولګي څخه فارغه شوې ده. هغه وخت په ګردېز کې له نهم ټولګي څخه پورته د ښځینه و د زده کړې لپاره کومې مؤسسې نه وې؛ نو حلیمې خزان مجبوراً د عبدالحی ګردېزي په نرینه لېسه کې له هلکانو سره یو ځای تر دولسم ټولګي پورې زده کړې وکړې. بیا یې ورپسې په دارالمعلمین کې دوه کاله پښتو ادبیات ولوستل. له۱۳۴۸- ۱۳۵۷ل پورې په "وړانګه" جریدې کې د ښځو د برخې چلوونکې وه.

له ۱۳۴۸- ۱۳۸۴ل پورې یې د ښوونې او روزنې په ډګر کې خپلې ټولنې ته خدمت کړی دی. په ۱۳۸۱ل کې د ښځو چارو رئیسه وګومارل شوه؛ خو د پوهنې ریاست د موافقې له مخې یې د ګردېز د ښځینه لېسې د مدیرې په توګه تر ۱۳۸۴ل پورې دنده ترسره کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنې په ډګر کې د خزان د زياتو او ارزښتناکو خدمتونو له امله د هغې په ژوندانه، په۱۳۸۲ل کې د سلواغې په ۲۷د ګردېز د ښځينه و ښوونځی رسماً د هغې په نامه ونومول شو.

په ۱۳۸۳ل کې له افغانستان څخه د لسو ښځو په ډله کې د نوبل جايزې ته هم نومانده وه. په ۱۳۵۲ل کې يې د ممتازې ښوونکې په نامه لومړی درجه ستاينليک تر لاسه کړی دی.

په ۱۳۸۲ل کې يې يو ځل بيا د غوره مديرې په توګه لومړی درجه ستاينليک تر لاسه کړ. د ښو خدمتونو له امله ورته د دولت له خوا د عمرې لګښتونه او د سفر اسانتياوې هم برابرې شوې او په۱۳۸۴ل کې يې د حج مبارکه فريضه ادا کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حلیمه خزان د خپلو گلالیو ښځینه شاگردانو په منځ کې

د مالېزيا هېواد ته يې په يوه پوهنيز پروگرام کې د گډون لپاره هم سفر کړی دی.

خزان تر ۱۳۹۲ل پورې په پکتيا کې د ښځو چارو رئيسه وه. په دې دوره کې يې د دولت، نړيوالې ټولنې او مرستندويه مؤسسو په مرسته د ښځو د اقتصادي وضعيت د ښو کولو، د روغتيايي ستونزو د ليرې کولو، د کاري ورتياو د لوړولو او د بېسوادۍ د لمنځه وړولو لپاره د پام وړ اغېزناک کارونه ترسره کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د پکتیا په څېر په دودیزه پښتنې ټولنه کې د ښځینه زده کړو د مخکښې او لار خلاصوونکې ویاړ ور په برخه دی.
- د هغې په هڅو په پکتیا کې ښځینه شوراګانې رامنځ ته او ښځینه یې د لاسي صنایعو ودې ته وهڅولې.
- ټول عمر یې د پوهنې په خدمت او په ځانګړې ډول د ښځو په ښوونه او روزنه کې تېر کړی دی.
- په پوهنیز ډګر کې د غوره خدمتونو له امله، د هغې پر ژوندانه یو ښوونځی د هغې په نامه نومول شوی دی.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

که يې د افغانستان کشمير وبلو؛ نو لا به مو هم کميني کړې وي؛ ځکه وايي هر چا ته خپل وطن کشمير دی؛ خو رښتيا چې د افغانستان تر ټولو ښېرازه او ښکلې غرنۍ دره ده. مست ردودنه، رڼې چينې، ګڼ ګور ځنګلونه اوښېرازه طبيعي منظرې يې له انسانه زړه تروړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځپانده راسا يې پر سينه د ښامار په څېر په غورځنګونو راروان دی او له ډېرې مستۍ له خولې سپين ځګونه بادوي. د هسکو غرونو له څوکو يې لوړالوته مرغان د خپلواکۍ سندرې زمزمه کوي؛ نو طبيعي ده چې داسې سيمه به داسې څېرې زېږوي، چې پښتني شال شي او چې هر پېغله ترې ورلاندې وځي نو **مستوره** شي.

د شال د کلي ژمنۍ منظره چې له ډېر ليرې يې انځور اخيستل شوی دی

مېرمن مستوره شال د سيدعبدالرزاق لورپه ۱۳۰۹ل کال کې د کونړ د اسمار په شال کلي کې زېږېدلې ده. په شپږ کلنۍ کې يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیک لوست پیل او د هماغه وخت دودیزې زده کړې یې وکړې. مستورې شال د مروجو دیني او ادبي علومو ډېر کتابونه له خپل پلار څخه لوستلي وو. مېرمن مستوره شال له ۱۳۴۰ل کال را وروسته یې په کابل راډیو کې د ویاندې په توګه دنده درلوده. د هنر او ادبیاتو په څانګه کې د دندې پرمهال یې د پښتو او دري ژبو له ادبیاتو سره ښه اشنایي پیدا شوه؛ نو خپل استعداد یې په ادبي نثري ټوټو کې د ادب مینه والو ته هم وښوده. په وطن کې د کورنی جنګ جګړو د شروع کېدو سره سم پېښور ته مهاجره شوه. په پېښور کې به یې په ادبي او علمي غونډو کې ګډون کاوه. مستوره شال ښه شاعره هم وه، "پوړنی" یې چاپ شوې شعري ټولګه ده. نور اشعار یې هم د هېواد په مطبوعاتو کې دلته او هلته خپاره شوي دي. د شعر یوه بېلګه یې دا ده:

روښانه شپه

خیالونو د اسمان نه مې ګلونه را وربېږي
غوټۍ د تبسم دي چې زما لور ته غوړېږي
دا شپه ده د شبقدر چې جهان رڼا رڼا دی
که ستا د مخ څراغ مې د زړهٔ خونه کې بلېږي
ای شمعې ژړا پرېږده په خندا زما سره شه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پتنګه غورځه پرځه بې تابي مې دې خوښېږي
نن مسته صراحي شوه د ساقي لوري ته خاندي
شراب چې دې د ميني ښکلو سترګو کې چورلېږي
ای غمه لرې لرې ځه له مانه لرې لرې
نن خوښه هم خندانه ټول جهان راته مسکېږي
زه ځار شمه له تانه له ځانه راته ګرانه
راځه راځه چې خاندو دا وختونه نه ټالېږي

❊❊❊

سوز او ساز د سُر په خمخانه کې د شراب لرې که نه؟
د خوارو په حال سوې زړه کباب لرې که نه؟
سرګمه لالهانده ته د هجر په تيارو کې؟
رڼا د يار و لوري ته شهاب لرې که نه؟
ټناکې زړه دپاره چې له يوسره پولۍ وي
د رباب په عاطفې کې زړه حباب لرې که نه
چې ګرځې اواره په سم غر او بيديا کې
د عشق لېونو ته کوم تناب لرې که نه؟
چې ورکه دې خودي کړي بېخودۍ کې خودنما شي
منم دې وايه داسې پېچ و تاب لرې که نه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

سجده د احترام چې شي تکرار و ملکو ته
اې خدایه وایه بل هسې تراب لرې که نه
میخوره او مدهوشه په خوبونو د غفلت کې
را پاڅېږه بیدار شه څه حساب لرې که نه
اواز د بقا خېژي د فرهاد د تېشې غږ نه
په عشق کې د شېرينې هسې تاب لرې که نه
چې درس د سوز او ساز وي مستورې په راز و نیاز کې
پتنګ د ښکلې شمعې ته کتاب لرې که نه؟

***

د افغان دښمن ته

افغان هیڅکله بې غیرته یادېدلی نه شي
هر څه مني خو بې ننګي هیڅ وخت منلی نه شي
د خپل وطن او د ناموس او آزادۍ دپاره
سرور کوي خو بې پتۍ کې ژوند کولی نه شي
په قوي عزم چې افغان کله میدان ته تللی
لکه زمری په مخه ځي ځوک يې نیولی نه شي
واوره غلیمه ای غداره د افغان دښمنه!
ګیدړان هیڅ وخت په زمرو حملې کولی نه شي
ته به ترڅو په هغه، دغه افغانان غولوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک اوس پوه دي ځوک په دروغو غولېدلی نه شي
که دې په توره شپه کې هر څه غلا کول له موږه
په رڼا ورځ کې غلې نور چا نه پټېدلی نه شي
هلته او دلته لوی ټبر د لوی افغان اوسېږي
د لوی افغان پوښتنې هیڅ رنګه ماتېدلی نه شي
د پښتنو او تاجکانو سره یو میدان کې
افغانان یو ځای قربانېږي په شاتللی نه شي
زموږ د ننګ، د وروروولۍ او د غیرت لاسونه
سره مضبوط دي په هیڅ شان جدا کېدلی نه شي
یا به افغان په خپله خاوره کې خپلواکه اوسي
یا به شي مړ خو باداري د چا منلی نه شي
افغانۍ خویندې افغاني ورونو پګړو ته کله
د چا د بد او ټيټ نظر کتل زغملی نه شي
د ننګ ناموس کار کې شریکې افغانۍ مېرمنې
ځي به جهاد ته کور کې نورې کېناستلی نه شي
زما پټمنو پښتنو، تاجکو ورونو واورئ
د مستورې د ننګ نغمې، چې چوپېدلی نه شي

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

مستوره شال يوازې ښه ويانده او شاعره نه، بلکې ښه نثرليکونکې هم وه. د نثر يوه بېلگه يې دا ده:

د خدای شمع

په توره تروږمۍ کې چې هيڅ نه ښکاره کېدل او ما د کټ يو گوټ او بل گوټ لټاوۀ او ډېره ناآرامه وه، ستا له خوا راته په ډېر خوږ آهنگ کې داسې وويل شو:

"اې د زمانې په تورو پردو کې نغښتې او ورکه موجوده! يو وار د خدای شمعې ته وگوره ". د دې آواز په اورېدو ماستا و لور ته په غيرارادي ډول وکتل؛ خو د يوې مختصرې نگاه نه زيات زما سترگو د هاغه تېزو زرينو وړانگو دليدو تاب رانۀ وړ، وبرېښېدلې او زر يو بله کنښېښودلی شوې چې تا بيا په خپله ملکوتي لهجه غږ وکړ:

"آه! آه! د خدای شمعې، د خدای شمعې، دې خوا، دې خوا، زر وگوره ".

تا زما سترگې لږې غوندې د خپلې رڼا سره آشنا کړې او په نيم خلاص طور مې ستا و لورته وکتلی شو. ومې ليدل چې ستا له هرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوا ښخه داسې لمبې پورته کېدلې، چې له سوځوونکي اور سره يې ډېر فرق درلود او له تاښخه سر تر پايه د نور ښندنه شروع وه. ما ستا نوراني مخ په خپل کم طاقته نظر په هغو تېزو شعلو کې يو وار يو نظر وليدۀ او... ته څومره ښايسته وې چې زه دې ځان له توصيفه عاجزه وينمه او فقط دومره قدرې ويلی شم:

" ای د خدای شمعې! ستا رڼا، ستا جلوه، ستا جمال او ښايست او ستا هر صفت د انسان له تصوره هسک او پور ته دی، ځکه چې ته د خدای شمع يې او زما ژبه ستا له وصفه عاجزه وه. هو! ما وليدلې چې تا دواړه ښکلې سترگې چې له هيڅ شي سره يې تشبيه نه شي کېدلای، زما و لور ته نيولې او په ډېر عميقانه طور دې راته کتل او ما ځان ستا په رڼا کې بل راز ليدۀ، چې ناڅاپه تا خپل زرين او لرزان ورزونه خواره کړل او په داسې حال کې دې چې زما ښخه ځان ورک، محوه او زه بې حسه ومه راباندي وغوړول او خپلې پر حرارته منگولې دې زما په سينه کې ښخې کړې، زما سينه دې دوه پلې او څيرې کړه او هلته د زړه په تخت کښېناستې او دا ځکه چې تۀ د خدای شمع وې او زما زړۀ هم د خدای تخت و، زه دې وښورولم او ودې ويل: " زه د خدای شمع يم! د حقيقت د پلټنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

روڼا، د شعر ملکه، تهٔ په رڼا د عالم هره ذره کې د خدای عظمت ووینه، د خدای د قدرت کور زما په رڼا لیدل کیږي، ځه! زما په رڼا د خدای کور ته ځان ورسوه...! ".

مېرمن مستوره شال د ۱۳۷۷ل کال د وږي پر نهمه په پېښور کې وفات شوه او په کونړ کې خاورو ته وسپارله شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- هغه د افغانستان د راډیو په تاریخ کې لومړنۍ ښځینه پښتو ویانده وه.
- هغه یوازې ویانده نه وه، بلکې هغه شاعره او لیکواله هم وه.
- پر هېواد، پښتنو او پښتو مینه مېرمن وه، چې دا ورته د میراث په توګه راپاتې وو.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخذونه

۱. اندړه، ښېرنياره راضيه، د سيدبهاؤالدين مجروح ژوند، افكار او آثارو ته كتنه، د ښېرندوى علمي رتبې ته د ترفيع لپاره، ناچاپ، ۱۳۸۸ل. بېلابېل مخونه.

۲. آريانا دايرة المعارف، د دايرة المعارف رياست، د افغانستان د علومو اكاډمي، دويم ټوک ۱۳۸۷ل، ۲۲۹- ۲۳۰مخونه.

۳. آريانا دايرة المعارف، د دايرة المعارف رياست، د افغانستان د علومو اكاډمي، څلورم ټوک ۱۳۹۰ل، ۷۵۴-۷۵۵مخونه.

٤. آريانا دايرة المعارف، د دايرة المعارف رياست، د افغانستان د علومو اكاډمي، پنځم ټوک ۱۳۹۲ل، ۱۲مخ.

٥. بېنوا، عبدالرؤف، اوسني ليكوال(بشپړ متن) علامه رشاد خپرندويه ټولنه، كندهار، ترتيب او زياتونې مطيع الله روهيال، ۱۳۸۸ل كال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦. پښتو، اتم ټولګي، دويمه ژبه، د پوهنې وزارت، د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي كتابونو د تأليف لوی رياست، ١٣٨٩ل، ٧٧-٧٩ مخونه.
٧. د افغانستان كالنۍ، د اطلاعاتو او كلتور وزارت، د نشراتو رياست، له ١٣١٥- ١٣٥٧ل پورې بېلابېلې ګڼې.
٨. د سولې اتلان، توانمندي، د نويو تعليماتو پرمختيايي مؤسسه، ١٣٩٣منی، له ٤٦- ٥٠ مخ پورې.
٩. دريځ، امين الله، افغانستان در قرن بيستم، دانش خپرندويه ټولنه، ١٣٧٨ش.
١٠.رفيع، حبيب الله، هغوی چې بيا نه راځي، راټولوونكی محمدنبي تدبير، مومند خپرندويه ټولنه، جلال اباد، ١٣٩٤ل.
١١.شمشاد مجله، د ١٣٧٧ ش كال ١-٢ ګڼه. ١٦٥مخ.
١٢.طنين، ظاهر افغانستان در قرن بيستم، تهران، چاپ اول ١٣٨٤ش.
١٣.غبار، مير غلام محمد، افغانستان در مسير تاريخ. چاپ دوم، پيام مهاجر، ايران، قم،اسد ١٣٥٩ش. ص ٨٢٨.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٤.غمخور، عبدالله، د غمخور کلیات، د افغانستان د کلتوري خدمتونو اداره، ملت پریس لاهور، ۱۳۸۰ل.

۱۵.کاموي، قضاوتپوه دوکتور عبدالمالک، شخصیت و میراث علمی و فرهنگی علامه مولوی غلام نبی کاموی، انتشارات نعمانی، ۱۳۹۴ش.

۱٦.مظهري ملورو، کبرا، پښتنې لیکوالې او شاعرانې، لومړی ټوک، د افغانستان د علومو اکاډمي، ددولتي مطبعه، ۱۳٦٦ل.

۱۷.مولایي، میراحمد، خاطرات و تاریخ(افغانستان ۱۳۴۴-۱۳۰۲هـ.ش) انتشارات هوای رضا، تهران، ۱۳۸۰هـ.ش.

۱۸.http://www.khorshed.org

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکي:

۱. جلالي، علي احمد، د غلام جیلاني جلالي زوی، ۷۶ کلن، د کورنیو چارو پخوانی وزیر، ۲۰ دسمبر ۲۰۱۶م کال کابل.

۲. ځل، جنرال سید نور الله، د پولیسو اکاډمۍ پخوانی قوماندان، ۶۷ کلن، ننګرهار، رودات، ۱۳۹۵، سرطان ۲۵ مه.

۳. حاجي شیخ محمد حسن د عبدالحسین زوی د ننګرهار ولایت د کوز کنړ د شګي د قریه اوسېدنکي.

٤. حاجي نبي هوتک، نالوستی د شبرغان ښار اوسېدونکی، ۸۲ کلن. حمید هلمندی، مرکه ۱۳۹۵د تلې ۱۶مه، کابل، افغانستان.

٥. حماس، ډاکټر عبدالهادي د غلام سرور زوی د پکتیا ولایت د احمدآبا ولسوالۍ د سلام خیلو کلي اوسېدونکی، ۴۰ کلن.

٦. خاتول، جنرال خاتول، سردار محمدعثمان محمدزي لور، شاوخوا ۵۷ کلنه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. رفیع، څېړنوال حبیب الله د نصرالله زوی د میدان وردگو ولایت د سید آباد ولسوالۍ د آبدرې کلي اوسېدونکی، ۷۱ کلن.

۸. غلجی د محمدجان زوی، د کونړ پخواني اسمار د بارگام اوسېدونکی، ۷۵ کلن، نالوستی.

۹. فیضي، استاد احمدجان، د فیض محمد زوی د پکتیا ولایت د مرکز اړوند د ملک خېلو کلي اوسېدونکی، ۷۱ کلن.

۱۰. قاضي، ولید غوث الدین د عبدالقادر قاضي زوی، ۴۵ کلن، ۲۰۱۶م نومبر ۳۰مه، کابل.

۱۱. معلم عبدالهادي د عبدالرؤف زوی د لغمان اوسېدونکی، ۶۸ کلن.

۱۲. میا سیداحمدشاه د میانواب شاه زوی، ننگرهار سور رود، د ننگرهار ولایت اداري کارمند، ۷۹ کلن.

۱۳. نعیم، نادر د سردار عزیزنعیم زوی، ۴۲کلن، ۱۳۹۵لړم۱۲، چارشنبې، کلوله پشته، برج برق سیمه، کابل افغانستان.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library